

פרשת השבוע

נח

~ תשפ"ז ~

הלכות, זוה"ק, מאמרים, פרפראות,
מעשיות וחידושי תורה נלהבים
מתוך שיעורו השבועי
של מז"ר ועט"ר הגאון המקובל
רבינו בניהו שמואל'י שליט"א
ראש ישיבת המקובלים נהר שלום
ונשיא ישיבתינו הקדושה

יו"ל ע"י ישיבת המייש"ר

רח' אורט ישראל 4 (כניסה ב' רח' יוספטל 80) בת ים

טלפון: 03-5520004

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

או בחנות הישיבה "הידור מצוה"

רחוב אורט ישראל 4 בת ים

בעלות 6 ש' בלבד

לבירורים ניתן ליצור קשר

בטלפון: 03-505-1111

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה

לעילוי נשמת מור אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענוותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואל** זצוק"ל
ב"ר **שמואל ורחל** ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואל** ז"ל
בת נחמיה ומוזל ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

ניתן להשיג

האוצר

פננים יקרים
מספרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

בראשית א

מאוצר שיוחזו ומאמרו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בנימו ושישכר שמואל' שלוש"א

חזר למלאי

סט הזוהר המפואר של
ישיבת המקובלים נהר שלום

עם תרגום ללשון הקודש
כולל זוהר חדש ותיקוני הזוהר

מהרו להזמין!

הלכות שבת

סדר סעודת שחרית דשב"ק

- א. יהיה שלחנו ערוך ומטה מוצעת יפה, ומפה פרוסה כמו בסעודת הלילה^א, ותכף אחר תפלת מוסף ילך לביתו ויעשה הסעודה בשמחה רבה^ב.
- ב. במקומות שנוהגים לעשות קידושא רבה לאחר התפלה ואוכלים עוגות או קוגל ובורקס וכדומה ועוד מיני תרגימא, וע"י זה מושכים הקהל לתפלה ולשיעור תורה^ג.

עיונים והארות

שלש כדי להרבות ולהשלים מאה ברכות ואח"כ היו אוכלים לחם לצורך הסעודה. וכן כתב הפמ"ג (סי' שלד במשב"ז ס"ק א') ובכה"ח (סי' שלד ס"ק ה). ויש שאמרו הטעם כדי לצאת יד"ח ר' חזקא המובא בגמ' דס"ל שצריך האדם לאכול ד' סעודות בשבת כמו שכתב בספר טעמי המנהגים (אות ש בהג"ה), והעולם אומרים דבמיני תרגימא שאוכלין בבוקר אחר קידושא רבא, 'וצאין קצת ידי ר' חזקא ע"ה, שאומר לאכול בש"ק ד' סעודות (ע"י שבת קיה). ומ"מ בכה"ח (שם) הביא בשם הפתח הדביר שכ' בשם האר"י ז"ל דיש ליזהר שלא יאחר הסעודה השניה מתפלת מוסף אלא תיכף אחר מוסף יעשה הסעודה השניה. וסיים דלכל מנהג יש סמך ורק שהאוכל עראי בבקר יזהר שלא ימלא כריסו במעדנים ואחר כך לא יוכל לעשות סעודת העיקר בצהרים, ואם אינו יכול להעמיד על עצמו ישנה מנהגו ויקבע הסעודה בבקר ויאכל מעדנים לשובע.

א. מור ושו"ע (ס' רפט סעיף א').

ב. כתב בספר דבר בעתו (ח"א דף קא ע"ב) וז"ל: כשיצא מביהכנ"ס לא יפסיק החבל, כי הנה משחרית ועד סוף הסעודה שזורים זה בזה, שהסעודה ההיא גורמת המשכת אורות עליונים ע"י הסעודה עצמה, והיא תשלום המשכת האורות שנמשכו בתפילות כמ"ש המקובלים הלא בספרתם, ולכן צריך לבלתי נתון ריוח בין הדבקים בין תפילת מוסף לסעודת שבת, כי ההפסקות משמשות למנוע שפעת גשם נדבות וכ"ש בסעודת שחרית, וזה שרמז וקראת לשבת עונג הקריאה היא רמז לתפלה וכו'. ומיד עונג תעשה הסעודה לענג יום השבת. ע"כ.

ג. כתב הדרכי משה (סי' רמט אות ד) בשם האור זרוע לאחר קידוש היו מביאים גרימז"ל לפני רבי קלונימוס ושאר הזקנים והיו מברכין עליהם בורא מיני מזונות ואחר כך ברכה אחת מעין

צריכים לזיזהר לכסות העוגות המונחים בשעת הקידוש ויש נוהגים להקל בשאר שולחנות שאינם של המקדש^י.

ג. האוכל פת כסנין בשבת, אינו צריך לבצוע על שתי עוגות מן הפת כסנין, משום לחם משנה, כיון שאינו אלא אכילת עראי, ולא חשיב לחם, ורק אם אוכל אכילת קבע מהפת כסנין (ע"ב דרהם), שחייב לברך עליו המוציא "לחם" מן הארץ, חייב

עיונים והארות

בית קוגל". (מבואו ועד צאתו)

ד. בשו"ע (סי' רע"א סעי' ט) איתא צריך שתהיה מפה על השלחן תחת הפת ומפה אחרת פרוסה על גביו. ובטעם הדבר כתבו המפרשים א. שלא יראה הפת בושטו שאין מקדשין עליו. (טור בשם הירושלמי). ב. זכר למן שהיה מכוסה למעלה ולמטה. (טור). ג. משום יקרא דשבתא שנראה שמביא עכשיו את הפת מחדש לצורך הסעודה. וכתבו האחרונים והובא במשנ"ב (שם ס"ק מא) דאף בשחרית יש לכסות. ובאחרונים דנו בדין מי שמקדש ולפניו מונחים מיני מזונות אם צריך לכסות. דעת הגרש"ז אורבך (שלחן שלמה ס"ק טז אות ט) דלפי הטעם שלא תראה הפת בושטו רק המקדש לבדו צריך לכסות העוגות וכדו' אבל שאר האנשים אין צריכים ובמיוחד כשאין טועמים מהיין. ואף לטעם זכר למן כיון שלא יוצאים יד"ח לחם משנה במזונות ממילא לא שייך זה הטעם. ובאגרות משה (או"ח ח"ה ס"י כ אות יח) כתב דאף מי שלא מקדש צריך לכסות עי"ש. ומו"ר מופת הדור בחזו"ע (שבת ב הלכות קידוש הלכה ד בהערה ה) כתב דמהפוסקים נראה שכולם צריכים לכסות את הפת שמעל שולחנם. והגרש"ז כתב שלמעשה נוהגים להקל.

ומנהג אכילת קוגל זה נשתרש ממעשה שמובא בספרן של צדיקים (מערכת לו, אות טו), פעם בא איש המוני עם אשתו, אל המגיד הקדוש מקאזניץ זצוק"ל ואמר האיש להמגיד שרוצה לגרש את אשתו, ושאל לו המגיד, מה זה ועל מה זה, השיב האיש, הנה אנכי עובד ביגיעה רבה כל השבוע עד השבת, ובשבת אני רוצה להתענג, וכאשר בא השבת נותנת לי אשתי בתחילת הסעודה את הדגים, ואחר כך הבצלים והטשאלענט, עד כשאני מגיע להקוגל אני שבע, ואין אני מרגיש בו טעם, ועל הקוגל הזה אני עובד כל השבוע, ואם איני מרגיש נמצא כל עמלי לריק, לכן אני רוצה שתתן לי הקוגל תיכף אחר הקידוש, והאשה אמרה שכך ראתה מנהג בית אביה לאכול את הקוגל באמצע הסעודה, ולא תשנה המנהג. ואמר להם המגיד הקדוש, הנה אני אעשה פשרה ביניכם, שתעשה שני קיגלען, האחד תתן תיכף אחר קידושא-רבא, והאחד באמצע הסעודה. והוטב בעיניהם הפסק, ותיכף קרא המגיד לאשתו הרבנית ואמר לה בפניהם, הנה מהיום והלאה תעשו גם עבורי שני קיגלען, אחד לאחר קידוש, והשני באמצע הסעודה. וכן מנהג כל משפחת המגיד הקדוש לאכול קוגל אחר הקידוש בסעודת היום, וקוראים לו "שלוש

לקיים לחם משנה ויברך ויבצע על שתי עוגות כאחת, ויאכל^ה.

- ד. יזהר שלא ימלא כרסו באכילת עוגות וכיוצא, קודם הסעודה כדי שיאכל הלחם והחמין שהוא עיקר הסעודה – לתיאבון^י.
- ה. יסדר על השלחן י"ב לחמים כנגד י"ב חלות לחם הפנים, וכפי שנתבאר בסדר ליל שבת^י.

וזה הסדר שיעשה בקידוש דיום שב"ק

- ו. הנה בתחילה תיכנס לביתך בשמחה גדולה ותאמר בקול רם שבת שלום, ותעמוד לפני השלחן במקום שאתה עתיד לישב, ותאמר "דא היא סעודתא דעתיקא קדישא"^ח.

עיונים והארות

באור זרוע (הל' ערב שבת סי' כא) וז"ל כתב רא"ם (עי' יראים השלם סי' צב) דמצוה על כל ישראל לאכול סעודת שבת לתיאבון עכ"ל. וכ"כ הבה"ל (סי' רמט סעי' ב ד"ה מותר) וז"ל: נכון להדר שלא למלא כרסו משארי אכילות קודם סעודת הפת. וכ"כ בפסקי תשובות (סי' רפט אות י) והוסיף שהמונע עצמו מהנהגה זו (לאכול מזונות קודם סעודה שניה) ודאי שפיר עבד לכבד סעודת שבת העיקרית לאכלה בתאבון, והשלמת מאה ברכות יעשה בפירות ומגדים לאחר סעודת השבת.

ז. בן מתבאר מדברי רבנו האריז"ל בשעה"כ (דף עד ע"ג) שכתב שם: ענין הלחם שבסעודה זו הוא ממש ע"ד הלחם שבסעודת הלילה ויהיו י"ב לחמים מסודרים כסדר הנ"ל בסעודת הלילה ממש, אבל עתה תכוין כי טעם י"ב לחמים הם סוד י"ב חיוורתי שברישא דעתיקא קדישא א"א דאצילות כי אלו הם יותר עליונים מסעודת הלילה שהיו רמוזים בי"ג נימין דשערי דא"א שהם למטה ממדרגת הי"ב חיוורתי כידוע עכ"ל ודלא כמ"ש בפע"ח שיבא ח"י לחמים אלא כל

ה. בן דעת מו"ר מופת הדור בחזו"ע (שבת ב דיני סעודות שבת הלכה ח) ומ"ש הקיצור שלחן ערוך (סי' עז סעי' יז) שמהקדש ביום בשחרית קודם הסעודה הקבועה ואוכל פת כיסנין, יש לקחת שתים שלמות. אינו מחוור. מיהו אם יש לפניו בנקל שתי עוגות, מצוה מן המובחר לקיים בהם לחם משנה.

ומיהו נראה שאם קבע סעודתו על פת כסנין (שאוכל שיעור ע"ב דרהם), צריך לברך על לחם משנה, וכמ"ש בספר תוספת שבת (סי' רעד סק"א). ע"ש. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ג (סימן יג אות יד). ע"ש. וסמך לזה, שהרי הלחם משנה הוא זכר למן, אשר נאמר בו "וטעמו כצפית בדבש", והוי כמו פת כסנין שלנו. אלא שהם היו קובעים סעודתם עליו, ולכן נאמר עליו, הוא "הלחם" אשר נתן ה' לכם לאכלה. ומכיון דאקרי "לחם" חייב בלחם משנה. וע' במש"כ בחזון עובדיה (סוכות, עמוד קיט).

ו. בן כתב הדרכי משה (סי' רמט אות ד) וז"ל: כתב

- ז. תקיף השלחן דרך ימין פעם אחת, ותכוין להמשיך עתה בבחינת אור המקיף של שלשה תחתונות דאבא אשר עד שם עלה ז"א בתפילת לחש דשחרית, אלא שאז היה מבחינת אור פנימי שלהם ועתה הוא באור מקיף ט.
- ח. אח"כ יעמוד במקום מושבו ויקח בידו שתי אגודות הדס משולשים, ויברך עליהם בכוונה, ויאמר פסוק ריח ניחוח אשה לה', ועוד יאמר שמור וזכור בדיבור אחד נאמרו, ויכוון לכלול מדת הלילה ביום י.
- ט. אח"כ תניחם בין שתי ידיך ותחזור להקיף השלחן פעם שנית, ותכוון להמשיך בחינת המקיף של שלשה אמצעיות דאבא אשר עד שם עלה ז"א בחזרה דשחרית, אלא שאז היה מבחינת אור פנימי שלהם ועתה הוא באור מקיף, ומכיון שהקפה זו היא להמשיך או"מ דחג"ת לכן צריך להקיף בהדס כי הדס רומז לשלשה אבות שהם בחי' חג"ת יא.

עיונים והארות

דאו"א עילאין אשר עלה ז"א בהם במוסף, כי ז"ת כבר נתגלו ע"י הס"ת בז' עולים וע"י הקפת השולחן נמשכים מקיפי נה"י וחג"ת דאו"א עי' דלחש וחזרה לז"א, ומקיף כחב"ד דאו"א עי' אשר עלה בהם ז"א במוסף נמשכים ממילא שלא על ידינו.

י. **כמבואר** בשעה"כ (דף עד ע"ב) וז"ל: הנה תבוא ותעמוד לפני השלחן במקום שאתה עתיד לישוב בו ותקיף השלחן דרך ימין פעם אחת וכו', ואח"כ תקח בידך שתי אגודות הדס ותחזור להקיף השלחן פעם שנית. עכ"ד, וכן כתב בפרי עץ חיים (שער יח פכ"א).

יא. **כתב** בש"ש (ח"ג דף צה ע"ג אות ח') בענין ההקפות דסעודת שב"ק, כי בהקפות נמשך אור המקיף דבחינת החיצוניות, וכבר בתפילה המשכנו אור הפנימי ואור המקיף דבחינת הפנימיות, וגם אור הפנימי בבחינת החיצוניות,

סעודה צריך י"ב לחמים. וכן הוא בבא"ח (שנה ב' פ' וירא אות טו). ובכה"ח (ס' רפט אות יא).

ח. **שעה"כ** (דף עד ע"ב) שיאמר בסעודת שחרית "דא היא סעודתא דעתיקא קדישא". ובטעם הדבר שנקראת כך כתב שם וז"ל: "ענין סעודת שחרית דשבת, הנה בענין התפלה נתבאר כי כבר עלו זו"ן עד כתר דאו"א ממש, ונמצאים שניהם עומדים תחת א"א והם עתה אוכלים סעודה זו מן א"א, ולכן סעודה זו נקראת סעודתא דעתיקא קדישא" עכ"ד. ולא כתב שם לומר "שבת שלום" כמו שאמר בליל שבת, אבל מסברא צ"ל וכן הביא בסידור האר"י אשכנז של ר' שבתאי זצ"ל.

ט. **כתב** הרש"ש בסידור וז"ל: ויען עתה אחר המוסף עלו זו"ן בכח"ב דאו"א, שהוא בגרון דא"א, ועומדים סמוך לפה דא"א, ומשם אוכלים זו"ן סעודת שחרית מפה דע"ק, ולכן נק' סעודת ע"ק. וע"י סעודה זו נבקעים ומתגלים הכחב"ד

י. אח"כ ישב במקומו ויאמר לשון הזוה"ק "ביומא דשבתא" המסוגל להאיר הנשמה, וכן זוה"ק שבת שבת יומא שביעאה קדישא המלוקט להרי"ח טוב, ואם מנהגו לומר משניות "עשר קדושות" יאמר אותם בתחילה.^{יב}

יא. אח"כ יאמר אתקינו סעודתא וכו'.^{יג}. אסדר לסעודתא בצפרא דשבתא וכו' (לחן 'מתי יבושר עם'), ואח"כ יאמר "למבצע על ריפתא"^{יד}. ויהא רעוא מן קדם עתיקא קדישא וכו', זוהר ויקהל "קידושא דיומא"^{טו}.

יב. אח"כ יאמר לשם יחוד וכו', מזמור לדוד ה' רועי וכו', ופסוק אל נערץ בסוד קדושים רבה וכו' ופסוק עזי וזמרת י-ה, וכל הנשמה תהלל יה הללויה.^{טז}

יג. ויקבל הכוס בשתי ידיו משתי ידי זולתו, ואח"כ יחזיק הכוס ביד ימינו ויכוון לכלול השמאל בימין, וימזוג היין במים למתקו ואז יאמר ושמרו בני ישראל, אם תשיב משבת רגליך.^{יז}. ויכוין לכלול מדת לילה שהוא שמור עם מדת יום שהיא זכור.

עיונים והארות

יז. כל ימינו נהגנו לומר קודם אם תשיב ואח"כ ושמרו בני ישראל, וכמו שמסודר

בסידור היר"א (ח"ב דף 389) וכן מובא בסידור האר"י אשכנז, וכן מובא בסידור תפילת ישרים, אמנם בשעה"כ (דף עד ע"ג) כתב לומר מזמור לדוד וכו' ואח"כ ושמרו בני ישראל, ואח"כ פסוק אז תתענג על ה' וכו' ולא כתב פסוקים אם תשיב וכו' ומשמע שצ"ל קודם ושמרו ואח"כ אם תשיב, וכ"כ בסידור מהרש"ו, ובחמדת ימים (פ' י"ד), וכ"כ בפע"ח (שער השבת דף ק"ג) וכן בספר לחם מן השמים למהר"י צמח, וכ"כ בספר "שיבת ציון" (ח"ב דף רי"ז), וכתב הטעם מפני שיש להקדים פסוק של תורה ואחריו של נביאים ועיין עליו, וכ"כ בסידור כוונות פרטיות בניהו להשד"ה. וכ"כ בספר כתר שם טוב (ח"א דף תמ"ז) וכתב שם וכן הוא מנהג ארץ ישראל ועוד. עי"ש, וכן הוא בסידור "חוקת עולם".

ועתה בהקפות ממשיכים אור המקיף דבחנית החיצונית.

יב. כ"ב הכה"ח (ס' רפט אות ד). ומקורו מספר בית מנוחה (דף רי ע"א) וז"ל: מצאתי כתוב בשם גדולים שאומרים ביום השבת קודם שמקדשים קידושא רבא, פרק א' ממסכת כלים והמשנה הראשונה מפרק שני, כי בזה יתקשרו קשר אמיץ תורה ואר"י וירושלים וביהמ"ק ושבת והשם בראשם, וכל המרבה לעשות הטוב והישר יצפה לטוב הצפון ליריאיו" עכ"ד.

יג. בן כתב בשעה"כ (דף עב ע"א ודף עד ע"א).

יד. אע"ג דבשעה"כ כתב דהאריז"ל היה נוהג לאומרה בתוך הסעודה, בסידור הרש"ש זיע"א סידר לאומרה קודם. כה"ח (שם).

טו. כה"ח (שם).

טז. פסוקים אלו מובאים בסידור היר"א (דף 386), ובחמדת ימים (פרק יד אות מ).

ויאמר סברי מרגן בכוונותיה וברכת הגפן יי'.

יד. קידוש זה דשחרית דיום שבת קודש צריך להיות מיושב יט.

טו. סעודת היום צריך לכבדה יותר מסעודת הלילה, ולכן יכבד סעודת שחרית באיזה מין מאכל שחביב עליו או ירבה באיזה מין שלא אכל ממנו בסעודת הלילה י.

טז. מצוה לאכול חמין בשבת כי זהו מכבוד ועונג שבת יא, ונוהגים לאכול עם החמין

עיונים והארות

הסעודה הוא ביום יותר מבלילה, ונראה לי שלכן נוהגין לאכול הטשאלנט והצלי דווקא ביום י.

כא. וכתב הרז"ה בעל המאור בפרק כירה על הרי"ף (דף לה:) וז"ל: וי"א שתקנת רבותינו היא לענג את השבת בחמין וכל מי שאינו אוכל חמין צריך בדיקה אחריו אם הוא מין, ואם מת יתעסקו בו עממין, והמזמין לבשל ולהטמין ולענג את השבת ולהשמין הוא המאמין וזוכה לקץ הימין, ונפסקו דבריו ברמ"א (סו"ס רנז).

ובספר אור הישר והטוב (עמ' קכט) הביא שהסביר הרה"ק מליסקא זצוק"ל דברי הבעל המאור: "שמדרך בני אדם לתלות הכל במעשיהם הטובים שרק כחו ועוצם ידו עושה לו הכל, ואי אפשר לו להסיח דעתו מהוויית עולם הזה אפילו רגע כמימרא, ע"כ זהו מכבוד שבת להסיח דעתו מכל דבר ולהטמין בשר חי וכדומה והוא מתבשל מאליו, וזו סגולה גדולה לאמונה שאין צריך רק התעוררות מהאדם והמעשה נגמר מאליו, ומי שאינו מאמין בזה צריך בדיקה שמה מין הוא".

בספר העתים (ס' טז) כתב וז"ל: "הטמנות חמין תקנה גדולה היא דתקינו רבנן משום עונג שבת, שהרי כל ימות החול אוכל אדם

יה. כל זה מבואר בדברי הרב ז"ל בשעה"כ. ובדברי הרב כה"ח שם.

יט. כ"ב בשעה"כ (דף עד ע"ב) וז"ל: תשב מיושב במקומך ותקבל הכוס בשתי ידיך, וכ"כ בברכי יוסף להחיד"א זצוק"ל (רפ"ב) דמספר הכוונות שסידר מהר"ש ויטל מוכח דקידוש היום הרב היה אומרו מיושב, וכן נהגו רבנן קדישי בעיה"ק ירושלים, וכ"כ בסידור יעב"ץ (בית היין עמ' שצ"א) וז"ל: יושב ונותן בכוס עיניו, וכ"כ בחסד לאלפים (רפ"א א בהג"ה).

כ. כן תניא בפסחים (דף קה.) כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום עדיף. וכן הוא בטושו"ע (ס' רע"א סעי' א), ועי' גמ' מסכת גיטין (לה:) אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן שתי משפחות היו בירושלים אחת קבעה סעודתא בשבתא ואחת קבעה סעודתא בערב שבת ובפרש"י שם. והרש"ל בים של שלמה (שם) קרא תגר על שאין נזהרין בזה ואדרבה מוסיפין בליל שבת, וכתב שגדר עצמו שלא לאכול דגים בליל שבת ואזי אפילו יעשו כמה מעדנים לא ישוו לסעודת שחרית שיש בה דגים, עכ"ד. וכתב ע"ז הכה"ח (ס' רע"א ס"ק טז) שלפי דברי רבנו האריז"ל דיש לאכול דגים בליל שבת ירבה באיזה מין מאכל שחביב עליו וכו'.

ביוסף אומץ יוזפא (אות תרמא): כתב "ועיקר

ביצים מבושלות שלימות בקליפיהן שהטמינו אותן מבעוד יום^כ.

עיונים והארות

כב. כה"ח (סי' רפט ס"ק יב) בשם השכנה"ג: כתב "נוהגין לאכול בסעודת שחרית ביצים מבושלות שלמות בקליפיהן שהטמינו אותן בתנור מבעוד יום, ושמעתי הטעם, מפני אבלו של משה רבנו ע"ה שמת בשבת, ונכון הוא, והמהדרין אוכלים אותם גם בסעודה ג'. מיהו היפה ללב (ח"ג רפט אות ז) כתב דהא שנוהגים לאכול בשבת בשחרית ביצים מבושלות בקליפיהן אינו מטעם אבל משה, שהרי לא מת משה בבוקר, כי אם בערב בשעת מנחה, כמ"ש הטור ובית יוסף ולבוש לקמן (סי' רצב), יעו"ש וכדברי הזוהר, אלא נהגו מפני עונג שבת. עכ"ל^ק.

בספר אור מלא (קאסאן, חלק השמועות, עמ' קו) כתב: "מנהג אבותינו הק' זצ"ל בסעודת שחרית ש"ק בעשיית המאכל ביצים עם בצלים, ליקח ביצה ולחתכה לארבעה חלקים, ואמר אאמו"ר ז"ל רמז ויחוד ד' פעמים 'ביצה' גמ' שם חת"ך שם הפרנסה".

תבשיל מכל פנים וחם, ובשבת תקנו חכמים לטמנו מבערב, כדי שישתמר המאכל בחמימתו, ויהיה חם בשבת, ואיכא בהא מילתא עונג שבת, ורוב מן החיצונים תלמידי בייתוס יהיה אהליהם לנתוץ, וירקבו עצמותם, אשר הטעו את כל הטועים והזונים אחריהם להטעותם שהחמין אסור בשבת, ותיפח עצמותיהם, שהרי המאכל עצמו שיניח אדם מבערב על גבי גחלים לא אסרוה רבותינו אלא מטעם שמא יחתה בגחלים, אבל איסור אין בו מן התורה, והילכך כל שאינו אוכל חמין בשבת בר נידוי הוא, ודרך מינות יש בו, וצריך להפרישו מקהל ישראל, אבל מכל מקום יש לנו לדקדק אחריו אי משום חולי אז אין לנו להוכיחו בכך, אבל מכל מקום יש לנו לזרזו ולהודיעו להתרחק מאותה דרך להכריח עצמו כדי שיענג את השבת כדרך שתקנו חכמים בהטמנות חמין". ע"כ.

ובספה"ק בני יששכר (מאמרי שבת, מאמר ג' אות י'): "והאוכל למעדנים מאכלים הנהוגים בישראל להטמין לשבת יזכה לתחיה".

מאמרי הזוה"ק

זוהר חדש דף כ"ח ע"א

וַיֵּבְאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּבָה. (בראשית ז') רַבִּי יוֹחָנָן פְּתַח, (תהלים ס"ה) אֲשֶׁרִי תִבְחַר וְתִקְרַב יִשְׁכֵּן חֲצִירֶיךָ נִשְׁבָּעָה בְּמוֹב בֵּיתֶךָ קֹדֶשׁ הֵיכָלְךָ. בֹּא וּרְאֵה, בְּמָה יֵשׁ לָאָדָם לִיְזוּהָ, וּלְבִדּוּק עֲצָמוֹ וּמַעֲשָׂיו בְּכָל יוֹם וַיּוֹם.

הֵיאָדָּה קָם בְּצַפְרָא יֵימֵר, כֹּאשֶׁר הָאָדָם קָם בְּבוּקֵר יֹאמֵר, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי, שְׂיֵהֵא לְבִי נָכוֹן וּמְסוּר בְּיָדֶי, שְׁלֹא אֶשְׁכַּחְךָ. אוֹשִׁיט רַגְלוֹתַי לְמִיּוֹל כְּשִׁמוּשֵׁיט רַגְלִיו לִלְכַת, יַעֲיִין בְּצַעֲרֵי רַגְלוֹתַי, דִּלָּא יִשְׁוֹמוֹן לְאַבְאָשָׁא וְיִסְתַּכַּל וְיִתְבּוֹנֵן בְּרַגְלִיו לְהִיכֵן הוּא צָרִיךְ לִילֵךְ הַיּוֹם שֶׁלֹּא יִשְׁוֹטְטוּ בְּרַחוּבוֹת לְהִרְעָ. אֲזַל לְדַבֵּר מִצְוָה, יְרַהֵט הוֹלֵךְ לְדַבֵּר מִצְוָה יְרוּץ. שְׁנֵאמַר (הושע י"א) אַחֲרֵי יְהוָה יֵלְכוּ בְּאַרְיֵה יִשְׂאֵג. וְאַפְלוּ בְּשֵׁבֶת מִצְוָה לְמִירְהֵט לְרוּץ. עֲבַר כָּל יוֹמָא, צָרִיךְ לְמַבְדֵּק גּוֹפִיָּה, מַה דְּעֵבֵד בְּתַהוּא יוֹמָא עֲבַר כָּל הַיּוֹם וְהִגִּיעַ הַלִּילָה צָרִיךְ לְבִדּוּק עֲצָמוֹ מַה שֶּׁעָשָׂה בְּכָל אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְאִי וְאִם צָרִיךְ יַעֲשֶׂה מִיָּד תְּשׁוּבָה עָלָיו קוֹדֶם שְׁיִישֵׁן.

אמר רבי אבהו, בא וראה כמה יש לו לאדם להתוהר,
הואיל ונשמת אל באפיו, להתהר מעונותיו,
ולעייין במעשיו, ולא יחטא לפני קונו, למען תהיה מעלתו
עם שאר הצדיקים, ולא ימצא מוחה בידו, בעלותו לראות
את פני יהוה.

וממי אתה למד, מן התיבה. בא וראה, מאי דכתיב, (בראשית
ד') וַיָּבֹאוּ אֵל נֹחַ אֶל הַתֵּבָה, בְּלֹא רְשׁוֹת. ואמר רבי
יצחק, כל אותן העופות והחיות והבהמות שלא חטאו,
הם באים, והתיבה קולטתן, ואותן שחטאו, התיבה דוחה
אותן לחוץ. ומה התיבה, שהוא עץ יבש כך, פתחי השמים
ושומריהם, ושומרי המשמרות, וכפא הכבוד, שיש בהם
הרשות, עאכ"ו להיות קולטין למי שלא חטאו ולהיות
דוחים למי שחטאו.

רבי יוחנן פתח, (איוב י"א ב') וְעֵינַי רְשָׁעִים תִּכְלִינָה וּמָנוֹס אֲבִד
מִנֶּהֱמָם וְתִקְוָתָם מִפֶּח נָפֶשׁ. משל למה הדבר דומה,
לבת לסטים שהיו שודדים בָּהָרִים. שמע המלך, ושלח
עליהם גִּיּוֹסוֹתָיו, ותופסם והניחום במגדל גבוה. והיו בהם
פקחים. אמרו ידענא בנפששתנא דעבדנא עובדין בישין,

וְלֹא יִכִּילָנָא לְאַשְׁתִּיזְבָּא יודעים אנחנו בעצמינו שעשינו מעשים רעים ולא נוכל להנצל מהמקום הזה. מָה עָשׂוּ, חָפְרוּ חֲפִירָה אַחַת בַּמִּגְדָּל, וַיֵּצְאוּ וּבָרְחוּ לָהֶם. טִיפֵּשׁ אֶחָד חָיָה בִּינֵיהֶם, וְרָאָה אֶת הַחֲפִירָה, וְלֹא רָצָה לָנוּם לְהַמְלִיט.

לְמַחֵר בָּא הַמֶּלֶךְ לִרְאוֹת אֶת הַמִּגְדָּל וְאֶת הַלְסָטִים. רָאָה אֶת הַחֲפִירָה שֶׁעָשׂוּ וְנָסוּ וְנִמְלְטוּ. אָמַר לָזֶה, שׁוּטָה, חֲבֵרֶיךָ בָּרְחוּ בְּזוֹ הַחֲפִירָה וְנִמְלְטוּ מִדִּינִי, מָה אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת עוֹד לָהֶם, אֲבָל אֶתָּה שְׂרָאִית אֶת הַחֲפִירָה בְּעֵינֶיךָ, וְלֹא רָצִיתָ לְהַמְלִיט יְנִקְרוּ עֵינֶיךָ וְאַחֵר בָּךְ יִתְּלוּ אוֹתְךָ עַל עֵץ.

בָּךְ הַלְסָטִים, אֵלּוּ הָרָשָׁעִים הַהוֹלְכִים בְּמַחֲשָׁבִים. הָרָשָׁעִים הַפְּקָחִים, מָה הֵם עוֹשִׂים. אָמְרוּ, חֲטֵאֵנוּ לַמֶּלֶךְ, אָנָּה נִמְלֵט מִדִּינּוֹ. אֲבָל נִפְתַּח דֶּרֶךְ הַתְּשׁוּבָה, וְנִבְקַשׁ רַחֲמִים, וְנִבְרַח וְנִימְלֵט, וְכָךְ עָשׂוּ. הַטִּפְשִׁים מָה הֵם עוֹשִׂים, רוֹאִים דֶּרֶךְ הַתְּשׁוּבָה פְּתוּחַ לִפְנֵיהֶם שֶׁפֶתְחוּ הָאֲחֵרִים וְנִמְלְטוּ מִדִּין שָׁמַיִם, וְהֵם אֵינָם רוֹצִים לְהַמְלִיט.

א"ל הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שׁוּטִים, אֲחִיכֶם בָּרְחוּ וְנִמְלְטוּ בְּאוֹתוֹ דֶּרֶךְ שֶׁל תְּשׁוּבָה שֶׁפֶתְחוּ, מָה אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת

עוֹד לָהֶם, אֲבָל אַתֶּם עֵינֵיכֶם שָׂרְאוּ הַחֲפִירָה דְּרָךְ הַתְּשׁוּבָה
פְּתוּחַ לַפְּנִיכֶם, וְלֹא רְצִיתֶם לְהַכְנִים בְּתוֹכוֹ וּלְנוֹם וּלְהַמְלִיט,
מֵאִי כְּתִיב בְּכוּ, וְעֵינִי (דף כ"ח ע"ב) רְשָׁעִים תִּכְלִינָה, שָׂרְאוּ הַדְּרָךְ
פְּתוּחַ וּמְנוֹם אֲבָר מִנְהֶם, שְׁלֹא רָצוּ לְנוֹם וּלְהַמְלִיט, וְתִקְנוֹתֶם
מִפֶּח נֶפֶשׁ לְעוֹלָם הַבָּא.

כִּדְּ דוֹר הַמַּבּוּל, רָאוּ לָנֹחַ עוֹשֶׂה הַתִּיבָה, וּמִתְּרָה בָּהֶם בְּכָל
יוֹם, וְרָאוּ אוֹתוֹ נִכְנָם לַתִּיבָה, וְלֹא רָצוּ לָשׁוּב. אָמַר
הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְעֵינִי רְשָׁעִים תִּכְלִינָה וּמְנוֹם אֲבָר מִנְהֶם,
שְׁלֹא רָצוּ לָשׁוּב וּלְנוֹם מִדִּינִי, וְתִקְנוֹתֶם מִפֶּח נֶפֶשׁ, שְׁלֹא
יִקְוּמוּ לְיוֹם הַדִּין, שְׁנֵאמַר (שם כ"ו) הִרְפָּאִים יִחֻלְלוּ מִתַּחַת
מַיִם וְשִׁכְנִינָהֶם (דף כ"ח ע"ב).

ת"ר, מֶה הֵשִׁיב הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָנֹחַ, בְּשִׁצָּא מִן הַתִּיבָה
וַיֵּרָאָה כָּל הָעוֹלָם חָרָב, וְהִתְחִיל לִבְכוּת עָלָיו, וְאָמַר,
רַב־שׁ"ע, נִקְרְאתָ רַחוּם, תִּהְיֶה לָּךְ לְרַחֵם עַל בְּרִיּוֹתֶיךָ.

הֵשִׁיבוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לִנֹּחַ רַעֲיָא שְׁטִיָּא, כְּעֵן אִמְרַת
דָּא רועה שוטה עבשיו אתה אומר זה, וְלֹא בּוֹמְנָא דְאִמְרִית לָךְ
בְּלִישְׁנָא רַב־כָּא מִדּוּעַ לֹא אִמְרַת אֵת דְּבִרְיָךְ בּוֹמֵן שֶׁאִמְרַתִּי לָךְ בְּלִשׁוֹן רַכָּה, וְכִתִּיב
(שם ו' י"ד) עֲשֵׂה לָךְ תֵּבַת עֲצֵי גִפְר כו', וְאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת

הַמְּבּוּל בּו', מים על הארץ, לְשַׁחַת כָּל בָּשָׂר בּו', (שם ד') וַיֹּאמֶר יְהוָה
לְנֹחַ בּו', כִּי אֶתְּךָ רְאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בְּדֹר הַזֶּה, בּוֹלִי הָאִי
אֶתְעַכְּבִית עִמָּךְ, וְאָמַרְתִּי לָךְ כֹּל הַזֶּמֶן הַזֶּה הִתְעַכַּבְתִּי עִמָּךְ וְאִמַּרְתִּי לָךְ כֹּל זֶה
הָרַבָּה זֶמֶן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, בְּרִיל דְּתַבְעֵי רַחֲמִין עַל עֲלָמָא בְּשִׁבִּיל שְׂתַבְקֵשׁ
רַחֲמִים עַל הָעוֹלָם. וּמִכְרִין דְּשִׁמְעָתָ דְּתִשְׁתַּיֵּב אֶת בְּתִיבוֹתָא וְכַאֲשֶׁר
שִׁמְעַת שְׂתַנְצֵל אֶתְּהָ בְּתִיבָה, לֹא עָאֵל בְּלִפְךָ בִּישׁוּתָא דְּעֲלָמָא לֹא נִכְנַסָּה
בְּלִבְךָ הִרְעָה שְׂתַבָּא לְעוֹלָם, וְעַבְדְּתָ תִּיבּוֹתָא וְאַשְׁתַּוְּבָתָא וְעִשִׂית תִּיבָה וְנִצַּלְתָ
אֶתְּהָ וּבְנֶיךָ וּמִשְׁפַּחְתְּךָ. וְכַעֲן דְּאַתָּא בִּיד עֲלָמָא, פְּתַחֲתָ פּוּמְךָ לְמַלְלָא
קְדָמִי בְּעֵינִי וְתַחֲנוּנִין וְכַעַת כַּאֲשֶׁר אֶתְהָ רֹאֵה שְׁנַאבֵּד הָעוֹלָם פְּתַחֲתָ פִּיךָ לְדַבֵּר וּלְבַקֵּשׁ
לְפָנַי בְּקִשּׁוֹת וְתַחֲנוּנִים.

בִּיּוֹן דְּחֻזָּא נַח כָּהֵן, הַקָּרִיב עֲלוּיוֹן וְקִרְבָּנִין כִּיּוֹן שְׂרָאָה נַח כַּךְ הַקָּרִיב
עוֹלוֹת וְקִרְבָּנוֹת, דְּכַתִּיב כַּמ"ש (שם ח') וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה
הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עוֹלוֹת בְּמוֹזֶבֶת.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בָּא וְרֵאֵה מַה בֵּין הַצַּדִּיקִים שְׁחִיו לְיִשְׂרָאֵל
אח"כ, וּבֵין נֹחַ. נֹחַ לֹא הִגִּין עַל דֹּרוֹ, וְלֹא הִתְפַּלֵּל
עָלָיו בְּאַבְרָהָם. דְּבִיּוֹן דְּאָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם,
(שם י"ח ב') וַעֲקַת סְדוּם וְעַמּוֹרָה כִּי רַבָּה, מִיד וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם
וַיֹּאמֶר, וְהִרְבָּה דְּבָרִים בְּנֶגֶד הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עַד שֶׁשָּׂאֵל

שָׁאֵם וּמָצָא שָׁם עֶשְׂרֵה צַדִּיקִים, שְׁיִכְפֹּר לְכָל הָדוֹר בְּשִׁבְלָם.
וַחֲשַׁב אַבְרָהָם שֶׁהָיוּ י' בָּעִיר, עִם לוֹט וְאַשְׁתּוֹ וּבְנָיו וּבְנוֹתָיו,
וַחֲתָנָיו, וְלִבְנֵי לֹא הִתְפַּלֵּל יוֹתֵר.

בֹּא מֹשֶׁה וַחֲגִין עַל כָּל הָדוֹר. בִּינוֹן שְׁאָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא לְמֹשֶׁה, יִשְׂרָאֵל חֲטָאוּ, סָרוּ מִהַר מִן הַדָּרֶךְ. מִה
בְּתִיב בֵּה, (שְׁמוֹת ל"ב) וַיִּחַל מֹשֶׁה. מִהוּ וַיִּחַל. מְלִמֵּד שֶׁהִתְפַּלֵּל
עַד שֶׁאֲחֻזּוֹתָיו חִלְחָלָה. רַבָּנֵן אָמְרִי, לֹא הִנִּיחַ מֹשֶׁה לְהַקְדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא, עַד שֶׁנָּתַן נִפְשׁוֹ עֲלֵיהֶם מִן הָעוֹה"ו וּמִן הָעוֹה"ב.
דְּבִתִּיב, (שם) וַעֲתָה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם, וְאִם אֵין, מִחֲנִי נָא
מִסַּפְרֶךָ אֲשֶׁר בְּתִבְתִּי.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי, מִהֲבָא, (תַּחֲלִים ק"ו) וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוֹלִי מֹשֶׁה
בְּחִירוֹ עֹמֵד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו. וְכֵן כָּל הַצַּדִּיקִים הִגִּינוּ
עַל דּוֹרָם, וְלֹא הִנִּיחוּ מִדַּת הַדִּין לְשְׁלוֹט בָּהֶם.

וְנִחַ הִתְעַכֵּב עִמּוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאָמַר לִיה רַבּוּי דְּבָרִים,
שְׁמַא יִבְקֹשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, וְלֹא הִשְׁגִּיחַ, וְלֹא בִיקֹשׁ
עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, וַעֲשֵׂה חֲתִיכָה וְנֶאֱבַד כָּל הָעוֹלָם.

רבי אליעזר ורבי יהושע הוו יתבי בפלכי טבריא. אמר
 רבי יהושע, רבי, מה ראה נח שלא בקש רחמים על
 דורו. אמר לו, אפילו הוא לא חשב בלבו שימלט. משל,
 למוצא אשכול ענבים שאינם מבושלים, בין הבוסרים,
 דאלו הוה בין ענבים מבושלים, לא הוו כלום.

משמע, דבתיב (בראשית ז') כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור
 הזה. הול"ל צדיק לפני, מהו בדור הזה. כלומר,
 לפי הדור. ולפיכך לא בקש רחמים, אמר בלבו, ולואי
 שאבקש רחמים עלי ואמלט, וכל שכן שאתפלל על אחרים.

לבתר, אמר רבי אליעזר א"כ אמר רבי אלעזר, על כל דא, הוה
 ליה למתבע רחמין על עלמא קמי קודשא בריך
 הוא ועם כל זה היה לו לבקש ולתבוע רחמים על העולם לפני הקב"ה, דניחא ליה,
 מאן דאמר טבא על בנותי שנוח לו לקב"ה מי שאומר טוב על בניו ומבקש

עליהם רחמים.

מנ"ל, מנדעון פר יואש, דלא הוה זכאי, ולא פר זכאי שלא
 היה צדיק ולא בן צדיק, ומשום דאמר טיבותא על ישראל
 ומשום שאמר טובות על עם ישראל, מה בתיב בה. (שופטים ו') ויאמר לו

ה' לך בְּבַחֲךָ זֶה וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מְדִיָּן. מִהוּ בְּבַחֲךָ
זֶה. מִיְּבוֹתָא דָּא דְּאַמְרַתְּ עַל בְּנֵי בְּכַח הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים הָאֵלֶּה שֶׁאָמַרְתָּ עַל
בְּנֵי, יֵהֵא לְךָ חֵילָא סְנִיָּאָה, לְשִׁיזְבוּתְהוֹן מִן יְדָא דְּמְדִיָּן יֵהִיָּה
לְךָ עֵתָה כַּח גְּדוּלָּה לְהַנְצִל מִיָּדָם שֶׁל מְדִיָּן.

ח"א דף נ"ט ע"ב

תָּא חַוִּי, בֹּא וְרֵאָה בְּגִּוּוֹנָא דָּא נַח לְתַתָּא. כַּעֲזָן זֶה נַח לְמַטָּה קַיִימָא
קַדִּישָׁא הוּא דְּוִגְמָא דְּלַעֲיָלָא הִיָּה בַּח' בְּרִית קוֹדֶשׁ בַּח' צְדִיק יִסּוֹד עוֹלָם
כְּדוּגְמַת הַיִּסּוֹד שֶׁל מַעֲלָה. וְעַל דָּא אֶקְרִי וְע"ז נִקְרָא אִישׁ הָאֲדָמָה שֶׁפִּירוּשׁוֹ
בַּעֲלָה שֶׁל הַמַּלְכוּת הַנִּקְרָאת אֲדָמָה. וְרָזָא אוֹלִיפְנָא וְסוֹד זֶה לְמַדְנָה, דְּהָא נַח
אַצְטְרִיד לְתִיבָה לְאַתְחַבְרָא בָּהּ. שֶׁנֶּחֱשִׁיב בַּח' יִסּוֹד הוֹצֵר לְהִיּוֹת בְּתִיבָה
כְּדִי לְהַתְחַבֵּר בַּמַּלְכוּת שֶׁהִיא בַּח' תִּיבָה וּכְנִיסָתוֹ לְתִיבָה הִיא עֲנִין הַתְחַבְרוּת הַיִּסּוֹד בַּמַּלְכוּת
וְלְקַיִימָא וְרָעָא דְּכוּלָּא וְע"ז לְקִיָּים זֶרַע שֶׁל כָּל הַבְּרֹאִים דְּכַתִּיב כִּמוֹ שֶׁכְּתוּב
לְחַיֹּת זֶרַע פִּי שִׁישְׁאָרוֹ בַּחֲיִים כָּל אֵלֶּה שֶׁהַתִּיבָה תִּקְלוּט אוֹתָם.

מֵאֵן תִּיבָה. דָּא (דָּא) אֲרוֹן הַבְּרִית וּמִפְרָשׁ עַל מֵה רֹמּוֹת הַתִּיבָה, בִּשְׁלָמָא תְּפִלִּין
דְּרָאשׁ זָכַר, תְּפִלִּין שֶׁל יָד נִקְבָּה, וְכֵן לֹולֵב זָכַר אֶתְרוּג נִקְבָּה, אֲבָל כָּאֵן נַח זָכַר וְהַתִּיבָה שֶׁל
עֲצִים נִקְבָּה וּמֵה הָעֲנִין? וּמִפְרָשׁ הַתִּיבָה הִיא הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא אֲרוֹן לִיְסוֹד. וְנַח וְתִיבָה
לְתַתָּא חַבִּי הוּא בְּדוּגְמָא (דָּא) דְּלַעֲיָלָא וְנַח לְמַטָּה עִם הַתִּיבָה הִיוּ כְּדוּגְמַת יִסּוֹד
וּמַלְכוּת הָעֲלִיוֹנִים. נַח כְּתִיב בֵּיהּ כְּתוּב בּוֹ בְּרִית דְּכַתִּיב כִּמוֹ שֶׁכְּתוּב

וְהַקִּימוֹתַי אֶת בְּרִיתִי אִתְּךָ וְגו' הרי שהיה בבחי' היסוד. וְעַד דְּאִתְקַיִים
 בִּיהַ בְּרִית לָא עֵייל לְתִיבּוֹתָא וְעַד שֶׁלֹּא הָקִים הַקב"ה עִמּוֹ בְרִית לֹא נִכְנַס לְתִיבָה.
 דְּכַתִּיב כִּמוֹ שֶׁכְּתוּב וְהַקִּימוֹתַי אֶת בְּרִיתִי אִתְּךָ וְאַחֲרֵי כֵךְ כְּתוּב וּבָאתָ אֶל
 חֵתִיבָהּ. וְכִדְרִין חָוָה תִּיבָה אַרְוֹן הַבְּרִית ואז היתה התיבה כעין ארון הברית.
 (ד"א) תִּיבָה וְנָח כָּלָא בְּגוֹנוֹנָא דְלַעֲיָלָא כִּי הִתִּיבָה וְנָח הִכַּל הִיָּה כַּעֲיִן שֶׁל מַעֲלָה.
 וּבְגִין דְּהָאִי בְּרִית לְעֵילָא הוּא עֶבֶד תּוֹלְדוֹת. בְּגוֹנוֹנָא דָּא נָח (ד"א)
 (לְתַתָּא) אִיהוּ עֶבֶד תּוֹלְדוֹת וּלְפִי שֶׁהִיסוּד הֶעֱלִין הוּא הַעוֹשֶׂה תּוֹלְדוֹת, כַּעֲיִן זֶה נָח הוּא
 שֶׁעָשָׂה תּוֹלְדוֹת, וְהֵם כֹּל בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁנִּכְנְסוּ בְּתִיבָה וְנִתְקַיְּמוּ בִּזְכוּתוֹ. בְּגִינֵי כֵךְ (בְּמָה דְּאִתְּ
 אָמַר) לֹכֵן כְּתוּב אֱלֹה תּוֹלְדוֹת נָח.

נָח אִישׁ צַדִּיק. הָכִי הוּא וְדָאִי בְּגוֹנוֹנָא דְלַעֲיָלָא. כֵּךְ הוּא וְדָאִי שֶׁנָּח הִיָּה
 בַּח' יסוד הנקרא צדיק על שם שמשפיע למלכות כדוגמת מעלה, וְעַל דָּא וְעַל בַּח' זו
 נֹאמַר (מְשַׁלִּי י) וְצַדִּיק יִסּוֹד עוֹלָם בְּתִיבָה. וְאַרְעָא עַל דָּא אִתְקַיְּמַת
 פ' היסוד הוא קיום המלכות הנקראת עולם, כִּי הָאֵרֶץ עַל הִיסוּד עוֹמְדָת. דְּהָא אִיהוּ
 עוֹמְדָא דְעֵלְמָא קַיְּמָא עֲלֵיהּ כִּי הִיסוּד הוּא הָעוֹמֵד שֶׁהָעוֹלָם עוֹמֵד עֲלָיו. וְנֹאמַן
 אִיהוּ דָּא צַדִּיק. וְנָח אֶקְרִי צַדִּיק לְתַתָּא וְנִי הוּא הֵיכַן הִיסוּד הַנִּקְרָא צַדִּיק,
 וְכֵן נָח נִקְרָא צַדִּיק לְמַטָּה. וְרָזָא (נ"א דָּא) דְּכָלָא, אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ נָח,
 וְכֹל זֶה הִסּוּד נִרְמַז בַּמִּשְׁכָּח דְּיִיִּקָּא, פ' עִם הַמַּלְכוּת הַנִּקְרָאת אֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ תְּמִיד הִיסוּד
 הַנִּקְרָא נָח, דְּלֹא אִתְפָּרַשׁ מִנֵּיהּ לְעֵלְמִין שֶׁלֹּא מִתְפָּרֵשׁ מִמֶּנָּה לְעוֹלָם. וְלִמְהוּי

הוא בְּאַרְעָא בְּנוֹנָא דְלֵעִילָא ולכן הוכרח שיהיה נח למטה בארץ בחי' יסוד בדוגמת מעלה. ומש"כ **אִישׁ צַדִּיק יְסוּדָא דְעֻלְמָא. בְּרִית שְׁלוֹם שְׁלָמָא דְעֻלְמָא** בא לרמז על שהוא יסוד העולם והענין כי אי"ש א' כתר י' חכמה ש' תשובה שהוא עולם הבינה, הגורם שלום למלכות הנקראת עולם. **אִישׁ הָאֲדָמָה וְנָאִי** והיינו איש ובעל של המלכות הנקראת אדמה על שם שהיא אדומה בדיניה, ואז היסוד שהוא איש מלחמה ממתיק את דיניה ומשלים אותה. **וְעַל דָּא** ועל זה כתוב (בראשית ו) **וְנָח מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה** ולפי שנח היה מרכבה ליסוד העליון, לכן נח מצא חן בעיני יהו"ה שהשם הוי"ה הוא בת"ת, ולכן מצא חן בעיניו לפי שהוא היה משים שלום בינו לבין המלכות.

תָּמִים הָיָה בְּדוּרוֹתָיו. מָאִי בְּדוּרוֹתָיו מקשה, למה כתוב בלשון רבים, וכי כמה דורות חי אדם, הלא אין חי האדם כי אם דור אחד לבד, **אֵלֵין אֲנוּן דְנִפְקוּ מִנִּיהָ. הוּא אֲשֵׁלִים לְבָלְהוּ. וְהוּא הָוָה שְׁלִים מְבָלְהוּ** ומתרץ, דורותיו הכונה על כל הדורות שיצאו ממנו, ונקראים על שמו כי הוא השלים את כולם כי למדם דרך ה', ואפילו אחר שלימותם הוא היה תמים ושלם יותר מכולם. **תָּמִים הָיָה דְאֲתִיילִיד מָהוּל** ועוד תמים היה שנולד מהול **דְּבִתִּיב** כמו שכתוב **הִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִים** והיינו על ידי המילה. **בְּדוּרוֹתָיו וְלֹא בְּדָרִין דְעֻלְמָא דְהָא מִנִּיהָ נִפְקוּ** (תולדות בְּעֻלְמָא) ומפרש עוד בדורותיו, ולא אומר בדורות עולם, כי כולם יצאו ממנו ונחשבים כולם לדורותיו.

תוספתא

לְמַה נֶחֱ נָח תִּירִי וּמִנִּי לְמַה כְּתִיב נֶחֱ נָח ב' פעמים, אֵלֶּא, כָּל צַדִּיק וְצַדִּיק

דִּי בְּעֶלְמָא אִית לֵיה תִּירִין רוּחִין אלא כל צדיק שבעולם יש לו ב'

רוחות. רוּחָא חַד בְּעֶלְמָא דִּין וְרוּחָא חַד בְּעֶלְמָא דְאַתִּי [א] רוח אחד

בעוה"ז ורוח אחד בעולם הבא, ור"ל כי צדיק אפילו כשהוא עוסק בעניני עולם הזה ההכרחיים,

ג"כ מחשבטו דבוקה למעלה, ונחשב כאלו רוחו נחלק לב' חלקים אחד למעלה ואחד למטה, אבל

באמת הם רוח אחד וְהָכִי תִשְׁבַּח בְּכֻלָּהוּ צַדִּיקִי מִשֶּׁה מִשֶּׁה יַעֲקֹב

יַעֲקֹב אַבְרָהָם אַבְרָהָם שְׁמוּאֵל שְׁמוּאֵל שְׁם שְׁם וכן תמצא בכל הצדיקים

שקראם הקב"ה בב' שמות כנגד ב' רוחות, משה משה קרא לו הקב"ה בסנה, יעקב יעקב במראות

הלילה, אברהם אברהם בעקידה, שמואל שמואל אצל עלי, שם שם בתולדותיו פֶּר מִיִּצְחָק

דִּלָּא כְּתִיב כִּי פֶּמָה דְּכְתִיב כְּהוּ כְּגִין דִּיִּצְחָק בְּשַׁעֲתָא

דְּאַתְקָרַב עַל גַּבֵּי מִדְּבַחָא נִפְקַת נִשְׁמָתִיה דִּהוּת כִּי פֶּהאִי

עיונים והארות

נשמת אדה"ר קודם שחטא לכן היה אז גם שר ומושל על כל העולם שלמעלה כמו עתה כי היתה לו נשמה דאצילות. ושתי הנשמות הן אחת בתוך האדם ואחת מקיף על ראשו. ובזהר הרקיע הוסיף בהגה"ה וז"ל: ר"ל משום דאע"ג דאינהו בסוד נשמה, מכל מקום הם בסוד אור אימא שבתוך הז"א. והכתוב קורא אותם נשמות מפני שהזכיר תחילה רוח, ולהפריש בין זה לזה. אבל מבח' היותן מאור אימא שתוך הז"א שפיר קרא להן רוחין. עכ"ל.

א. כל צדיק וצדיק יש לו ב' רוחין. והכוונה לב' נשמות כי רוח יש רק בחינה אחת והיא ת"ת דז"א. אבל נשמה הבאה מהבינה יש בה ב' בחינות: א. במקום הסתום, ב. ברדתה למטה. וז"ס "ורוח מלפני יעטוף", לשון יחיד רוח אחר יעטוף ויכסה. אבל ונשמות אני עשיתי, לשון רבים ב' נשמות. והם מתעלמים ומתכסים ברוח בסוד חנוך דא מטטרו"ן. ולפי"ז לא יקשה לך כשהיה חנוך בארץ מי היה שר העולם למעלה. אלא חנוך היתה לו נשמת זיהרא עילאה סוד

עֲלָמָא [ב] מלבד יצחק שלא נכפל שמו ב' פעמים יצחק יצחק, לפי שיצחק בשעה שנקרב על גבי המזבח יצאה ופרחה נשמתו שהיתה בו בעוה"ז וְכִיּוֹן דְּאַתְמָר בִּיהַּ בְּאַבְרָהָם בְּרוּךְ מְחִיָּה הַמֵּתִים תָּבֵת בִּיהַּ נִשְׁמָתִיהַּ דְּעֲלָמָא דְּאַתִּי וכיון שנאמר באברהם שבירך ברוך מחיה המתים, עי"ז חזרה ליצחק נשמתו, אבל אז חזרה רק הנשמה של עולם הבא, ולכן לא נכפל שמו בְּגִין דָּא תִּשְׁכַּח דְּלֹא יַחַד קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא שְׁמִיהַּ אֱלֹא עַל יִצְחָק בְּגִין דְּאַתְתָּ שָׁב בְּמֵת ולפיכך תמצא שלא יחד הקב"ה שמו על שום צדיק בחייו אלא על יצחק, לפי שהוא כבר נחשב כמת ונסתלק מעוה"ז ולא היתה לו נשמה מעוה"ז אלא מעוה"ב, ויצר הרע פסק ממנו, והרי היה בן עולם הבא בחייו וְעַל דָּא רְמִז קָרָא ועל זה רמז לנו הפסוק וְאַמַּר (איוב ז) הֵן בְּקִרְוֹשָׁיו לֹא יֵאֱמִין וְגו' שהקב"ה לא מאמין בשום צדיק בעודו בחיים בעוה"ז שישאר בצדקתו, ולכן אינו מייחד שמו עליו.

דְּבַר אַחֲרֵי אֱלֹהִים תּוֹלְדוֹת פירוש אחר על מה שכתוב אלה תולדות נח ב' פעמים, בְּגִין דְּהוּא צַדִּיק שָׁכַח לִיהַּ תִּירִי וְמִנִּי לפי שנח היה צדיק שבח אותו הפסוק ב' פעמים נח נח שהוא לשון חיבה, וגם כפל השם מורה על שבח ויתרון כאלו הוא אומר פלוני הוא הפלוני הידוע במעלה וחשיבות תָּמִים הָיָה בְּדוֹרוֹתָיו אֲבָל בְּדָרִין

עיונים והארות

מחיה המתים. ע"כ מהמדרש. וכאן תלה ברכה זו באברהם שאמר לפנינו דאתמר ביה באברהם ברוך מחיה המתים. ולכן דייק בלשונו לומר תיבת ביה נשמתיה דעלמא דאתי, כיון בעת שפרחה נשמתו היה בסוד והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה, שהוא עולם הבינה ועתה חזרה משם. נמצא שבחייו זכה יצחק לנשמה שאנו זוכים אליה רק בשבת.

ב. איתא בפרקי דר"א הגדול פרק ל"ח: וישלח אברהם את ידו ליטול את המאכלת. כיון שהגיע החרב על צוארו של יצחק, פרחה ויצאה נשמתו. כיון שהשמיע קולו מבין שני הכרובים ואמר אל תשלח ירך אל הנער, חזרה נשמתו לגופו והתירו ועמד על רגליו. וידע יצחק שיש תחיית המתים מן התורה שכל המתים עתידין להחיות. באותה שעה פתח ואמר ברוך אתה ה'

אֲחֵרֵינִין אֵינוּ נִחְשָׁב לְכָלוּם אַבֵּל בְּדוּרוֹת אֲחֵרִים לֹא הָיָה נֹחֵשֵׁב לְכָלוּם, כְּמוֹ
 דָּרָא דְאַבְרָהָם וְדָרָא דְמֹשֶׁה וְדָרָא דְדָוִד כְּמוֹ דּוּרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם וְדוּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה
 וְדוּרוֹ שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ כִּי הֵם הָיוּ צַדִּיקִים מִמֶּנּוּ דְּכָר אַחֵר מִשׁ"כ בְּדוּרוֹתָיו הוּא לִשְׁבַת, חֲמִי
 מָאִי עֶבֶד בְּדָרָא דְכָלְהוּ חֲיִיבִים קַל וְחוֹמֶר אֱלוֹ תִּיהָ בְּדָרָא
 דְכָלְהוּ צַדִּיקִים: רֹאה אֶת מַעֲשֵׂיו הַטּוֹבִים שֶׁעָשָׂה בְּדוֹר שֶׁהָיוּ כּוֹלֵם רְשָׁעִים, קַל וְחוֹמֶר אֱלוֹ

הָיָה בְּדוֹר שְׂכוֹלֵם צַדִּיקִים וְדָאִי הָיָה צַדִּיק בְּיוֹתֵר (עַד כֵּאן תּוֹסַפְתָּא)

תָּא חַוִּי, נַח אֶתְחַוִּי מִיּוֹמָא דְאַתְבָּרִי עֲלָמָא לְמַחְוִי בְּתִיבָה
 בְּחִבּוּרָא חַד וְלִמְיַעַל בָּהּ בָּא וְרֹאה כִּי נַח הָיָה רֹאֵי מִיּוֹם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם לַהֲיוֹת
 עִם הַתִּיבָה בַּחֲבוּר אַחֵר, וְלִכְנֹס בָּהּ כְּדִי לַחֲדַשׁ אֶת הָעוֹלָם כְּבִרְאשׁוֹנָה בְּמַלְכוּת שְׁד"י, וְעַד לֹא
 אֶתְחַבְּרוּ בְּחֻדָּא לֹא תָהוּ עֲלָמָא בְּדָקָא יָאוּת וְעַד שֶׁלֹּא נִתְחַבְּרוּ יַחַד לֹא הָיָה
 הָעוֹלָם בְּשִׁלְימוֹת כְּרֹאֵי, לְבָתֵּר מִה בְּתִיב מִזֶּה כְּתוּב לְאַחֵר מִכּוֹן, (בְּרֵאשִׁית ט) וַיִּמְאָלָה
 נִפְצָה כָּל הָאָרֶץ. מִהוּ נִפְצָה. בְּמָה דֹּאֲתָ אָמַר, (בְּרֵאשִׁית ב) וַיִּמְשָׁם
 יִפְרָד. דְּמִתְמָן אֲשֶׁתִּכַּח פִּרּוּדָא וְאַתְבָּדְרוּ תּוֹלְדוֹת לְכָל סְטָרִין
 כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב וּמִשָּׁם יִפְרָד פִּי כֵּאִילוּ הָיָה כְּתוּב מֵאֵלָה נִפְרְדָּה כָּל הָאָרֶץ, שֶׁמִּבְנֵי נַח נִפְרְדּוּ וְנִפְרְצוּ הַתּוֹלְדוֹת
 לְכָל הָרוּחוֹת וְנַעֲשָׂה הָעוֹלָם בְּתִיקוֹנוֹ וְנִתְקִיִּים לְעוֹלָם וְלֹא נִחְרַב עוֹד וְכָלָא חַד בְּדוּגְמָא
 חֻדָּא וְהַכֵּל אֶחָד לְמַעֲלָה וְלַמַּטֵּה כְּדוּגְמָא אַחַת, כְּמוֹ שֶׁלְמַטָּה יֵצְאוּ הַתּוֹלְדוֹת מֵהַתִּיבָה, כֵּן לְמַעֲלָה
 יוֹצְאִים הַתּוֹלְדוֹת מֵהַמַּלְכוּת. בְּגִינֵי כֵּן אֱלֹה תּוֹלְדוֹת נַח. אֱלֹה וְדָאִי. דְּהָא
 יִסּוּדָא דְעֲלָמָא אִיהוּ דְעֵבִיד (דָּף ס ע"א) תּוֹלְדוֹת לְקִיּוּמָא בְּאַרְעָא לְכֵן
 כְּתִיב אֱלֹה תּוֹלְדוֹת נַח וּמִפְרֹשׁ אֱלֹה תּוֹלְדוֹת נַח וְדָאִי שֶׁהֵם תּוֹלְדוֹתָיו שֶׁרָק הַיִּסּוּד הוּא הַעוֹשָׂה

תולדות להתקיים בארץ. **אָתָּא רַבִּי אַבָּא וּנְשָׁקִיָּה. אָמַר אַרְיָא בְּחִילֵיהּ מֵינָרָא נָקִיב וְתַבַּר. כֶּךָ הוּא וְדָאִי** בא ר' אבא ונשקו לר' אלעזר בסוד יחוד דנשיקין, ואמר עליו אריה בכחו משבר הרים ומפוצץ סלעים ומגלה מה שבתוכם מהאבנים טובות ומרגליות, כך הוא ודאי כך שברת ותירצת את קושיות הפסוקים שהיו קשים כסלע. **וְתָא חַוִּי, מְשִׁיעוּרָא דְּתִיבּוּתָא** ובא וראה משיעור התיבה שהיה ארכה ש' אמה ורחבה נ' אמה וקומתה ל' אמה שהם ביחד ש"פ אמות, כמנין שם שד"י ושם אדנ"י שהם יסוד ומלכות, ומספר אחד יותר שהוא הכולל שבא לרמז ששניהם נכללו ונתיחדו כאחד, אפשר ללמוד את הסוד שנח הוא בבחי' יסוד והתיבה בבחי' מלכות, אי נמי, משיעור הקטן של התיבה שהיה מועט שהחזיק את המרובה **אוּף נִמִּי הָבִי הוּא** מזה מוכח ג"כ שלא היה ענין זה בדרך הטבע אלא לפי שנח והתיבה רמזו אל יסוד ומלכות העליונים לכן החזיקה התיבה עולם מלא שלא בדרך הטבע.

מאמרי הפרשה

"אלה תולדות נח" (ו, ט)

עיקר תולדות נח שהיה "אלה"

בעלי התוספות (מושב זקנים כאן) כותבים, "אלה" בגימטריא ל"ו. הם ל"ו צדיקים העומדים בכל דור ודור, כדאיתא במדרש רבתי (ויצא ל, מ), ובאה כאן התורה לרמז, שעיקר תולדותיו של נח הם שהיה "אלה", דהיינו שהיה צדיק. ואין לך כל צדיק וצדיק שאין לו שלשים וששה מלאכים משמשים אותו. וכנגדן יש בתורה ל"ו מלאך (דהיינו כתובים בתורה ל"ו פעמים המילה מלאך). וכנגדן ל"ו חסידים בתהלים (המילה "חסד" מופיעה בתהלים ל"ו פעמים).

והדברים האמורים, שתולדותיהם של צדיקים הם מעשה הצידקות שלהם, באים יחדיו עם דברי המדרש תנחומא (בוכר, פרשת נח סי' ב') פתח רבי תנחומא, פרי צדיק עץ חיים (משלי יא, ל), בשעה שאדם מסתלק מן העולם הזה בלא בנים, הוא מיצר ובוכה מפני שלא העמיד בנים. אמר לו הקדוש ברוך הוא הרי יש לך פרי, התורה, שכן כתיב פרי צדיק "עץ חיים", בניו אין כתיב כאן, אלא "עץ חיים" שהיא התורה.

ולכן גם נכפל כאן שמו של נח, כנאמר, אלא תולדות "נח נח" וגו', כי כל שנכפל שמו בידוע שהוא צדיק, כדאיתא בזוהר (ח"א דף ס' ע"א).

"אלה תולדות נח" (ו, ט)

"אלה תולדות נח" - "אלה" פסל את הראשונים

בעלי התוספות (מושב זקנים ריש ויצא) מביאים מהמסורה, שארבע פעמים בתורה כתובים המילים "אלה תולדות". אחד כאן, שני, אלה תולדות השמים (בראשית ב, ד). שלישי, אלה תולדות יעקב (בראשית יא, י) והרביעי, אלה תולדות שם (בראשית י, א), בכולן פסל שלפניו. אלה תולדות השמים פסל תוהו ובוהו ותתקע"ד דורות. אלה תולדות נח, פסל דורות שלפניו וקין ודור המבול. אלה תולדות שם, פסל בני יפת ובני חם. אלה תולדות יעקב, פסל עשו ואלופיו.

מנוח אביו של שמשון גלגול של נח, ושמשון גלגול שם בן נח

כפל כאן הכתוב "נח נח", וכן כתוב "בדורותיו" ברבים, והדברים צריכים ביאור והבנה, לשם מה הכפילות במילה נח, ומדוע נכתב בדורותיו ולא בדורו? יש לבאר זאת לאור דברי המקובלים (אהבת יהונתן אייבשיץ בהפטרת נשא, והביאו החיד"א בנחל שורק הפטרת נשא) שמנוח אביו של שמשון היה גלגול של נח, ולכן נקרא "מנוח" מלשון "מן נח". ושמשון היה גלגול של שם בן נח ולכן נקרא "שמשון" מלשון "שם שני", דהיינו היה שם הראשון שהיה בנו של נח, ושמשון הוא שם השני. ועל פי האמור יש לבאר את הנאמר כאן "אלה תולדות נח נח", רצונו לומר שנח גם כן היה מתולדותיו של נח, והכוונה בזה שתולדותו של נח היתה מנוח, שהיה גלגול של נח ונולד מנח.

ולכן ממשיך הפסוק ואומר "איש צדיק תמים היה בדורותיו" רצונו לומר, שנח קנה שלימותו בשני הדורות, כי התחיל להשתלם בזמן דור המבול, והשלים את עצמו בזמן שנתגלגל אצל מנוח. לכן אמר "בדורותיו" לשון רבים, בשני הדורות.

ולכן יש מרבותינו (סנהדרין דף קח.) שדרשו כאן לגנאי ש"בדורותיו" היה נח צדיק ואילו היה בדורו של אברהם לא היה צדיק. וכונתם בזה שנח בצירוף שני הדורות, דורו שלו ודורו של מנוח, הצליח להשלים את עצמו, ואילו היה צדיק כאברהם, לא היה צריך לבוא שוב בגלגול, לפי שהיה משלים את עצמו בדור הראשון שהיה חי בו קודם מותו.

"אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו" (ו, ט)

אברהם היה בן נ"ח שנים כשמת נח

בדרך אחרת ניתן לבאר את כפילות הפסוק "נח נח" ואת הכתוב בדורותיו ולא בדורו (עי' אבן עזרא), כי אברהם היה בן נ"ח שנים כשמת נח, וזה אומרו "אלה תולדות נח", דהיינו אלה הקורות של נח, "נח" הם נ"ח שנים האחרונות בהם היה נח, אז היה "איש צדיק תמים" - היינו אז היה אברהם ש"היה בדורותיו" של נח. כך שמעתי מפי זקן חכמי ארם צובא, רבנו אברהם רפול צוק"ל.

"אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את-האלהים התהלך נח" (ו, ט)

נח נח ר"ת נ'קודת ח'צות, נ'ץ ח'מה

אלה תולדות נח נח, רש"י (במקום) כותב שתולדותיהם של הצדיקים הם מעשיהם הטובים, ובה מתבאר הפסוק, מה הן "תולדות נח"? מעשיו הטובים - "נח איש צדיק". ומה הם מעשיהם

הטובים? אמר לנו מו"ר הגאון החסיד כה"ר אברהם רפול זצוק"ל שהם מרומזים כאן בפסוק "נח נח" שהן ר"ת נקודת חצות, נץ חמה. ובוה יתפרש הפסוק "אלה תולדות נח נח איש צדיק", שהאדם צריך לזכות שתמיד יקום בנקודת חצות, ובנץ החמה, ואז יזכה למדרגת אי"ש צדיק, אי"ש ראשי תיבות אדם ירא שמים וגם יזכה למדרגת צדיק.

ועל כן אמרנו לבא בדברים אודות גודל מעלת תיקון חצות, והיות ונתארכו הדברים, שמנום בסוף פרשתנו, לך ראה שם.

"נח איש צדיק" (ו, ט)

לעמוד בצדקות גם כשכחו במתניו

מו"ר האלשיך הקדוש (כאן) כתב, שתיבת "איש" נראית לכאורה מיותרת, שהרי אפשר לכתוב "נח צדיק תמים בדורותיו", ולשם מה נזכר "איש"? וכתב להסביר זאת על פי דברי הגמ' (עבודה זרה יט.) אשרי "איש" ירא את ה' (תהלים קיב, א) מתי "אשריו"? בעודו "איש", שאז כחו במתניו ואש התאוה בוערת בו ובכל זאת הוא מתגבר על היצר הרע, והוא "ירא את השם", אז אשריו ואשרי חלקו. וזה שנאמר כאן נח "איש" צדיק, היינו שנח עוד בעודו "איש" – כשכחו במתניו, גם אז היה "צדיק", ובנוסף זכה להיות גם "תמים בדורותיו" היינו בכל תקופת חייו.

"צדיק תמים" (ו, ט)

ההבדל בין צדיק לתמים

המפרשים עמדו על השינוי בין הנאמר בפסוק זה "צדיק תמים", לבין הנאמר להלן, כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה (ז, א), הרי שכאן כתוב "צדיק תמים", ושם כתוב רק "צדיק" ללא תמים?

רש"י (להלן, ומקורו מעירובין יח: ובראשית רבה פרשה ל"ב סי' ג') מבאר, שמכאן שאין אומרים כל שבחו של אדם בפניו, ולכן כאשר הקדוש ברוך הוא פנה אל נח, קרא לו רק בשם "צדיק", ולא בשם צדיק תמים.

במהרי"ל דיסקין (על התורה ריש נח) מצאנו פירוש מופלא לכך, ש"צדיק" נקרא אדם שכובש את יצרו, ולכן מכתירים את יוסף בתואר "יוסף הצדיק" שהרי החלק הארי מנסיונותיו היה בעניין כבישת היצר. אבל "תמים" הוא המאמין בה' והולך ומתחזק באמונתו זו. וכמו שנאמר, תמים תהיה עם ה' אלהיך (דברים יח, יג) ושם הוא איסור להזדקק לקוסמים ומכשפים וכדומה, אלא להיות חדור באמונה "תמימה" בה' אלהים.

וכיון שדורו של נח, דור המבול, נכשלו בעיקר בעניינים שהיצר שולט בהם, כמו צניעות, גזל ושפיכות דמים. לכן כאשר התורה מדברת על הדור ההוא, היא קוראת לנח "צדיק" לפני בדור הזה, לפי שכאמור צדקות היא התגברות על התאוות.

אך כשהתורה מספרת על היחס שבין נח למאורעות שהיו בדורו ובדור הפלגה שלאחריו, ביחס "דורותיו" אז מגדירה התורה את נח כ"צדיק תמים", שהרי דור הפלגה לא נכשלו בענייני תאוה, כי אם בכפירה, ברצותם לבנות מגדל שראשו בשמים, ולייסד שם את "מרכז הכפירה העולמי". על כך נאמר להלן, ויהי בנסעם מקדם (יא, ב) היינו שהסיעו עצמם מקדמונו של עולם (זוהר דף ע"ו ע"ב). וכיון שנח ניצל גם מכך, והיה איש אמונה, קראהו כאן השי"ת "צדיק תמים", וזה היה "בדורותיו", כלומר בין בדור המבול ובין בדור הפלגה.

למדנו מכאן את כוחו הגדול של נח, שהיה בו גם תמימות ואמונה מלאה בבורא עולם, וגם היתה בו כבישת התאוות.

"אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת נֹחַ וְכו' נֹחַ" (ו, ט)

כל שהוא נח לאחרים הוא מצד הקדושה

אלה תולדות נח וגו', הנה ג' פעמים מוזכר בפסוק זה "נח", לפי שהיה נח בדיבורו, נח בהילוכו, נח במעשיו. וכפי שאמר בזוהר הקדוש (עי' בראשית דף נ"ח ע"ב), וכל ניחא מסטרא דקדושה. דהיינו הביטוי "נח" הוא מצד הקדושה. ולפי שזכה נח להזוהר מהכעס והכעס הוא מסטרא דמסאבא והיה נח במעשיו שהוא מצד הקדושה, זכה למצוא "חן" בעיני השם (בראשית ו, ח) (ספר חרדים מצוות עשה פרק א').

עוד מפרש בזוהר הקדוש (שם) שנח היה ניחא לעילאין ניחא לתתאין (נח למעלה ונח למטה). כלומר היתה לו גם מנוחה רוחנית בתורה ובמצוות ומעשים טובים, שזה נקרא נח לעליונים, וגם מנוחה גשמית בענייני העולם הזה, עושר וכבוד שזה נקרא נח לתחתונים.

רבנו יוסף חיים זצ"ל מביא את הפסוק במשלי (כו, יט), כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, כלומר, כפי שהאדם מתייחס לזולת, כך הזולת יתייחס אליו. ועל פי זה מפרש את הנאמר כאן "אלה תולדות נח, נח", "אלה" הם ה"תולדות" דהיינו התוצאות של "נח" - של מי שהוא "נח" עם הבריות, התוצאה לכך היא "נח" דהיינו גם הבריות יהיו ב"נח" עמו. ללמדנו מוסר, שאם אתה תהיה נח לבריות במידות טובות ובמצוות וכו', גם האחרים יהיו נוחים כלפך, ותמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם.

"את-האלהים התהלך-נח" (ו, ט)

בחירה בדרך ה' גם אם זה לא נח לבריות

מו"ר ראש הישיבה כמוה"ר יהודה צדקה זצ"ל הסביר את הפסוק על פי מעשה שהיה עם אחיו הצדיק והכשר רבנו עובדיה צדקה זצ"ל, שהיו לו כמה בתים שהיה משכיר אותם לצורך פרנסתו. ובזמנם היה נהוג שהמלכות באה לבית כדי לגבות מס ארנונה, והיו הפקידים אנשי דלא מעלי, שהיו אומרים לבעל הבית, תראה לנו את הקבלות של המס ששילמת, והוא מביא את הקלסר של הקבלות, והיו מבקשים ממנו מים לשתות, וכאשר היה הולך להביא מים, לוקחים לו כמה קבלות והולכים לדרכם, ובאים פעם שנית לאחר זמן ואומרים לו לא שילמת על חדשים אלו ואלו. והיו לוקחים את הכסף לעצמם. אמנם כאשר באו לר' עובדיה כדרכם בקשו את קבלות המס, ואחר שהביא להם את הקבלות ששולמו כל התשלומים, אמרו לו תביא לנו אגסים מהעץ שלך בחוץ, חשב ר' עובדיה בדעתו איך אעשה, אם אתן להם, הרי הם לא מברכים ואין בזה נחת רוח לקדוש ברוך הוא. ואם לא אתן להם, הרי צריך להיות נח לבריות? לבסוף החליט ואמר להם תקחו אתם בעצמכם לכו ולקחו, ואז לא הצליחו לגנוב לו קבלות, וכך ניצל.

על פי זה פירש ראש הישיבה זצוק"ל, שלפעמים אדם נמצא במצב שאינו יכול להיות גם נח לשמים וגם נח לבריות וכיצד יחליט? ועל זה נאמר "את האלהים התהלך נח", ללמדנו שיש לאדם לבחור בדרך ה', כי מוטב שיקרא שוטה כל ימיו, ואל יהי רשע שעה אחת לפני המקום (עדויות פ"ה מ"ו).

"וַיֹּלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת-שֵׁם אֶת-חָם וְאֶת-יֶפֶת" (ו, י)

תולדות האדם

כתב רש"י (לעיל בריש הפרשה), שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים. ועל פי זה פירשו המפרשים את הפסוק "וילד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת", שכיון שזכה למידות טובות ונעלות והיה צדיק, זכה להוליד א. "את שם" - כלומר זכה שכל מצוה שעשה, כל חסד שעשה, היה עושהו ללא שום פניות, אלא אך ורק ל"שם" שמים, ולאקמא שכינתא מעפרא. ב. "את חם" - וכן עשה את המצוות והחסדים בחשק גדול, "בחמימות" גדולה ובאהבה גדולה להשם יתברך. ג. "ואת יפת" - וכן כל מצוה וחסד שעשה, עשה אותה "ביופי" ובהידור גדול.

ושמעתי פירוש נוסף בפסוק הזה, שהנה ידוע שכל השומר שבת ניצול משעבוד מלכויות (שבת קיח.), וניצול מחבלי משיח, וניצול ממלחמת גוג ומגוג. והנה מאמר זה נרמז כאן בפסוק, "ויולד נח" - אדם שנח בשבת ושומר שבת כהלכתו, הרי זה מוליד ומזכה את עצמו בשלש דברים. "את שם" - ר"ת שעבוד מלכויות. "את חם" - ר"ת חבלי משיח. "ואת יפת" - כיון שבני יפת נקרא מגוג כנאמר, בני יפת גומר ו"מגוג" (בראשית י, ב), על כן הפסוק כאן מרמז שינצל ממלחמת גוג ו"מגוג".

"וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי-הִשְׁחִית כָּל-בָּשָׂר אֶת-דְּרָכָו עַל-הָאָרֶץ"
(י, יב)

גבורתם של דור המבול

רבותינו אמרו במדרש (בראשית רבה פרשה ל"ד סי' י"ג) שהסיבה שהרשיעו כל כך דור המבול, היא מפני רוב הטובה שנתן להם הקדוש ברוך הוא. וכך אומר המדרש (שם), אמר רבי יצחק, אחת לארבעים שנה היו זורעים, ומהלכים מסוף העולם ועד סופו בשעה קלה, והיו מתלשים ארזי לבנון בהליכתם מרוב גבורתם, והאריות והנמרים היו חשובים בעיניהם כמו הפנה בבשר, והיה להם מזג אויר יפה בכל השנה כמזג האויר שבין פסח ועד עצרת. וכשהיתה אשה יולדת ביום, היתה אומרת לבנה הנולד לה, עתה צא והבא לי צור (אבן חדה) לחתוך טבורך. ואם בלילה, היתה אומרת לבנה צא והדלק לי נר לחתוך טבורך. ומעשה באשה אחת שילדה בלילה, אמרה לילד הנולד, לך והדלק הנר לחתוך טבורך. יצא ופגע בו שר השדים ששמו שמדון, התחילו להתגושש ולהתאבק זה עם זה, בינתיים קרא התרנגול, אמר לו השד לתינוק, לך והתהלל בפני אמך, שיש לך מזל שקרא התרנגול (שכיון שהגיע אור היום אין שלטון למזיקים), שאלמלא כן הייתי מכה אותך והרגך. אמר לו התינוק, לך אתה והשתבח לפני אמך שנשאת בחיים, שאלמלי הספיקה אמי לחתוך ממני את טבורי, הייתי מכה אותך והרגך. וזהו שכתוב, בתיים שלום מפחד ולא שבט אלוה עליהם (איוב כא, ט) ודרשו חז"ל (בראשית רבה פרשה ל"ו סי' א') בתיים שלום מפחד - מן המזיקים, ולא שבט אלוה עליהם - מן היסורים.

ומרוב הטובה שהיתה להם, חטאו בזנות, כנאמר, ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס. וירא אלהים את הארץ והנה נשחיתה, כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ (בראשית ו, יא-יב, וראה בסנהדרין דף נו.). ולכן אמר הקדוש ברוך הוא (בהמשך הפסוקים) שיביא מבול, כי אין להם תקנה, וגילה זאת לנח.

נח התגלגל במשה רבנו - כיון שלא הוכיח את בני דורו

אומר ר' בונם מפשיסחא (הובא במעיינה של תורה דברים כח, ג) נח היה "צדיק בפרווה", דרך משל, אדם הרואה שמזג האויר קר מאוד, יש לפניו ב' דרכים להתחמם: א. להביא מזגן לאולם ויתחמם וממילא כולם יהנו לאורו ויתחממו עמו. ב. שיאמר למה לי לדאוג לכולם, הן לי יש "מעיל פרווה" מיוחד, אני אתחמם לעצמי, ויהיה בסדר. ופשוט שהטוב ביותר הוא שהאדם יתחמם עם כולם. ונח דאג רק לעצמו, עשה לו "מעיל פרווה" מחמם, דהיינו בנה תיבה להגן על עצמו ולא דאג לכלל, שלא הוכיח את בני דורו, ולא לימד אותם דרכי ה'.

סוד גילה המגלה עמוקות (סוף תרומה הביאו החיד"א בחומת אנך בראשית ח, א) שכיון שלא הוכיח את בני דורו, אחר כך התגלגל נח במשה רבנו, ואז תיקן את עצמו, על ידי שהוכיח את בני ישראל, כמסופר בתורה.

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל-בָּשָׂר בָּא ... אֶת-הָאָרֶץ" (ו, ג)

האדם משפיע על הבריאה

שואל הזוהר הקדוש (ח"א דף ס"ח ע"א), אם בני אדם חטאו, הארץ מה חטאה? אלא כיון שעיקר הארץ הם בני האדם היושבים בה, לכן האדם פועל במעשיו על הבריאה אם לטוב לטובה, ואם חס ושלום להיפך, כשהאדם משחית את דרכו, גם הבהמות משחיתות את דרכן מין בשאינו מינו, וגם האדמה הצמיחה כלאים, שאז כל הבריאה משקרת ומקלקלת.

לכן לא בכדי בא המבול, הן העולם היה מושחת, בני האדם איבדו כל רסן, וההשחתה חלחלה גם אל בעלי החיים, שאף הם השחיתו דרכם וחיו מין עם שאינו מינו, ומזיווגים משונים אלו יצאו יצורי כלאים מעוותים ומחרידים. לכן הקדוש ברוך הוא החליט להחזיר את העולם למסלולו, והיה צורך להכחיד את היצורים בני התערובות.

מעשה פלא בבית חולים

בבית חולים ותיק, שנוסד לפני כמה דורות, הבחינו הרופאים בתופעה מוזרה המתרחשת בין כתלי בית החולים, דבר שגם הבכירים שבהם לא ידעו לתת לו הסבר וטעם.

חולים שהגיעו לבית החולים עם סימפטום של מחלה מסויימת, וברישומים אף נכתב במפורש שהאישפוז היה בשל אותה מחלה, נתקפו במהלך שהותם בבית החולים במחלות אחרות, שלא חלו בהן מעולם. התופעה התרחשה ללא כל סיבה גיונית, גם כאשר בבית החולים לא היה אף חולה הנגוע באותן מחלות. ותהום כל העיר.

במשך תקופה ארוכה ניסו הרופאים לגלות מהו מקור התופעה, ולא עלתה בידם. למקום הובאו פרופסורים גדולים ובעלי-שם, וגם הם לא הצליחו לאתר את מקור המחלות.

רק לאחר חדשים רבים של עבודת צוות מייגעת, שבמהלכה חקרו ובדקו את התופעה המשוונה לאורך ולרוחב, הגיעו החוקרים לידי מסקנה שיש בה לקח מאלף לפרשתנו.

בית החולים זה היה עומד על תילו מזה כמה דורות, ובמשך השנים אושפזו בו חולים לאין-מספר שהיו נגועים בחיידקים רבים, והיות וקירותיו עשויים מעצים עבים, נבלעו חיידקי המחלות בכתלים, והדביקו את החולים שאושפזו.

לאחר שהסיבה אומתה, המליצו החוקרים להרוס ולנתץ את הבית כולו, על עציו ואבניו, להוציאם חוץ לעיר ולשרפם, ולבנות את בית החולים מחדש. ואכן כך עשו, ורק אז פסקה התופעה.

החטאים מרעילים את האויר והמציאות משתנה

גם במחלות הנפש הרוחניות, הן מרעילות את האויר בטומאה וזוהמה, ופועלים הדברים בצורה דומה.

וכך המדרש (רבה, פרשה כ"ח סי' ח') מספר, שהכל קלקלו מעשיהן בדור המבול, הכלב היה הולך אצל הזאב, התרנגול היה מהלך אצל הטווס, ויש מי שאומר שאף הארץ זנתה, שהיו זורעים לה חטים והיתה מוציאה דבר אחר.

ויש להבין את דברי המדרש, כיצד ניתן לומר על בעלי חיים ש"קלקלו", וכי הם בעלי בחירה? והביאור בזה, שאכן אינם אשמים בזה, אלא שבמציאות, גם הם נדבקו מרוח הטומאה שהשתררה בעולם באותה תקופה, וכמו החולים בבית החולים שנדבקו מהחיידקים שנותרו בתוך הכתלים, גם אם אינם אשמים.

את העקרון הנזכר אפשר ללמוד גם מתוך הדין הקובע (נגעים פי"ב מ"ו) שאם נראה נגע צרעת בקיר המפריד בין שתי דירות, גם הקיר בצד השני נטמא, למרות שאין לו כל מגע או משא ומתן עם בעל הבית המנוגע, די בכך שיש להם כותל משותף כדי שתחדור הטומאה מאחד לרעהו.

הצינוי "הרחק משכן רע" (אבות פ"א מ"ז) אינו מדבר רק על הרחקה מדיבורים עם שכן רע, או הרחקה ממעשים עמו, אלא הרחק משכן רע אפילו מקיר משותף.

גם על הקורא קריאת שמע על המטה נאמר שקריאה זו תציל אותו ממזיקים שנוצרו מחטאיו והם מבקשים לפגוע בו (שער הכוונות דרושי הלילה דרוש ז'). ולכאורה קשה כשמדובר בצדיק, כיצד נבראו לו מזיקים, הלא צדיק הוא? וצריך לומר, שמזיקים אלו נולדו על ידי עושי רשעה אחרים, אך כיון שכבר היו בעולם, דבקו גם בצדיק. וכך נאמר בזוהר הקדוש (פרשת כי תשא דף קצ"ד ע"א), שאף שיהושע לא חטא בעגל, לא היה בו הכוח להנצל ממלאך המות.

ולכן אסור להסתכל בפני אדם רשע (מגילה כח.). ואל תתמה על כך ותאמר, וכי בשל הסתכלות הנני עלול להדבק ברוח תאוה או גאווה? התשובה היא, כן! ועוד פעם כן! עצם ההבטה בפניו של הרשע, עלולה להמיט על האדם את הגרוע ביותר.

זו גם היתה התוצאה של "השחית כל בשר" ... שכאמור גם הארץ, שאינה בעלת-בחירה, השחיתה וזנתה, עד שבא נח וטיהר את העולם.

וכיון שמידה טובה מרובה פי חמש מאות ממידת פורענות (תנחומא, בוכר, בשלח סי' כ"א), הרי שאם נטהר את מעשינו ומחשבותינו, תהא לכך השפעה עצומה על כל שכנינו ומכרינו, עד שגם הם יהפכו לטהורים, כמעט בעל כרחם...

"קַץ כָּל-בָּשָׂר..." (ו, יג)

מדוע נחתם דינם על הגזל ולא על העבירות החמורות יותר שבידם

הקדוש ברוך הוא אומר לנח, קץ כל בשר בא לפני וגו'. פירש רש"י ז"ל (כאן) "קץ כל בשר", כל מקום שאתה מוצא זנות ועבודה זרה, אנדרלמוסא באה לעולם, והורגת טובים ורעים. (ומקורו במדרש רבה בראשית פרשה כ"ו, סי' ה'). "כי מלאה הארץ חמס", לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל. (ומקורו מהגמ' סנהדרין קח.) עד כאן לשון רש"י הקדוש.

והקשו המפרשים, כיצד באים שני מאמרי חז"ל אלו יחדיו, מחד אמרו שלא נחתם גזר דינם של דור המבול אלא על הגזל, ומאידך, שהיה בידם זנות ועבודה זרה ולכן אנדרלמוסא באה לעולם וכו', ומאחר ובני דור המבול היו עובדים עבודה זרה, וגם חטא גילוי עריות היה בידם, אם כן למה נחתם גזר דינם על "הגזל" שהוא קל מהם הרבה, ולא על העבירות החמורות, כאשר הסברא מורה שעליהן תבא ההקפדה היותר גדולה?

וכתבו לתרץ, באמת חיוב מיתה נגזר עליהם בגלל העוונות החמורים שבידם, עבודה זרה וגילוי עריות, אך הקדוש ברוך הוא ברחמיו חס על מעשה ידיו שלא להשחית דור שלם, על

כן רצה לכפר להם בממונם, כיון שעני חשוב כמת (ילקוט שמעוני תהלים סוף רמז תתל"א) ממילא כשיענישם ליטול את ממונם, יחשב הדבר כאילו עונש מוות בא עליהם, ובזה יצאו ידי עונשם. אך הואיל והממון שהיה בידם לא היה שלהם, כי גזלנים הם, אם כן לא היה ניתן לכפר להם על עונשם בממון זה, כיון שהוא היה ממון אחרים וגזול בידם. על כן אין מנוס אלא לבצע את דינם אשר נגזר עליהם מכח העוונות החמורות שבידם. וזהו אמרם "לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל", דוקא חתימת הדין היתה מפני הגזל, אבל עצם פסק הדין היה למיתה מפני העוונות הגדולים שהיו בידם, הם עבודה זרה וגילוי עריות.

דברי כיבושין להזהר מן הגזל

בנוגענו כאן באיסור החמור של הגזל, ערכנו דברים המעוררים את הלב להזהר מן הגזל, אולם היות ונתארכו הדברים, שמנו אותם בסוף פרשתנו, לך קחנו משם ויערב לך.

"עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי-גֹפֶר" (ו, יד)

עוג הביא עץ לנח לעשיית התיבה, ולמה נקרא שמו עוג

אֵתָא בילקוט המוסר ואבני השם (כאן) שבעת שרצה נח לבנות את התיבה, אמר לעוג מלך הבשן שיכרות עצים לעשותה. אמר לו עוג זאת בתנאי שתתן לי לאכול כל צרכי. הביא לו נח שלש עוגות, אכל עוגה וחצי, ושבע, והלך וכתר עצים, בדרך פגש בו מלאך המות, אמר ליה למי אתה מוליך אלו? אמר לו, לנח. אמר לו בשכר מה? אמר ליה בשכר שאוכל ואשבע, ואכלתי עוגה וחצי ושבעתי. אמר ליה, תמיד היית אוכל בקר וצאן ולא שבעת, ועכשיו שבעת?! בודאי עשה לך כשפים, ולא תסרח להוליך לו העצים. שמע לו עוג ועזב את החבילה של העצים. ובא אצל נח עם החבל שהיו קשורים בו העצים, ונגרר בחבל חתיכה מהעצים, וממנו עשה נח את התיבה שגזיר עץ זה היה כארכו וקומתו ורחבו. כל שכן אם היה מביא כל מה שחתך כמה וכמה תיבות היה עושה מהם, בא וראה את כוחו. ע"ש. ובזה יובן למה נקרא שמו "עוג", על שם ה"עוגה" שנתן לו נח.

טעם נוסף שנקרא עוג, בעבור שהוא היה סביב התיבה כמו שאמרו (במס' זבחים קיג:) שעוג נשען על התיבה ובזה ניצל מהמבול, עיין שם. ורק האף שלו נכנס בתיבה (זבחים שם), ומי המבול היו רותחים, ונכנסו לתוך פיו ונצטער, ולכן היה צועק עוג, עוג, עוג, בכדי להפליט את המים, לכן נקרא שמו "עוג".

"עשה לך תבת עצי-גפר..." (ו, יד)

תיבת נח שבדורנו

הקדוש ברוך הוא פקד על נח לעשות תיבה כדי להנצל מהמבול, וגם אולי במשך זמן בניית התיבה שנמשך מאה עשרים שנה יחזור דורו בתשובה.

והוא פלא, כיצד לא נתייאש נח בעצמו כשכולם צוחקים עליו ובכל יום מגנים אותו, והוא יחידי בונה את התיבה? תירץ מרן הרב ש"ך זצ"ל כי לנח לא היה שום ספק במה שאמר לו הקדוש ברוך הוא ולכן עמד איתן ולא התייאש. מכאן לומדים אנו יסוד גדול להחיים, אם אדם רוצה להחזיק מעמד, צריך הוא להיות בטוח בדבר בלי ספקות ואז ילך לבטח דרכו ויצליח.

היהדות החרדית תיבת נח של הדור

אחר כך נכנס נח לתיבה וניצל מהמבול. כאז כן עתה, היהדות החרדית משולה לתיבת נח שמסביבם גוברים וגוברים מי המבול המים הזדונים, הם מי הכפירה והתועבות, ואנחנו מתבצרים בתוך הישיבות והחינוך הטהור, ורק בזכות שאנחנו בטוחים בדרכינו דרך ה' נצליח ונתעלה.

תיבת נח התהפכה ע"י מי המבול

בא וראה מה שכתב בספר הישר (פרשת נח עמ' 18) ויגברו המים וירבו מאוד על הארץ וישאו את התיבה ותרים מעל הארץ ותלך התיבה על פני המים ותהפך על פני המים הלוך והפוך הנה והנה, ויתהפך כל החי אשר בה כהפוך את הנזיד בסיר, ויהי צער גדול בכל היקום אשר בתיבה, והתיבה חישבה להשבר, ויתבהל כל החי אשר בתיבה וינהמו האריות ויגעו השוורים ויצעקו הזאבים, וכל היקום אשר בתיבה מדבר וצועק כלשונו וישמע קולם למרחוק, וגם נח ובניו וצועקים ובוכים בצרתם וייראו ויראה גדולה מאוד ויגיעו עד שערי מות.

זהירות מהטכנולוגיה ההרסנית

גם היום תיבת הנח של ימינו היא היהדות החרדית אינה מנותקת מן המבול, לפי שרוח הטומאה עוברת על הארץ ומזעזעת את כל התיבה, למרות אטימותה וחסנה. ואם כן חייבים אנחנו להיות מודעים להשפעה הארסית המחלחלת, ולדעת שאיננו מחוסנים בפניה, צריכים לעמוד על המשמר. כיום יש את הפלאפונים הנוראים שמשחיתים כל פינה טובה, אינטרנט, מחשבים כל הסטרא אחרא יכולה להיות אצל כל אחד בבית, אנחנו בצרה גדולה מאוד מאוד מה יעשו הבחורים...

היום, יש לנו את אור התורה הקדושה - אור הזוה"ק, שהוא מטהר את האויר ומגרש החושך מן העולם כולו

מובא בספר הזוהר הקדוש (תיקוני זוהר חדש ח"ב דף נ"ח ע"ב) מאמר נפלא המדבר על חשיבות ספר הזוהר כמפתח הגאולה, ועל היותו בבחינת "תיבת נח", אשר כל העוסק בו ינצל מהמבול שעתיד לשטוף את דורנו, הדור האחרון.

זוה תוכן המאמר בקצרה (בלשונו):

בעת שהתכנסו התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי זיע"א והחבריא קדישא שעמו לחבר את ספר הזוהר הקדוש, ניתנה להם רשות מהשמים לגלות בו סודות גדולים ועצומים, והיה גלוי וידוע לפני בורא עולם שיבוא זמן בדור שבו בן ישי בא, שמצבו של עם ישראל יהיה קשה ביותר, ויהיו נודדים ממקום למקום וכו'. ולכן בשל כל זאת הסכים הקדוש ברוך הוא לעשות את החיבור הזה ספר הזוהר הקדוש, על ידי רבי שמעון בר יוחאי, וכינס בו ה' יתברך נשמות עליונות מיישיבה של מעלה ונשמות הצדיקים, שכולם יהיו כלולים בספר הזוהר, וכל זאת כדי למצוא מנוחה לשכינה בגלות וחרות לה ולבניה - עם ישראל. וזה מה שכתוב גם ציפור מצאה בית ודרור קן לה (תהלים פד, ד) ונאמר וקראתם דרור בארץ (ויקרא כה, י) המרמזים על הגאולה השלימה.

ומוסיף הזוהר כי זה החיבור - ספר הזוהר הקדוש, הוא כמו "תיבת נח" שכל נשמות הצדיקים כלולים בו, "זה השער לה' צדיקים יבואו בו". וכאשר יתגלה זה החבור בעולם בדור האחרון, רבים יתאספו ללמוד ולעסוק בו. וכל אותם שיזכו שיהיה להם חלק בספר הזוהר הקדוש, ינצלו מהמבול הנורא שישטוף את הדור האחרון, ספר הזוהר הקדוש יהיה כתיבת נח בעבורם להצילם ואשרי הזוכה!

לא תהיה גאולה עד שיזכו לטעום מאור הזוהר

כאור לעינים כאן הוא ביאורו של השל"ה הקדוש (שני לוחות הברית, עשרה מאמרות מאמר ראשון) שכתב על כך וזה לשונו, הנה מבואר מכאן, שחיבור הזוהר היה עתיד להיות גנוז וכו' עד שיבוא הדור האחרון בסוף הימים, שאז יתגלה לתחתונים ובזכות העוסקים יבוא משיח, כי אז תמלא הארץ דעה בסיבתו, אשר זה תהיה סיבה קרובה לביאתו, וזה שאמר ובגינה ושבתם איש אל אחוזתו וכו', כדי שבזכות זה יגאלו ישראל. כשם שלא נגאלו ישראל ממצרים עד שהוצרך

הקדוש ברוך הוא לקדשם בדם הפסח ובדם המילה, כן הגאולה העתידה לא תהיה הגאולה, עד שיזכו לתוספת הקדושה הזו, והוא רצון הא-ל יתברך ואשרי הזוכה בה. עד כאן לשונו.

העוסק בזהר מקרב את הגאולה

וכך ביאר המקובל האלקי רבנו שלום בוזגלו זיע"א בביאורו "כסא מלך" על תיקוני הזהר (הנ"ל) וזה לשונו, "בסוף יומיא" לאמר שהוא דווקא קרוב לימות המשיח, "ובזכותו יבוא"! הנה מבואר שכל העוסק בספר זה מקרב את הגאולה ועושה נחת רוח גדול ליוצרו, וכמה מעלות טובות למשתדל בפרוש מאמרי רשב"י אין קץ לגודל שכרו. ואשרינו מה טוב חלקינו אם נזכה ונעזור לקרב ביאת משיחנו, כי כך גזר הבורא שלא יתגלה ויהיה גנוז עד סוף יומיא שבזכותו יבוא דרור! כי סגולה זו בו ולא בזולתו. עד כאן לשונו.

וכתב מרן הב"י, כי בדור האחרון יגדש העולם בחטאים רבים מאוד, עד שהאוויר יתמלא טומאה ויוצרך מכול מים שיכסו את כל ההרים הגבוהים כדי לטהר את הארץ כמין מקוה. אלא שהיום, יש לנו את אור התורה הקדושה - אור הזהר הקדוש, שהוא מטהר את האוויר ומגרש החושך מן העולם כולו.

"שֶׁלֶשׁ מֵאוֹת אֶמָּה אֶרֶץ הַתִּיבָה..." (ו, טו)

מידות התיבה לבטל את הנחש והס"מ

ראיתי באחד הספרים שהקשה מדוע צוה הקב"ה את נח לעשות תיבה דווקא במידות אלו, 300 אמה אורך, 50 אמה רוחב, 30 אמה גובה, ואל אמה תכלנה, שהגג יהיה אמה? ופירש בדרך רמז, שהנה המחטיא את האדם בעולם הזה הוא הנחש הקדמוני, שהוא הראשון שהחטיא את אדם הראשון וגרם מיתה לעולם. ועוד המחטיא את האדם - הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות (בבא בתרא טז.).

וידוע ששמו של מלאך המות הוא "סמ-אל". ושניהם הנחש והשטן והס"מ החטיאו את דור המבול, ועל ידי כך מלאה הארץ חמס מפניהם. וכדי שנח יבטל את החטא הזה של דור המבול, אמר לו הקדוש ברוך הוא לבנות תיבה במידות אלו דוקא, שעל ידי כך יתבטל החטא הזה. לפי שהאות האמצעית של המילה "נחש", היא האות ח', ובצירוף האותיות ס"מ של מלאך המות, ביחד יוצא "חמס", לפי שהנחש וס"מ הם גרמו להחטיא את דור המבול ב"חמס". והדרך לבטלם היא על ידי האותיות הנותרות מהמילים "נחש" ו"סמ-אל", שהיות ובמילה נחש השתמשו באות ח', נשארו האותיות נ', ש'. לכן אמר הקב"ה לנח לבנות תיבה, באורך 300

אמה, כנגד האות ש' של הנחש, ו-50 אמה רחבה, כנגד האות נ' של נחש. ומהמילה "סמ-אל" שהשתמשו באותיות ס"מ, נשארו האותיות "אל", וכנגדן אמר הקב"ה לנח, שיבנה 30 אמה גובה התיבה, כנגד האות "ל", ושיבנה "ואל אמה תכלנה", כנגד האות "א" של אל. וכאמור כששתמשו באותיות הנותרות מ"חמס", אז היה הכח לבטל את הנחש וס"מ.

להפוך את הס"מ לקדושה

והדברים באים יחד עם דברי ספר מאורי אור (מערכת ס' אות י"ג) שלכל טומאה יש ניצוץ רוחני קדוש שמחיה אותה, וכך גם סמא"ל יש לו הניצוץ טוב המחיהו והוא האות "א" שלו, ואם יחסר האות "א" משמו אז כולו רע עיין שם. ועוד "סמאל" אם יוסר ויבוטל ממנו בחינת "סמ", ישאר "אל", שהוא שם קדוש כלומר אלהי ורוחני.

ובשל"ה הקדוש (בתולדות אדם בית דוד אות ה') הביא מהקדוש מהר"א גלאנטי זצ"ל, וזה לשונו (בתוך דבריו), וזהו נמי סוד בלע המות לנצח (ישעיה כה, ח) שלא אמר הכתוב בלע מלאך המות, אלא בלע המות, לפי שרק המות יבולע וישאר מלאך קדוש.

וזהו סוד הנחשים שהיו נמצאים במערת הצדיקים, כמו שאמרו בגמרא בבא מציעא (דף פד:): נחש שהיה בפתח מערת רשב", "עכנא עכנא פתח פין ויכנס הבן אצל האב", שיצר הרע שלהם כבר נמתק עד שהנחש עצמו נעשה להם לשומר ולשמש, הרי שהטומאה הפכה לקדושה.

וכן אמרו רבותינו ז"ל בסנהדרין (דף נט:): חבל על שמש גדול (הנחש) שאבד מן העולם, שאלמלא לא חטא אדם, היה מכניס לנחש רצועה תחת זנבו ומוציא זבל לאשפה, והיה מביא לו מרגליות מארץ מרחקים. פירוש, שאלמלא לא מרד סמא"ל ונעשה מר, היה העולם משתמש על ידו, והיו קונים עולמם על ידו, כי היה מסייעו להוציא "זבלו", היינו את טינוף העבירות ולהרחיקו מעשות רע, והיה לו התועלת להביא מרגליות ולעשות מצוות, כמו שנאמר (בראשית ב, טו) ויקח ה' אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה, "לעבדה" - מצות עשה, "ולשמרה" - לא תעשה. אמנם הטתו ברוב לקחה, ומרד הנחש ויצא וחטא והחטיא את האדם.

ועוד הוסיף וכתב בשל"ה (שם אות ו') וזה לשונו, סמא"ל היה מלאך טהור, ואמרו המקובלים שהוא היה מהשרפים, אשר נראה שעל זה בא הרמז שנקרא הנחש "שרף" (דברים ח, טו ובבבות דר"נ סוף פרק ל"ט), ולבש קנאה היא קנאת סופרים שהיה מקנא במעלת האדם, כי רצה להתקרב אל הקודש פנימה, וקנאת סופרים תרבה חכמה להעושים לשמה, רק על כל פנים היה בו כח מהמותרות כאשר רמזתי למעלה, כי כל נברא יש בו קצת חסרון אף שאינו גשמי, ואפשר

להיות שיבוא לידי חטא, ומלאכי סדום יוכיחו, שתלו הגדולה בעצמם, הגם כי זה אינו אלא באקראי בטל במיעוטו, מכל מקום סמא"ל אפשר היה בו יותר בנעלם ענין התמורות, ובקנאתו באדם התעורר האדם לנגדו, וזה מסייע לדבר עבירה, עד שנעשה הוא מקטרג ויצר הרע. ע"כ.

"שָׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶמָּה אֵרֶךְ הַתֵּיבָה..." (ו, טו)

מידות התיבה הם שילוב הויה אדנות שבכחם נכנעה לילית

הקדוש ברוך הוא הגן על נח ובניו בתיבה, בכח שילוב השמות הוי"ה אדנות (שהוא שם "יא הד ונ הי", דהיינו כותבים אות ראשונה משם הוי"ה, ואחריה אות ראשונה של אדנות, ושוב אות שניה מהויה וכו'), שהוא יחוד קודשא בריך הוא (שהוא שם הוי"ה) ושכינתיה (שהוא שם אדנות), ובשילוב הוי"ה אדנות יוצא המידות של התיבה, כך: יא הד ונ הי. י' פעמים א' הם 10, ה' פעמים ד' הרי 20, יחד שלושים, הרי לנו שלושים אמה קומתה. ו' פעמים נ' הם 300, הרי לנו שלש מאות אמה אורך התיבה. ה' פעמים י' הם חמשים, הרי חמשים אמה רחבה. הנה לפנינו שמידות התיבה מרומזים בשילוב הוי"ה אדנות, המגינים על יושבי התיבה. וסך כל המידות הנזכרים של התיבה יחדיו הם 380, שהוא בגימטריא "שלום" (יחד עם ד' אותיות), שבזכות כך יעשה השם "שלום" בעולם. גם מדות התיבה הנזכרים העולים 380, יחד עם הכתוב ואל "אמה" תכלנה מלמעלה, "אמה" היא אותיות מאה, עולה המנין 480, שהוא כמנין "לילית", לפי שבכח מדות התיבה, הכניעו את לילית.

עוד רמז פלאי במדות התיבה

מדות התיבה הן אותיות לש"נ, היינו ל' אמות קומתה, ש' אמות ארכה ונ' אמות רחבה. והנה האותיות שלפניהן הן כר"ם (האותיות שלפני "לשנ", דהיינו לפני האות ל' היא האות כ' ולפני ש' ר', ולפני נ' מ'). והאותיות שאחריהן הן סת"ם, וזהו כדברי חז"ל שהיות ונח סת"ם את תפילתו ולא התפלל על בני דורו, לכן נצטוו לעשות תיבה במדות לש"נ, ואחרי התיבה נכשל ב"כרם".

מה נפלאים סודות התורה

מכאן ניתן לראות כמה סודות נפלאים רמוזים וטמונים בדברי תורתנו הקדושה, שאפילו מדות התיבה, שלכאורה לא באו אלא כדי שתוכל התיבה להכיל בתוכה מכל החי מכל בשר מן האדם ומן הבהמה והחיה והעוף למיניהו כמפורט בפסוקים, מכל מקום הטמינה התורה בהם רמזים וסודות נפלאים, שיש בהם כדי לתקן את הקלקול הגדול של אותו הדור, ולעשות שם ושארית לעולם.

מעשה נלמד קל וחומר בגופי תורה ובמצוותיה, שבהם טמונים סודות טמירין ונפלאים, ומי יכול להכיל בדעתו מה גדלו אמריו יתברך, מה עמקו מחשבותיו, מי יעמוד בסוד ה'.

"צֹהַר תַּעֲשֶׂה לְתִבָּה וְאֶל-אִמָּה תְּכַלְכֶּנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתִּבָּה בְּצֶדָה תְּשִׂים תַּחְתִּיּוֹת שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה" (ו, טז)

רמז פלאי בפסוק לנח להפוך "צרה" ל"צהר"

צדיקים מהפכים מידת הדין לרחמים (ראה סוכה יד.) כגון את "נגע" הופכים ל"ענג", שהן אותן אותיות רק סידורם שונה, וכן את "צרה" הופכים ל"צהר".

וזהו "צהר תעשה לתיבה", השם מצוה על נח הצדיק שאת התיבת "צרה" תעשה "צהר". וכיצד תעשה כן באופן זה, אשר "אל אמה" שהם אותיות "אלהים" (חסר י') שהוא שם של מידת הדין, "תכלנה מלמעלה" שיתהפך לרחמים. וכיצד תעשה כן, על ידי ש"ופתח התיבה" היינו האות "צ" שהיא בפתח מהתיבה- בתחילה תיבת "צרה", "בצדה תשים" תניח אותה במקומה שהיא בצד האות, כי באות צ' אין שינוי מקום בין המילים צרה וצהר, רק "תחתים" היא האות ר" שבהמשך תיבת "צרה", "שנים ושלשים תעשה", היינו האות "ר" השניה במילה צרה, תהיה אות שלישית ותהפך המילה מ"צרה" ל"צהר". דהיינו "שנים"- היא האות השניה, "שלשים תעשה" תעשה אותה אות שלישית, ותהפך המילה צרה לצהר. (ילקוט הגרשוני)

"צֹהַר תַּעֲשֶׂה לְתִבָּה" (ו, טז)

צהר הוא חלון או אבן טובה? נח צדיק שבכוחו להאיר במקומו או אף חוצה לו

רש"י (כאן, ומקורו מבראשית רבה פרשה ל"א סי' י"א) מביא ב' פירושים מהו "צהר" יש אומרים שהוא חלון, ויש אומרים שהוא אבן טובה.

וראיתי בספר ילקוט חמישאי שהביא מהמפרשים לבאר את המח' בדברי חז"ל כך, הנה יש צדיק שבכוח צדקתו ניצל הוא בעצמו מהצרה, וגם רואה במפלת אויביו. וכמו שאמר דוד המלך בתהלים (נד, ט) כי מכל צרה הצילני ובאויבי ראתה עיני. ויש צדיק שהוא פחות בדרגה ובמעלה, שאף על פי שהוא עצמו זוכה להנצל, אבל אין לו זכות לראות במפלת אויביו.

והנה בסנהדרין (קח.) נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש, רבי יוחנן אומר נאמר "בדורותיו" לומר שדוקא בדורותיו היה נח צדיק, אבל אילו היה בדורות משה ושמואל לא היה צדיק. וריש

לקיש אמר לא כך, אלא בדורותיו היה צדיק כל שכן אילו היה בדורם של משה ושמואל היה יותר צדיק.

מחלוקת זו היא המחלוקת שהביא רש"י כאן, כי היש אומרים שצוהר הוא חלון, פירושו שנח היה צדיק שיכל גם לראות במפלת אויביו, הם דור המבול, וזה רמוז ב"חלון", שיכול לראות דרך החלון במפלת אויביו. ויש אומרים שצוהר היא אבן טובה, לפי שסוברים שהיה בכוח צדקתו של נח רק להגן על עצמו, כאבן טובה שיש בכוחה להאיר רק בתוך התיבה, אבל לא להאיר חוצה לה כך שיוכל לראות במפלת אויביו.

"תַּחֲתֵּימָם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה" (ו, טז)

העופות והבהמות הטהורות היו במדור העליון עם נח

בתיבת נח היו שלש עליות כדכתיב "תחתים שנים ושלישים תעשה" (ו, טז), והביא רש"י (כאן) את דברי חז"ל (סנהדרין דף קח:): שעליה העליונה היתה לנח ולבני ביתו, האמצעית למדור בהמה חיה ועופות, והתחתונה ליבול. נמצא לכאורה מבואר שנח עם בני משפחתו היו דרים לבדם בקומה אחת.

ברם מאידך הגמרא (שם) אומרת וישלח את היונה "מאתו" לראות הקלו המים, אמר רבי ירמיה מכאן שדירתן של עופות טהורים עם הצדיקים. ופירש רש"י ("ד"ה מאתו) גבי עורב לא כתיב "מאתו". מכאן שדירתם של טהורים עם הצדיקים כו', כלומר הנאה הוא שדרים אצלם, שמכירים בצדיקים, כדאמרין בדוכתי אחריתא. וכן ניתן לדייק כן מדכתיב, מכל הבהמה הטהורה "תקח לך" (בראשית ז, ב) ואילו אצל הטמאים לא נאמר "תקח לך", ללמדך שדירתן של טהורים עם הצדיקים. נמצא לפי זה שנח היה גר באותה קומה יחד עם הבעלי החיים הטהורים. וכך מפורש במדרש בראשית רבה (פרשה ל"א ס"ס יא), שבקומה אחת בתיבה היו גרים נח ובניו והטהורים. וצריך ביאור כיצד זה עולה יחד עם דברי הגמרא הנזכרים לעיל שנח היה עם משפחתו בקומה העליונה ובקומה שמתחתיה היו הטהורים?

והנה עמד קושיא זו המהרש"א (סנהדרין שם בחדושי אגדות ד"ה מכאן שדירתן) ומתרץ, שדברי הגמרא העליונים לאדם, הכוונה שעיקר תשמישן היה לאדם, אך גם הנלוים אליו הם הבעלי חיים הטהורים היו שם.

נמצא מבואר בהגמרא ובמפרשים, שהחיות והבהמות והעופות הטהורים היו יחד עם נח במדור העליון.

"תַּחֲתֵימִים שְׁנַיִם וְשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂהָ" (ו, טז)

החינוך הטהור וחובת קביעת עתים לתורה

כאמור הגמרא בסנהדרין (דף קח:): מבארת שהעליה העליונה היתה לנח ולבני ביתו, האמצעית למדור בהמה חיה ועופות, והתחתונה לזבל.

מובא בחז"ל (זבחים קיג:): שכשרצה נח להכניס את הבהמות והחיות לתיבה, היתה בהמה אחת, ענקית, בעלת ממדים מבהילים, שלא היתה תוצר כלאיים הנקראת ראם. הראם של פעם היה "הלווייתן של הבהמות", כמובא במדרש שוחר טוב (תהלים כב, כח) שדוד המלך עליו השלום, ברעותו את צאן אביו, נתקל בראם רובץ וחשב אותו לגבעה. טיפס עליו, ולפתע הראם התרומם מרבצו, ודוד המלך מצא את עצמו בין שמים לארץ... ועל כן התפלל לה' שהראם יחזור לרבוץ כדי שיוכל לרדת. ולכן אומר דוד בתהלים (כב, כב) מקרני ראמים עניתני.

שואלים חז"ל הקדושים (זבחים קיג:), כיצד ניצל הראם מן המבול, הן לפי גודלו לא יכול היה להכנס לתיבה? מתרצת הגמרא, שמא נח הכניס לתיבה גור של ראמים והוא קטן. דוחה הגמרא, שגם הראם הקטן לא היה נכנס אל התיבה, כי גם גור ראמים הינו גדול וכביר. ועל כן צריך לומר שהוא שחה סביבות התיבה ורק "ראש חוטמו הכניסו לתיבה". שוב שואלת הגמרא, כיצד יכול היה לחיות, הרי מי המבול היו רותחים? משיבה הגמרא, אף שמי המבול היו רותחים, נעשה נס והמים סביבות התיבה היו צוננים, כדי שלא להמיס את הזפת שחיפה אותה.

את דברי הגמרא הנזכרים מסביר הגאון רבי חיים קרייזווירט זצ"ל, רבה של אנטוורפן, וכה אמר:

יש להבין את שאלת הגמרא הרי במקומות אחרים הגמרא שואלת מאי נפקא מינה, מה שהיה היה. הן הגמרא אינה ספר היסטוריה, אלא ספר של הכוונה והדרכה. ואם כן גם כאן צריכה להיות הדרכה ומה היא.

על כן נראה, שאין הדברים יוצאים רק ידי פשוטם, אלא הכל משל ולקח לנו. לפנינו סדרת משלים: המבול, תיבת נח והראם. המבול הוא שטפון נורא, הגורף את החוטאים למצולות, מבחינה רוחנית, האם אין אנו חיים היום בדור של מבול, מבול של כפירה, מבול של שחיתות וזוהמה, מבול של ריצה מטורפת אחר ההבל, כשהטרדות והלחץ כובשים ומטביעים אותנו, ומי יכול להנצל מן המבול.

במבול זה, משייטת לה תיבת נח "נח איש צדיק", הם הצדיקים, התלמידי החכמים המנותקים מן המבול, מן שטפון הרוחניות. הצדיק חי בעולם של זוהר וקדושה, עולם של תורה וטוהר כמו נח בתיבה. ועם נח היו בני משפחתו, כשם שבני משפחתו של הצדיק חיים עמו בתיבתו הרוחנית. וכל בעלי החיים שלא השחיתו דרכם, והיו בתיבה, הם רמז למסתופפים בצל הצדיקים, ומצויים אתם בתיבתם- עולם הישיבות, שם האויר צלול ונקי, לשם לא חודרת ההשחתה.

אבל מה עם כל אלו שאינם יכולים להכנס אל התיבה, רבבות אלפי יהודים נאמנים שאינם נמצאים בישיבה ובבית המדרש, כל אלו העמלים לפרנסתם, האם נגזר עליהם להסחף במימי המבול הרוחני ולטבוע, חלילה?

זוהי שאלת הגמרא, מה עם הראם הענק, שאינו יכול להכנס אל התיבה?

והתירוץ, נח הכניס אל התיבה גור ראמים. כלומר, הצלתם של אותם המונים, היא על ידי חינוך בגיל הרך, מי שלמד בבית ספר חרדי התחסן! הוא יחזיק מעמד כנגד הגלים הסוחפים, מי ששולח את בנו לבית ספר חרדי מציל אותו מן המבול!

אבל בחינוך הרך לבדו, אין די, כי גם בגיל המבוגר יותר יש צורך "לשחות סביב התיבה", לשהות בסביבה תורנית של בני תורה, כי אם מתרחקים, נכוים!

וגם בכך לא די, כיון שהאויר שמחוץ לתיבה מורעל! לכן חייבים איפוא "להכניס את החוטם לתיבה". לנשום אויר של תורה, להשתתף בשיעורי תורה.

רק אז נעמוד איתנים כנגד שטפון המבול השלילי, מחוסנים כנגד הרעל, מחושלים כנגד האוירה הקלוקלת.

"בֹּא-אִתָּה וְכָל-בֵּיתְךָ אֶל-הַתֵּבָה" (ז, א)

תפילה בכוונה

צהר תעשה "לתיבה", פירש הבעל שם טוב (בספר בעל שם טוב נח סי' ט"ו, י"ז, ט"ט), כי הכוונה ל"תיבות" שמוציא האדם מפיו בתפילה, שהצדיק עושה מכל תיבה ותיבה "צהר" היינו אור גדול שאפשר להסתכל בו מסוף העולם ועד סופו. וככל אשר יתן האדם נפשו בתפילה, כך תאיר המילה יותר, כמו שנאמר בהמשך (ז, א) בא אתה וכל ביתך אל התיבה, כלומר בכל תיבה ותיבה יש להכניס את הרמ"ח אברים ושס"ה גידים, "וכל ביתך" פירושו כל גופך. ועל ידי זה הצרה יהפך לצהר- לאור גדול, שיוציאים מן הצרות על ידי כח התפילה כנודע.

לעולם יקדים אדם תפילה

כותב הזוהר הקדוש (זוהר חדש, ח"א דף ל"ח ע"ב) שכאשר יצא נח מהתיבה וראה את השממה שעשה המבול, היה בוכה ואומר רבונו של עולם, מדוע עשית כך... והיה מתפלל להקדוש ברוך הוא. אמר לו הקדוש ברוך הוא, רעיא שטיה (רועה שוטה) מדוע לא התפללת לפני כן? עכשיו אתה מתפלל?! כמה הארכת אתך בדיבור ולא בקשת ממני אפילו פעם אחת שאני ארחם על בני.

וידוע (מדרש שוחר טוב תהלים ל"ז) שכאשר פגש אברהם אבינו את נח וכן כשפגש אליעזר את שם בן נח שאלו אותם, הרי שנים עשר חדשים הייתם בתיבה מה עשיתם שם כל כך הרבה זמן? אמרו להם לא היתה לנו מנוחה כלל ועיקר, החיה הזאת אוכלת בשעה 12 בלילה וזה כך וכו'.

הטורח לזכות את הרבים, חוסכים ממנו טרחות אחרות

כיוצא בזה כתב האברבנאל (סוף פרשת בראשית עה"פ וירא ה' כי וגו') אם נח לא היה נח לפני כן, אלא היה מתרוצץ והולך מזה לזה להחזירם בתשובה, ומקהיל קהילות ועושה תפילות, לא היו לו את הצרות של התיבה. אבל מכיון שלא התפלל ולא טרח לפני כן, לכן היה צריך לטרוח בתיבה.

מסופר על יהודי שלא היו לו ילדים וטרח אצל כל הרופאים ולא הועיל, יעצוהו שילך לתלמיד חכם שיתפלל עליו ובזכות תפילתו יזכה לבנים. שאל אותו התלמיד חכם, אתה נותן מעשר? שאל אותו מה זה מעשר? הסביר לו והסכים לתת מעשר, וכך עשה, בא לביתו, הכין קופה שאליה היה אוסף את מעשרותיו והיה עושה בהם חסד עם האנשים, כאשר אמר לו התלמיד חכם. והנה בחסדי השם כעבור שנה זכה לילדים. לימים אמרה לו אשתו הן עתה כבר יש לנו ילדים ואין לי כח יותר לגמ"ח הזה, הן אנשים מגיעים לכאן בכל עת בימים ובלילות, מטרידים ומפריעים לנו ולעיסוקנו והדבר קשה לי עד מאוד. שמע לעצתה וכך עשה וכו'. והנה ילדיו החלו לחלות, וידרוש ברופאים ואין עוזר. בצרתו שב אל התלמיד חכם שיתפלל עליו וייעצהו. ובהגיעו, היה התלמיד חכם דורש, דוד המלך אמר, אך טוב וחסד ירדפוני (תהלים כג, ו), וקשה כיצד שייך שחסד רודף אחרי אנשים, הרי אנו רואים שרק מס הכנסה רודף אחרי האדם ולא טוב וחסד? ותרץ, דוד המלך אומר, יותר טוב שירדוף אותי לעשות צדקות ומעשים טובים, מאשר שאהיה רדוף ממחלות חס ושלום. הבין האיש את אשר עליו לעשות, שב לביתו וחיידש את הקופה והוסיף בצדקות ובמעשי חסד ביתר שאת וביתר עוז, ובניו הבראו מחוליים.

כח התפלה של רבי עקיבא איגר זיע"א

מעשה נפלא (מובא בכמה ספרים, וראה שו"ת דברי יציב ח"ז ליקוטים סי' קי"ד אות ז') על הצדיק רבי עקיבא איגר זיע"א שהנהגה יקרה היתה לו, לבקר את כל החולים בעיר. מקפיד היה על כך, כרבי עקיבא התנא בשעתו - כך הוא. שהנה מסופר בגמרא (נדרים מ.) על רבי עקיבא שהלך לבקר אחד מתלמידיו ומצאו שכבר כמה ימים לא באו מים אל פיו, וביתו לא מאוורר, ואוכל אין בנמצא! מיד ניקה את הבית והגיש לו לאכול ולשתות והצילו מרדת שחת. עד שקבע את ההלכה שכל מי שאינו מבקר חולים כאילו שופך דמים רחמנא ליצול. ורבי עקיבא איגר, שהיה גדול הדור, עשה אף הוא כן והלך בדרכי התנא הגדול רבי עקיבא.

פעם, הגיע לבית חולה כדי לקיים מצות ביקור חולים, והנה מצבו של החולה היה חמור ביותר. שאל לעצת הרופאים וכולם נואשו מחייו. אבל רבי עקיבא אינו מרפה. בדק ומצא שבקרוב ממש מגיע לכאן רופא הקיסר הגדול ובדרכו אל הארמון חוצה את העיר ועובר בסמוך לבתי היהודים. ביקש רבי עקיבא מנאמניו שיעמדו על הדרך ויתחנו לפני הרופא המפורסם כי יבוא לבדוק את החולה האנוש. וכשעבר שם, ביקשו ממנו את בקשת רב העיר ונענה לה.

הגיע אל ביתו של החולה שמצבו כבר החמיר עוד. התבונן, בדק, הרבה וחשב ולבסוף אמר בקול החלטי "אין תרופה למכתו!!!!" המשיך והסביר את הדיאגנוזה שלו: "מצבו כה חמור, ואין בנמצא משהו שמחיה מתים".

נזדעק רבי עקיבא איגר, ושאלו, אמור נא לי דוקטור, חולה זה ששוכב כאן בביתו הדל ובמיטתו הרעועה, פסקת את דינו. אבל הלא רופא גדול אתה, של הקיסר ירום הודו. ואם הקיסר עצמו הוא אשר היה מוטל כאן במיטה במצב זה, האם גם עליו היית חורץ דין כזה, מה היו דרכי הטיפול שלך במצב זה אילו היה הקיסר, הוא הסובל?

התבונן בו הרופא ממושכות, אחר חיך מופתע מן ההשוואה ואמר באיטיות: אמנם כן, צודק אתה, ראב"ן יהודי, הלא ממש נביא אתה... באמת אף הקיסר היה חולה במחלה זהה ובמצב קריטי כזה לא מזמן.

אבל התרופה אשר סיפקנו לקיסר, המשיך הרופא ברוב חשיבות ואמר, אין שום אפשרות ליתן ממנה לחולה היהודי השוכב כאן. תרופה זו, יקרה היא ואינה בנמצא! ישנו עוף אחד נדיר מאד שאינו פורח במקומות ישוב, רק ביער. וכשמבשלים באופן מסויים את העוף הלז, הרי שיש בו שיקוי ורפואה גם במצב כה חמור.

כשהיה צריך הקיסר לתרופה, סיפר, גייסו לצורך כך, הרבה ציידים. והקיסר אשר רבו נכסיו ועשרו עצום, יכול היה לשכור כל כך הרבה ציידים וכך הצליחו להשיג את העוף הנדיר, ולעשות ממנו שיקוי ותרופה לקיסר והתרפא. אבל המצב כאן, אינו דומה כלל, מאין לכם עוף כזה.

בכל אופן נטל ממנו רבי עקיבא את כל אופני המיצוי של זה העוף, והודה לו על תשומת לבו וטרחתו. הרופא עזב את הבית ורבי עקיבא איגר נעמד בתפילה, התחנן ובכה בעד יהודי זה וכה אמר, יהודים הם בניך אהוביך, וזה היהודי, בודאי אינו פחות חשוב מהמלך הערל, מלך הגוים, ואם בשבילו נמצאה הציפור, כאן שיהודי זה מוטל חולה, מחמת עניותו לא תהא ארוכה למחלתו?! והנה בעודו מבקש רחמים, שמע נקישו בחלון.

התבונן רבי עקיבא איגר ורואה כי ציפור נוקשת עם מקורה בחלון ומבקשת להכנס. מתחננת ממשי. מיד אמר לתלמידיו שיפתחו את החלון ויכניסו את הציפור בזהירות, כך שלא תפרח מידם. התבוננו בה התלמידים, וראו, שתוארה תואם להפליא לתיאור העוף הנדיר והמיוחד אשר צידי המלך חיפשו ביערות, ובזכות שרבת בתפילתו הרעיש את השמים, הציפור נשלחה עד אליו.

שחטו את העוף ועשו את כל אותן פעולות שצוה הרופא. רק הוראה אחת נחרצת יצאה מפיו של רבי עקיבא איגר, להשאיר את הכנפים והנוצה למשמרת. ובחסדי השם אותו חולה נתרפא מייד, ושב לבריאות איתנה.

לאחר זמן, שוב עבר הרופא דרך העיר הזו בדרך למסעיו. ולמרות שתמיד ממהר היה, בכל אופן היה מאוד תאב לדעת מה עלה בגורלו של החולה הזה, שכבר אמר בזמנו נואש לחייו. משבא לעיר התעניין אצל אנשי העיר לכתובתו של החולה והורו לו את ביתו וירא אותו והנה הוא בריא ושלם. התפלל הרופא מאוד ושאלו לפשר הדבר איך נתרפא.

סיפר לו שרבי עקיבא איגר נתן איזה תבשיל מיוחד מציפור וזה מה שהקימו מחליו. והראו לו את הכנפיים והנוצה של הציפור. מיד הכיר הרופא שזוהי הציפור הנדירה והיקרה, והתרגש והתפעל, והיה קידוש שם שמים עצום.

אמר הרופא, מה שהמלך היה צריך לטרוח על ידי כל חייליו ומשרתיו בצו מיוחד, הצליח הראבין שלכם לעשות על ידי תפילתו לבורא העולם.

מכאן ילמד אדם כח התפלה ויתמיד להתפלל בכוונה ובשמחה ויתפלל על כל אחינו התועים שיחזרו למוטב ויעשו נחת רוח ליוצרנו. דאף אם סבור שאינו יכול ללכת ולדרוש ברבים ולהחזיר בתשובה, מכל מקום יתבעו ממנו על שהיה לפחות יכול להתפלל על אחיו, ואין תפילה שבה ריקם, כי השם יתברך שומע תפילת כל פה.

"וַיִּשְׁלַח אֶת-הָעֹרֵב וַיֵּצֵא וַיֵּצֵא וְשׁוֹב" (ח, י)

העורב פקח שבחיות ואכזרי על בניו

בילקוט ראובני (על הפסוק הנ"ל) מביא מהמדרש הנעלם (זוהר חדש ח"א דף ל"ח ע"ב), רבי איבו אמר, נח היה מבין צפצוף עופות, "וישלח את העורב" שהוא פקח שבעופות, למדע סימנא. (שלח את העורב שהוא פקח שבעופות, כדי שיהיה בו סימן, שאם יחזור סימן שיש להשאר בתיבה, ואם לא יחזור, סימן שיש לרדת מהתיבה.) אמר רבי חייא היכי עביד הכי והא אסור למנחש בעופות? (איך עשה כן, הרי הלכה היא שאסור לנחש בעופות?)

אלא אמר רבי חייא למה שלח העורב, רמז הקדוש ברוך הוא שהוא רחמן, נהפך אכזר חס ושלום כמו עורב. (שלח את העורב, לפי שהוא אכזרי על בניו, שאינו מאכילם, לרמוז כלפי שמיא שגם הקדוש ברוך הוא הפך חס ושלום לאכזר על בניו.) אמר רבי יוסי והא כתיב איש צדיק תמים והאיך הטיח דברים כלפי מעלה? אמר רבי חייא מרוב צערו, דאין דנין את האדם על שעת צערו. והעורב לא רצה ללכת מפני שמתקן לשליחות אחרת, לפרנס אליהו, שנאמר והעורבים מביאים לו לחם (מלכים א, יז, ו). כיון שראה נח שעשה שלא כהוגן "וישלח את היונה".

"יֵצֵא יֵצֵא" בגלגול ניצוצי נשמת משיח בצדיקי הדורות שמקבלים ייסורים בשביל עוונות הדור

עוד כותב ילקוט הראובני (שם בהמשך, בשם המקובלים) בגן עדן יש היכל אחד נקרא היכל של בני חולים, כך שהמשיח יתגלה בהיכל ההוא וכל המחלות כל הכאבים וכל הייסורים, ייתון וכולם באים עליו, ואלמלא הוא מקל על ישראל ומקבל עליו, לא היה אדם יכול לסבול יסוריהם של ישראל על עונש התורה כפי שאמר הפסוק, אכן חולינו הוא נשא (בישעיה נג, ד), וכמו רבי שמעון ורבי אלעזר במערה.

ובענין ההיכלות אמר, כי בהיכל הרביעי רפואות אור לכל אלה בני המחלות והמכאובים שסבלו עם המשיח. והכוונה כי צדיקי יסוד עולם מקבלין ייסורים ומקילין על משיח. והנה צריך

שתדע כי אותם הצדיקים הם מורכבים מניצוצי נשמת משיח עצמו וזה "יצוא יצא" ושוב בגלגול ועיבור, היינו ניצוצי נשמתו מתפשטים מאותן צדיקים המדוכאין ביסורים.

ובעלי נוטריקון אמרו "יבשת" אותיות "תשבי", ולפי דרכו של המחבר הוא משיח, ונקרא "עורב" על שם הערבות שהוא פורע חובן של ישראל בייסורים, כדין הערב קבלן.

וישלח את העורב זה דוד שהיה קורא תמיד כעורב

והנה על הפסוק וישלח את העורב, כתוב בזוהר (חדש דף ל"ט ע"ב) "וישלח את העורב" זה דוד שהיה קורא תמיד כעורב, ושלחהו הקדוש ברוך הוא ממלכותו והוציאו מביתו. מה כתיב "ויצא יצא ושוב וגו'" והנה יוצא ושב בתשובה ומתודה על חטאיו, עיין שם באורך.

משיח בן דוד, אליהו התשבי, ויונה בן אמת

ממשיך הזוהר חדש (שם דף ל"ט ע"ב) דבר אחר, "העורב" שבא (המשיח) מיהודה שנקרא "ערב" שנאמר אנכי אערבנו (בראשית מג, ט). "עד יבושת המים" הזדונים מעל הארץ, דאינון ישראל כעפרא דארעא בגלותא. "וישלח את היונה" הוא יונה בן אמת. (שהוא משיח בן יוסף).

כלומר, דוד המלך חי בגן עדן, כי דוד גלגול אדם הראשון, "וישלח את העורב", שהיה קורא עמהם תמיד כעורב, ורמז על משיח בן דוד ערב קבלן בעוונותיו, "עד יבשת המים" הוא אליהו התשבי משיח בן יוסף שיבא ויגאלנו.

"וַיִּשְׁלַח אֶת-הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יֵצֵא וְשׁוֹב" (ח, ז)

מהי טענת העורב לנח, ומדוע נח בדק אם קלו המים הרי רצה להשאר בתיבה

הגמרא בסנהדרין (דף קח:) אומרת "וישלח את העורב" אמר ריש לקיש תשובה ניצחת השיב העורב לנח, אמר לו, רבך שונאני ואתה שנאתני! רבך שונאני דאמר לנח מן הסהורין תקח שבעה שבעה ומן הטמאים שנים. ואתה שנאתני שאתה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים (אתה שונאני, שממיני הבאת לתיבה רק שנים, ואינך שולח לבדוק אם קלו המים ממין שהבאת שבעה לתיבה והרי...), אם פוגע בי שר חמה או שר צנה לא נמצא העולם חסר בריה אחת? או שמא לאשתי אתה צריך? אמר לו נח, רשע, במותר לי נאסר לי, בנאסר לי לא כל שכן?!

אולם קשה לפי מה שכתבנו למעלה, שלא רצה נח לצאת מן התיבה, עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא צא מן התיבה, אם כן מדוע רצה לשלוח את העורב? ויש ליישב זאת על פי המדרש שקראו לעורב רשע, וחבורתו מזיקה מאוד, כי היה משדל את כולם לצאת ולברוח,

והיה חשש פן יגררו אחריו מאשר אתו בתיבה ולא יעמדו בנסיון הזה שלא לצאת לפני הזמן ולכן גרשו ושלחו.

"וַיִּשְׁלַח אֶת-הָעֶרֶב וַיֵּצֵא יָצוֹא וְשׁוֹב עַד-יִבְשֶׁת הַמַּיִם" (ח, ז)

הטעם שהעורב היה הולך ומקיף סביבות התיבה

הנה חז"ל (מדרש אגדה, בוכר, פרשת נח פרק ח' סי' ו') נתנו טעם "ויצא יצוא ושוב" שהיה הולך ומקיף סביבות התיבה, ולא היה רוצה לילך ממנה, מפני שהיה חושד את נח פן יבא על בת זוגו, עיין בדבריהם ז"ל.

בס"ד אפשר לתת טעם נוסף לכך שהיה העורב מקיף סביבות התיבה ולא רצה לילך ממנה, והוא בהקדם דברי המדרש (בראשית רבה פרשה ל"א סי' י"ג) שבעת שנכנס נח לתיבה, נתן לו הקדוש ברוך הוא סימן אלו בעלי חיים יכניס לתיבה ואלו לא, שהבהמות והעופות המגיעים אל התיבה, כשהזכר הולך אחר הנקבה, תכניס אותם, ואלו שהנקבה הולכת אחר הזכר, הנח להם ואל תכניסם.

ויש לבאר שהיות ודור המבול שינו סדר העולם, שדרך העולם הוא שהזכר הולך אחר הנקבה, והם שינו דרכם, לכן גם השם שינה סדרו של עולם, כנאמר, נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו (בראשית ז, יא). וסדר העולם אינו כן, אלא מים העליונים שהם מים זכרים, יורדים תחלה לארץ אצל מים נקבות שהם מי תהום, כמה דכתיב, תהום אל תהום קורא לקול צנוריק (תהלים מה, ח, ראה ירושלמי ברכות פרק ט' ה"ב ופרקי דר"א פרק כ"ג). אלא משום שבני המבול שינו דרכם להוליד הנקבה אחר הזכר, כמו כן נידונו, שתחלה נבקעו כל מעיינות תהום רבה ואחר כך וארובות השמים נפתחו (בראשית ז, יא), עיין שם בדבריהם ז"ל.

ובזה יובן בס"ד שפיר הטעם שלא היה רוצה העורב להתרחק מן התיבה, והיה הולך ושב בצד התיבה, שהסיבה שהוא ניצל ונכנס לתיבה, משום שהיה מן אותם בעל חיים שהלכו הזכרים אחר הנקבות, ועל כן חשש שאם יעשה כבקשת נח וילך ויתרחק מן התיבה עד שכבר יצאו הכל מן התיבה, אז בת זוגו תצא לבדה מן התיבה, ותצטרך לחפש אחריו, ויהיה מצב שהנקבה הולכת אחר הזכר, והוא רצה שתהיה יציאתו מן התיבה כביאתו, שכשבאו אל התיבה באו באופן זה שהזכר הולך אחר הנקבה, כן תהיה יציאתם מן התיבה, שהרי רק בזכות כך הוא ניצל. לכן היה הולך ושב אל צדדי התיבה, כדי שתכף כשתצא זוגתו מן התיבה לעוף באויר, תכף ומיד יעוף הוא אחריה, ותהיה יציאה כביאה, שהזכר הולך אחר הנקבה.

"וַיִּשְׁלַח אֶת-הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יֵצֵא וְשׁוֹב עַד-יִבְשֶׁת הַמַּיִם" (ח, ז)

מדוע בחר נח את העורב ואחר כך את היונה ולא בעופות אחרים?

הסיבה שנח בחר בתחילה לשלח את העורב ולא בעוף אחר, לפי שהקדוש ברוך הוא מזמן לעורב את מזונותיו שנאמר, לבני עורב אשר יקראו (תהלים קמז, ט). וכתב, מי יכין לעורב צידו (איוב לח, מא). ולמה השם מרחם על העורב יותר מכל בריה? לפי שכתוב על השם כביכול, קווצותיו תלתלים שחורות כעורב (שיר השירים ה, יא), וכיון שנמשל לעורב זן ומפרנסו. **והסיבה** שאחר כך שלח את היונה, ובה בחר מכל העופות, לפי שאמר נח בלבו לשלח את היונה ויזכור הבורא זכות כנסת ישראל שנמשלה ליונה שנאמר, יונתי בחגוי הסלע (שם ב, יד).

"וַיִּשְׁלַח אֶת-הַיּוֹנָה... וְלֹא-מִצָּאָה הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף-רַגְלָהּ וַתָּשֶׁב אֵלָיו אֶל-הַתֵּבָה כִּי-מַיִם עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ וַיִּקָּהָ... (ח, ח-ט)

ידע נח כי באחרית הימים יותן לישראל מנוחה

"וישלח את היונה" - רמז לכנסת ישראל המשולים ליונה, ששולחה בגולה, "ולא מצאה מנוח" - שישראל לא ימצאו מנוח בגלות עד ש"ותשב אליו" - עד שיעשו תשובה. כי "מים על פני כל הארץ" אלו אומות העולם שנמשלו למים, שנאמר, הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש (תהלים סט, ב), דהיינו שבו בתשובה מפני אומות העולם המציקים להם, "וישלח ידו" - כי ידו של הקדוש ברוך הוא, פרושה לקבל את השבים. "ויוסף שלח את היונה" - היינו שחזר ושלחה בגלות אחר. ובמה יצאו מן הגלות על ידי "טרף בפיה" - בפיהן של ישראל, בתפילות ותחנונים, "וידע נח כי קלו המים" בזה יודע שהמלכויות יכלו כשיעשו ישראל תשובה. גם ידע נח כי באחרית הימים יותן לישראל מנוחה, והיינו "כי קלו המים" (בראשית ח, יא) - ממשא האומות.

דהיינו, כשם שלא מצאה היונה מנוח לכף רגלה, כך ישראל לא יהיה להם מנוח בגלות, וכשם שהיונה שבה אל התיבה, כך ישראל עתידין לשוב מהגלות לארצם, ועתיד הקדוש ברוך הוא לשלוח יד ולהשיבם אליו ולהקל משאם ממשא האומות.

"וַיִּשְׁלַח אֶת-הַיּוֹנָה... עֵלָה-זֵית טָרַף בִּפְיָהּ" (ח, יא)

רמז לגאולה שתבא בזכות לימוד התורה ותפילה

נח שלח את היונה מן התיבה, וכיון שכנסת ישראל משולה ליונה (ברכות נג:), על כן יש בפסוק זה רמז לכך שבחורבן בית המקדש, אף ששלח הקדוש ברוך הוא את כנסת ישראל, מכל

מקום כשם שהיונה חזרה אל נח "לעת ערב", כך הוא רמז שתחזור כנסת ישראל אל הבורא "לעת ערב" הוא זמן הגאולה. ובמה תבא הגאולה? "והנה עלה זית טרף בפיה", הזיתים הם השמן הטהור, רמז לתורה הקדושה. "טרף", בגימטריא רפ"ח ניצוצין (עם הכולל). "בפיה", כי על ידי לימוד התורה והתפילות הנאמרים "בפה", תבוא הגאולה, כי ישובו למקומם ולתיקונם הרפ"ח ניצוצין ותבא הגאולה.

"וְתָבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהָיָה עָלֶיהָ זֵית טָרֵף בְּפִיהָ" (ח, יא)

היונה אינה מחללת שבת

בספר מגדל עוז (בית מדות עליית הטבע) כתב היעב"ץ ז"ל, שבנוסף לנהר סמבטיון שהוא אות ומופת המעיד על יום השבת, יש אות נוסף על השבת, לפי שהיונה אינה אוכלת מהנתלש מן המחובר בשבת, דכנסת ישראל נמשלה ליונה (ברכות נג:).

ובספר דברי שאול (פרשת נח, ד"ה ולא מצאה) העתיק את דברי היעב"ץ בשינוי, וכתב שהיונה אינה תולשת מן המחובר בשבת. והוסיף שזהו הכתוב בפרשתנו, לפי שהיום שבו שלח נח את היונה שבת היה, ולכן כתיב "ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה", דהיינו שכל השבת לא היתה תולשת והמתנה עד לעת ערב, וביציאת השבת תלשה עלה זית.

וכן כתב בספר עיון יעקב על העין יעקב (סוטה דף לח: ד"ה מכירין בצרי עין) ששמע מחכם אחד שמקובל שבני יונה מכירין התבואה שנקצרה בשבת ואין אוכלין ממנה. וכן כתב בפירוש פרחי שושנים על הזמר "יום שבתון אין לשכוח" שבני יונה אינם אוכלים בשבת מהתבואה שנקצרה באותה שבת, ולכך ממשיך המשורר "יונה מצאה בו מנוח" היינו היונה אינה שוכחת את יום השבתון, ולכן מצאה בו מנוח, שאינה אוכלת מתבואה שנקצרה בשבת באיסור.

"וְהָיָה עָלֶיהָ זֵית טָרֵף בְּפִיהָ" (ח, יא)

השמן מתוק ובו נמשלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל

אמרו חז"ל (סנהדרין יח): אמרה יונה לפני הקדוש ברוך הוא, יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין בידך, ואל יהיו מתוקין כדבש ותלויין ביד בשר ודם. ע"כ.

מדברי חז"ל אלו משמע שהזיתים הם מרים, אולם יש להתבונן בדבר הלא אמרו חכמנו זכרונם לברכה (סנהדרין כד.) שהתלמידי חכמים שבארץ ישראל מתוקים כזית?

ויש לתרץ שהפרי מתוק והאילן והעלים מרורים מאוד, ויש מפרשים שגם הפרי מר אבל השמן מתוק ובו נמשלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל - שם משמן טוב.

מהיכן העלה מגן עדן או מארץ ישראל

במדרש (רבה פרשה ל"ג סי' ו') יש מחלוקת מהיכן הביאה היונה את עלה הזית, רבי לוי אמר, מארץ ישראל הביאתו, שלא היה המבול בארץ ישראל. רבי בירי אמר, שנפתחו לה שערי גן עדן והביאה אותו.

וצריך להבין את כוונת המדרש, כי מה עניין לנו לדעת שהעלה הגיע מארץ ישראל או מארץ אחרת, ולמאי נפקא מינה? פירש ר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו דברי יהונתן (סוף פרשת נח) דהנה בגמ' (חולין דף ז.) איתא שחמורו של ר' פנחס בן יאיר לא היה אוכל דבר שאינו מעושר (ומסתמא כך היו החיות והעופות בדור המבול שהם זכו להשאר בחיים עם נח, היו בבחינת חמורו של ר' פנחס בן יאיר, שלא אכלו דבר שאינו מעושר - כך צריך לבאר את דבריו שם). והנה פרי הזית חייב במעשר מן התורה, אמנם העלה שלו פטור ממעשר.

ולפי זה כוונת המדרש היא, בהקדים שאלה מדוע היונה הביאה דוקא עלה זית ולא הביאה את פרי הזית עצמו, הרי כוונתה היתה לאכלו? על זה מתרץ המדרש, שהרי מארץ ישראל הביאה אותו, וזית חייב במעשר מן התורה, לכן הביאה היונה רק עלה זית שהוא פטור ממעשר, ורשאית לאכלו בלא מעשר.

הרמב"ן (בראשית ח, יא) מביא את המדרש הנזכר, שרבי בירי סובר שמגן עדן הביאה את עלה הזית. והקשה הרמב"ן, שהרי אם היונה הביאה את עלה הזית מגן עדן, שוב אין לנח הוכחה בהבאת העלה זית שמי המבול יבשו, שהרי מי המבול לא נכנסו כלל בגן עדן? והשיב, כי אולי היו שערי גן עדן סגורים וכאשר קלו המים נפתחו.

והגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א בספרו טעם ודעת (פרשת נח כאן) כותב, שאילולא דברי הרמב"ן היינו מיישבים את המדרש, שאין הכוונה שהיונה נכנסה ממש לגן עדן, אלא שמהגן נדף ריח טוב ונמשך בעלה הזית, והריח הוא שמשך את היונה לטרופן עלה זה, אבל באמת עלה הזית היה מארץ ישראל ולא מגן עדן ולכן היה בו הוכחה לנח שקלו המים.

ומוסיף הרב שאף שחרב העולם במבול, עדיין נמצאו מקומות שהיו בהם עצי זיתים שבורים, כמו שתרגם בתרגום יונתן (שם פסוק יא) והא טרפה דזיתא לקיט "תביר" ומחית בפיה ונסיבתיה מן טור משחא.

"עַד כָּל-יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקָרָד וְחֹם" (ח, כב)

כיון שאפשר ללמוד תמיד אות היא שהתורה היא חיי האדם

רואים בצרכים הגשמיים של האדם, שככל שהדבר נצרך והכרחי יותר, כך הוא מזומן ומצוי ביותר לבני האדם, כגון האויר שהוא נזקק לנשימה בכל רגע ורגע, המציאו הקדוש ברוך הוא בכל עת וזמן בכל מקום ובכל נקודה על פני כדור הארץ. המים שהם נזקקים לשתייה - אינם מזומנים ממש כאויר, אמנם ניתן להשיגם בקלות. האוכל - אם כי אין מהנמנע להשיגו, מכל מקום יש בו טרחה מסוימת. מלבושים - ישנה טרחה יתירה להשיגם. אבנים טובות כסף וכו' דרוש עמל גדול להשיגם. נמצא שכל דבר שיש בו צורך גדול יהיה קל להשיגו וכל שאפשר להתעכב עבורו מעט, קשה יותר להשיגו.

ואמר על זה הסבא מקלם (דרכי המוסר ניימן עמ' כ"ח) אם בצרכים גשמיים כך, ברוחניות לא כל שכן, ואם אפשר ללמוד תמיד סימן שהוא הדבר הנצרך ביותר.

"וַיַּחֲלֵ נֹחַ אִישׁ אֶשׁ הָאֲדָמָה וַיִּטֵּעַ כֶּרֶם" (ט, כ)

השטן השתתף בנטיעת הכרם עם נח

אמרו רבותינו ז"ל (תנחומא פרשת נח סי' י"ג), כשבא נח ליטע כרם בא השטן ועמד לפניו. אמר ליה, מה אתה נוטע? אמר ליה כרם. אמר ליה מה טיבו? אמר ליה פירותיו מתוקים בין לחים בין יבשים, ועושים מהם יין המשמח אלהים ואדם, שנא' ויין ישמח לבב אנוש (תהלים קד, טו). אמר ליה בא ונשתתף שנינו בכרם זה. אמר ליה לחיי. מה עשה השטן, הביא כבש והרגו תחת הגפן, ואחר כך הביא ארי והרגו, אחר כך הביא חזיר והרגו, ואחר כך הביא קוף והרגו, והטיף דמן באותו הכרם והשקוהו מדמיהן.

מוסיף המדרש שבזאת רמז השטן, שקודם שישתה האדם מהיין, הרי הוא תם ככבשה שאינה יודעת כלום. שתה כהוגן, הרי הוא גיבור כארי ואומר אין כמותי בעולם. כיון ששתה יותר, נעשה כקוף - עומד ומרקד ומשחק ומוציא לפני הכל נבלות פה. ואם שתה יותר מדאי, נעשה כחזיר - מתלכלך במי רגלים בדבר אחר.

וכל זה אירע לנח הצדיק, ומה נח הצדיק שהקדוש ברוך הוא פירש שבחו, וכמו שנאמר בתורה "נח איש צדיק" (בראשית ו, ט), כך קרה לו (ששתה יין), שאר בני אדם על אחת כמה וכמה. ועוד שקילל זרעו ואמר ארור כנען. וחם על שראה ערות אביו נעשו עיניו אדומות, ועל שהגיד,

נתעקמו שפתותיו, ועל שחזר פניו, נתחרך שער ראשו וזקנו, ועל שלא כסה ערות אביו, הלך ערום ונמשכה לו ערלתו, לפי שכל מדותיו של הקדוש ברוך הוא מדה כנגד מדה.

ואפילו הכי חזר הקדוש ברוך הוא וריחם עליו, כמו שנאמר, ורחמיו על כל מעשיו (תהלים ט, ט), אמר הקדוש ברוך הוא, הואיל ומסר עצמו לעבדות יצא בשן ועין לחירות, דכתיב כי יכה איש וכו' לחפשי ישלחנו (שמות כא, כו). והלא דברים קל וחומר, ומה אם עבדו קנין כספו על שסימא עינו והפיל שינו, יצא לחירות. זרע ברוכי ה', שהם מטע ה' להתפאר, כשהן מתים, אינו דין שיצאו לחירות מן העוונות, שנא' במתים חפשי (תהלים פח, ו)? אמר הקדוש ברוך הוא בעולם הזה על ידי יצר הרע רבו עוונות, אבל לעתיד לבוא, והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר.

"וַיַּחַל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה" (ט, כ)

משה גלגול נח

בילקוט ראובני מביא שהקדוש ברוך הוא שתל את נשמת משה בימי נח ולא אצלה, לכך בפעם הראשון נקרא נח "איש צדיק". ואחר כך כשנסתלקה ממנו נשמת משה נקרא נח "איש האדמה". לכן בחטא העגל כשהתפלל משה לה' שלא יכלה את ישראל, אמר משה "מחני נא מספרך" (שמות לב, לב), רוצה לומר בימי המבול לא התפללתי, אבל עכשיו אמחה נפשי, וזה שכתוב "מחני" שהן אותיות "מי נח".

"עַל-כֵּן יֹאמַר בְּנִמְרֹד גְּבוּר צִיד לִפְנֵי יְהוָה" (י, ט)

הכתונת שעשה הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון הגיעה לנמרוד

רבי יהודה אומר הכתונת שעשה הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון, היתה מונחת בתיבה, לקחה חם והנחילה לבניו, ובניו לנמרוד, ובשעה שהיה לובש אותה כל בהמה חיה ועוף שרואין אותה היו נופלים על פניהם. ילקוט שמעוני (פרשת נח רמז ס"ב).

"וּלְעֵבֶר יָלַד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג... וְשֵׁם אֶחָיו יֶקֶטָן. וַיִּקְטַן יָלַד אֶת-אֱלֻמוֹדָד וְאֶת-חֲצַרְמוֹת" (י, כה-כו)

הדרך לנצח את היצר הרע

ראיתי בשם ר' לוי נחמני זצ"ל ביאור נפלא בפסוק זה. שהנה "עבר" - הוא האדם שעובר בעולם הזה. "ולו ב' בנים שם האחד פלג" - הוא היצר הרע שעושה "פילוג" מחלוקות ומריבה.

"ושם אחיו יקטן" - הוא היצר הטוב שנקרא כך משום ש"מקטין" עצמו. והנה האדם שרוצה להגביר את היצר הטוב על יצר הרע, הדרך לכך מבוארת בגמ' (ברכות דף ה.) שיעסוק בתורה, נצחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע. נצחו מוטב, ואם לאו יזכור לו יום המיתה. וזהו שאומר כאן הפסוק, "ויקטן ילד את אלמווד" - מלשון "לימוד", היינו "יקטן" שכאומר הוא היצר הטוב, "ילד את אלמווד" את העיסוק בתורה בכדי לנצח את היצר הרע. ואם עדיין לא נצחו, "את שלף" - שלף בגימטריא "שמע", דהיינו שיקרא קריאת שמע. ואם לא נצחו, את "חצר מות" - יזכור לו יום המיתה. וכדברי הגמרא הנ"ל.

"וַיִּפֶּץ יְהוָה אֶת־מֶשֶׁם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֵת הָעִיר" (יא, ח)

אנשי דור הפלגה נהפכו לדובים ופילים

הרוקח בסידורו (דף קע"ב) כתב דבר חידוש ופלא, שעד דור הפלגה לא היו דובים בעולם, ואנשי דור הפלגה נענשו ונתהפכו לדובים, ומפני כך הדוב שונא את האדם, וגם קולו עבה כמו אדם.

ודבר חידוש מצאתי בספר מלאכת שלמה על מסכת כלאים, מה ששמע מפי חכם חסיד מקובל ר' משולם זצ"ל, דאנשי דור הפלגה נתהפכו לפילים, וכן כתוב בספר הישר (פרשת נח).

ועל פי זה הוא נותן טעם לשבח למה שאמרו חז"ל במסכת ברכות (דף נח:) הוואה פיל קוף וקפוף, אומר ברוך משנה הבריות. ולכאורה מדוע נשתנו חיות אלו משאר בעלי חיים המשוונים בצורתם, שרק עליהם נתקנה ברכה בשם ומלכות? ותירץ, היות ונפרע הקדוש ברוך הוא מן אנשי דור הפלגה שהפכו לקופים ופילים, וכמו שגם רואים שהקוף דומה לאדם, והפיל מבין לשון בני אדם, לכן תקנו חז"ל עליהם ברכת "ברוך משנה הבריות" כלומר שנשתנו מבני אדם ונהפכו לחיות השדה.

ובספר שלשלת הקבלה (חלק ג' הקורות בימי נח עמ' רי"ט) כתב שחלק מאנשי דור הפלגה נשאר בצורת אדם אך נעשו בריות משונות, שיש מין בריות שבוזמן הקיץ נהפכים בצורת זאב ובזמן הקור שבים בצורת אדם, ועוד בריות משונות כאלה עיין שם. (הובא באוצר פלאות התורה)

"וַיַּחֲיִי-תֵרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-אַבְרָם" (יא, כו)

בשנה שנולד אברהם עמד כוכב אחד ממזרח ובלע ארבעה כוכבים לארבע רוחות השמים בספר הישר (פרשת נח) כותב, בשנה שנולד אברהם עמד כוכב אחד ממזרח ובלע ארבעה כוכבים לארבע רוחות השמים, אמרו חכמים לנמרוד, בן נולד לתרח בשנה זו, שעתידיה

לצאת ממנו אומה שתירש העולם הזה והעולם הבא, אם רצונך ינתן לאביו מלא ביתו כסף וזהב ונהרגהו. מיד שלח נמרוד אצל אביו, הטמין תרח אותו במערה שלש עשרה שנים, זימן הקדוש ברוך הוא שני חלונות מן האחד יצא שמן, ומן האחד יצא סולת. כשיצא מן המערה שרף את כל פסילי תרח אביו, ונמרוד פסק דינו כאשר עשה כן יעשה לו והשליכהו לכבשן האש.

"וַתְּהִי שְׂרֵי עֶקְרָה אֵין לָהּ וְלֹד" (יא, ל)

אברהם ושרה היו מגיירים גרים בפועל והכניסו בהם את הנשמות

בזוהר הקדוש (ח"ג דף קס"ח ע"א) מובא שראש הישיבה דמתיבתא עילאה שאל, הכתוב אומר (יא, ל) ותהי שרי עקרה, וכי אין אנחנו יודעים שאין לה ולד, למה כתוב "אין לה ולד", אלא כך אמר ראש הישיבה, ולד גשמי לא היתה מולידה, אבל הולידה נשמות, כי בהתדבקות התשוקה של אותם שני צדיקים אברהם ושרה, היו מולידים נשמות לגרים כל אותו הזמן שהיו עדיין בחרן, כמו שעושות נשמות הצדיקים ביחוד שלהם בגן עדן, כמו שנאמר, ואת הנפש אשר עשו בחרן, הנה ודאי עשו והולידו נפשות לגרים, ואחר כך היו מגיירים בפועל, והכניסו בהם את הנשמות. שמח רבי שמעון על חידוש זה ששמע.

מעלת תיקון חצות

הבאנו בתחילת הפרשה, את הרמז המתוק שאמר לנו מו"ר הגאון החסיד כה"ר אברהם רפול זצוק"ל שראשי תיבות "נח נח" הם נקודת חצות, נץ חמה. ולכן פירוש הפסוק "אלה תולדות נח נח איש צדיק" הוא, שעל האדם לזכות שתמיד יקום בנקודת חצות, ובנץ החמה, ואז יזכה למדרגת "איש צדיק", "איש" ראשי תיבות אדם ירא שמים וגם יזכה למדרגת "צדיק". ושם הבטחנו לבא בדברים אודות מעלת תיקון חצות, ועתה בחסדי השם נדרי לה' אשלם.

ראוי לכל ירא שמים לבכות על החורבן

כתב הטור (או"ח סי' א') וזה לשונו, וטוב למי שמקדים, שיכוין לשעות שמשנתנות המשמרות שהן בשליש הלילה, ולסוף שני שלישי הלילה, ולסוף הלילה, שבאלו הזמנים הקדוש ברוך

הוא נזכר בחרבן הבית וגלות ישראל שבין האומות, והתפלה שיתפלל אדם באותה שעה על החרבן והגלות רצויה וקרובה להתקבל. עד כאן לשונו. וכן נפסק להלכה בשלחן ערוך (שם סעיף ב') וזה לשונו, המשכים להתחנן לפני בוראו, יכוין לשעות שמשנתנות המשמרות שהן בשליש הלילה ולסוף שני שלישי הלילה ולסוף הלילה, שהתפלה שיתפלל באותן השעות על החרבן ועל הגלות רצויה. ובסעיף ג' כתב, ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חרבן בית המקדש. עכ"ל. וידועה אימרת העולם שמתוך שאמר השו"ע וראוי לכל ירא שמים וכו', אם כן משמע שמי שלא אומר תיקון חצות אינו ירא שמים, ובספרים הקדושים איתא שסגולה ליראת שמים, לומר תיקון חצות.

ובמדרש רבה (ויגש פרשה צ"ג על הפסוק ויתן את קולו בבכי) איתא: כשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא בבכיה, כך הקדוש ברוך הוא אינו גואל את ישראל אלא מתוך בכיה, שנאמר בבכי יבואו ובתחנונים אובילים, וכך גם כתוב במדרש תנחומא (סוף סימן ה'), ובילקוט שמעוני (ויגש, רמז קנ"ב).

ובזוה"ק (ח"ב דף ר"ג) כתוב: כמה דבקדמיתא כתיב בכה תבכה הכא נמי לבתר בבכי יתהדרון דכתיב בבכי יבואו. ובדף י"ב כתב: פורקנא דישאל לא תליא אלא בבכי וכו' בבכיה דישאל יפקון מגלותיה הה"ד בבכי יבואו. ובארחות חיים להרא"ש איתא: יתאונן ויבכה על גלות השכינה גלות ישראל ועל חרבן בית המקדש וארץ הצבי, וכ"כ ב"נגיד ומצוה", ולכן צריך האדם לבכות ולזעוק בכל לילה על גלות השכינה וחרבן בית המקדש.

בזוהר הק' (פרשת ויחי רל"א ע"א) כתב, שבחצות הלילה זה הוא הזמן הראוי לבכות על החרבן, וז"ל (תרגום): כשמגיע חצות הלילה, וההתעוררות של צער השכינה על הגלות עולה מלמטה למעלה, אי נמי, התעוררות המלאכים בכל חצות לילה שבוכים ואומרים על נהרות בבל, אז הקדוש ברוך הוא מעורר את כל צבא השמים לבכיה על חרבן בית המקדש, ובוטט ברקיע ומודעזעים עליונים ותחתונים, ר"ל הוא דומה כביכול למי שיש לו כעס על שונאיו ואינו יכול להנקם מהם, אז מחמת כעס בועט במה שלפניו. עכ"ד.

כל החכמה שאבתי מהעצים והאבנים האלו, ואיך לא אבכה עליהם

הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל (לב אליהו בראשית עמ' ר"ט) מביא בספרו את מה שכתב הרמ"א בספרו "תורת העולה". כשנחרב בית המקדש היה ירמיהו הנביא יושב ובוכה על החורבן. נכנס אפלטון שהיה פילוסוף גדול בדורו, וראה את ירמיהו הנביא יהודי זקן יושב ובוכה על העצים והאבנים. אמר לו יש לי לשאול אותך ב' שאלות א. מה אתה בוכה על העצים והאבנים

מה זה יעזור לך? ב. מה שעבר עבר ומה עכשיו אתה בוכה מה מקום לבכי? (כמו שאמר דוד המלך אחרי מות הילד מה יש לעשות) ענה לו ירמיה הנביא. מה המקצוע שלך, אמר לו פילוסוף אני. אמר לו-בטח יש לך הרבה שאלות בא ותשאל. אמר לו הפילוסוף יש לי הרבה שאלות, ולפי דעתי אין אף אחד שיכול לענות לי עליהן ולפתור אותן. אמר לו-שאל לי השאלות. ושאל אותו כמה שאלות קשות ביותר ומיד ירמיה ענה לו על כל השאלות כלאחר יד, והתפלא פלא גדול אמר לו ירמיה הנביא, דע לך כי את כל החכמה הזאת שאבתי מהעצים והאבנים האלו, ואתה אומר שלא אבכה עליהם. ונדהם. ואמר לו מה תענה על השאלה השניה אמר לו לא אענה לך. כך מביא הרמ"א. והמפרשים מבארים מדוע לא ענה לו על השאלה השניה אלא הביאור שגוי לא יכול להבין שהפסוק אומר "בבכי יבואו ובתחנונים אובילים" שבאופן שטחי לא מבינים מדוע לבכות על ביהמ"ק ומה יעזרו הדמעות האלו, במקום זה עדיף לכאורה לעמוד חלוץ עם נשק ולעמוד להלחם ולנצח את האויב. אבל הנסיון הוכיח שהנשק לא יכול לעזור. אתה עושה נשק ומייצרים נשק יותר גדול ואין לדבר סוף. אבל הפסוק אומר "בבכי יבואו ובתחנונים אובילים" - אם יש בכי אם יש דאגה על חורבן ביהמ"ק אז הנביא מבטיח בבכי יבואו ובתחנונים אובילים. ואת זה לא מבינים הגויים ולכן ירמיה הנביא לא רצה לענות לו על השאלה השניה.

מנהג רבנו הרש"ש הקדוש

בספר "שערי ירושלים" (עמוד 45) כתב, שהרב המקובל החסיד מוה"ר שלום שרעבי ז"ל היה נוהג ללכת בכל לילה, יחידי, לכותל המערבי בנקודת חצות לילה, בכדי לומר שם תיקון חצות בבכי ואנינה. אולם הערבים הדרים שם, היו מופרעים משנתם לקול צעקתו ואנקתו על גלות השכינה. אבל הם לא נגעו בו לרעה. וזקנינו הגידו לנו כי באחת הפעמים, התאמרו הגויים ההם והתייעצו להתאסף לשמור את הדרך, להתנפל עליו ולהכותו בעוברו שמה, ועמדו הכן להתחרות עליו. ויהי בעברו דרך שם ובראותו אותם, היתה עליהם חתת אלוקים, ובהגיעו למולם, נשתתקו והיו כולם כנציבי אבן, כאילו הם תקועים בארץ במסמרות, מבלי יכולת להניע יד ורגל. והוא עבר לפנייהם ואין מהם פוצה פה, ואף אינו יכול לזוז אנה ואנה. אז הלך לדרכו לומר תיקון חצות והתפלש בבכי, ויעבור על פניהם גם בשובו לשיבתו, והם נצבים על עמדם מבלי לזוז ממקומם, וישארו כך עד אור הבוקר.

בראות ראשי עדתם את הדבר, הבינו כי זאת היתה להם מפעולות הרב החסיד של היהודים. לכן, הלכו הם וקרוביהם אל הרב, ויתנפלו לפני רגליו ויבקשו סליחתו להתירם ממאסרם

וכי לא ישובו עוד לכסלה. ויעתר הרב לבקשתם, ויבקש לפני ה', ותכף, הותרו ממאסרם. אז התקדש שם האלוקים בין כל אנשי העיר ויאמינו בה' וברב החסיד הרש"ש זצ"ל.

השכינה תובעת עלבונה

"אלבראך, מחל מבכו אל יהוד" (הכותל הקדוש, מקום בכיית היהודים), כן נקרא הכותל המערבי בפי הערבים מקדמת דנא. בתקופה הראשונה, היו הישמעאלים מרכינים את ראשם לפני אלה החכמים, אבלי ציון, מסדרי "חצות" על יד הכותל, ואת הרב שלום שרעבי ז"ל, ראש המקובלים מיישיבת בית אל. כשהיה בא בחצות הלילה אל הכותל לבכות על גלות השכינה, היו הישמעאלים החרדים, מנשקים את ידיו בהכנעה גמורה. ולא רק החכמים הספרדים, גם יחידי סגולה מעדת האשכנזים ורבים מבני הישיבות, היו באים לילה לילה לבכות, ולסדר "חצות" על יד הכותל.

אשה אחת מבנות ציון וירושלים, "מלכה די פרנס", מאחת המשפחות הכי עתיקות בירושלים, התנדבה לדאוג למים, לנרות, לכסאות ולספלים, בהיותה מחזיקה באחת החצרות מול הכותל. במצוה זו החזיקה שנים רבות. מעולם לא הזיקה שום בן אדם ושום פרא אדם. אשה חשובה היתה, צדקת, וגם הישמעאלים כיבדוה והוקירוה, והיו קוראים לה "סית אלבראך" (האשה של הכותל המערבי). נשיאי המוסלמים הגדולים וראשי בעלי הדת המוסלמים, היו שולחים לה בסתר לבקש תפילה ותחנונים מאת החכמים בעלי החצות, בעדם ובעד בני ביתם.

ויהי באחד הלילות קרה מקרה שהרעים למחרתו את כל העיר, וכמו היהודים כן הישמעאלים, ראו בו אצבע אלקים. אחד ממשפחת "אל-חוסני", שובב, בן יחיד להוריו, פגע ופצע בה. מלכה נפלה בהתעלפות, וכל עוד נפשה בה, הובלה לביתה ברחוב החברונים, על-יד החנויות. הרופא הצרפתי, ד"ר לוצאני, בטפלו בה במזור ותחבושת, ספר כי גם אותו השובב הפרא שפגע בה, נפל למשכב באותו הלילה ונשאר בביתו כבול עץ. מחלת השיתוק תקפתהו ולא קם ולא זע. ותהי צעקה גדולה. ובעוד הרופא עומד ומטפל בה, התפרצו הורי השובב בבית מלכה די פרנס, בבכיות ובבקשות, בנשיקות יד, בכריעות ברך, בעינים ניגרות דמע באמרם: חוסו נא, רחמו נא, סלחי רחמניה, גם אללה רחמן וסלחן, העתירו בעדו ובעדנו ושב ורפא לו. בלעדיו, חיינו אינם חיים. גם אשתו של המושל אורשיד פאשה שבאה עמהם, בקשה גם היא מאת מלכה שתסלח ותעתיר בעד המשותק, בן יחיד להוריו. מלכה די-פרנס התאמצה לקום ממטתה למרות שהרופא לא הרשה לה, ותאמר להם לשוב הביתה ולחכות לתשובתה. המה שבו לביתם, ומלכה התאמצה בכל כוחה והלכה באשר הלכה. מיישיבת "בית-אל" שלחה להורי השובב לאמר, אם חפצים המה בחייו, חיים של נימוס ודרך ארץ, אז עליהם להביא אותו במיטתו אל הכותל

המערבי ושמה יתוודה. שם יאמר על חטא, שמה בפני הקהל הקדוש יבקש סליחה מאת השכינה שלא זזה ממקום הכותל אף בזמן חורבנו, ושמה יכופר לו.

החצות הזו היתה חצות נוראה, איומה וקדושה. השתוקי הובל במטתו לכותל, ובנוכחות קהל גדול מהיהודים ועוד יותר מהישמעאלים, התוודה וביקש סליחה. הרב המקובל רבנו הרש"ש ז"ל פרש ידיו עליו ויתפלל אל ה' לאמר, אל נא רפא נא לו, למען קדושת שמך הקדוש ולמען קדושת המקום, ולמען כבוד ישראל בארץ ובגולה, וכל הקהל ענה אמן. הרב ציוה לשני חכמים ללוות אותו הביתה והחולה קם ויחי. נשאר אוהב את היהודים, מוקיר ומעריך את קדושת מקום הכותל והמתפללים בו.

וכבר כתב רבנו הרש"ש במוסר לראש השנה, "הנה האיש הירא ורך הלבב יירא ויתחמץ לבבו, ולבו יחיל בקרבו למול החטא שחטא והכריח את אמא השכינה רחל נוק' דז"א, אשר היתה מגן לעזרו ומושיעה בעדו בעת הצרה, כיצד יוכל לחטוא ולהחטיא לאחר שידוע כי ע"י החטא גורם צער גדול בשמים, ועל זה ידו כל הדוים".

גם תלמידי חכמים צריכים לומר תיקון חצות

מז"ר הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל, ראש ישיבת "פורת יוסף" שמדי דברו במעלתם של עבדי השם, העומדים בבית ה' בלילות, הזכיר תמיד בגעגועים את שארו המקובל הגאון הצדיק רבי יעקב חיים סופר זלה"ה, בעל "כף החיים", שהיה זריז ומהיר כל ימיו להיות ער ב"נקודת חצות", ולערוך בשעה זו את הקינה והתיקונים על חורבן בית המקדש וגלות השכינה. לאחר שהיה גורם ושונה פרקי משניות (שכידוע נהג ללמוד ח"י פרקי משנה בכל יום) וחוזר אל ערש יצועו לישון מעט, ומתעורר שוב בהשכמה לפני שיעלה עמוד השחר כדי לעסוק בתורה, עד שהגיע זמנו להתפלל שחרית כותיקין עם הנץ החמה.

והיה מקריא לפעמים באזני תלמידיו מתוך הספר "תיקון חצות" שחיבר הגאון רבי בן ציון שפירא זלה"ה, והמה דברים שכתב במעלת מי שהוא זריז ונשכר לקיים סדר תיקון חצות דרך קבע, מה נעים גורלו בתיקונים ויחודים שעושה בעולמות העליונים, ומה רב הטוב הצפון לו מבעל הגמולות.

אף נהג לומר בנוגע לאברכים בני תורה, מאחרי שבת, מכיון שהם עדיין ערים קרוב לחצות - מוטב שימתינו עוד מעט מלישון, וידקדקו לומר "תיקון חצות" בפלגות ליליא, כי אין ערוך למעלת אמירה זו וחשיבותה בשמי מרומים.

שהרי כשאדם קם בחצות לילה ואומר תקון חצות ומתפלל בעד כלל ישראל, בקל יכול לבוא לשכליות גדולה, ועל ידי כך בנקל יתקן את מידותיו, ולא יצטרך לסיגופים.

עוד אמר ראש הישיבה זצ"ל בהספדו את חכם נתן סאלם זצ"ל דיבר על קימת חצות, וז"ל: "הזכרתי עתה קימת חצות אומר מילים מספר. אני זוכר שהיו פעם בעלי בתים שהיו ערים עד חצות ולומדים כדי שיוכלו לעשות תיקון חצות. אנו לא זכינו לכך. אבל כואב לנו לשמוע שיש בני ישיבות רבים בני תורה והספסלים התרבו בבית המדרש ב"ה, ולומדים קודם חצות ועד אחר חצות ואח"כ הולכים לביתם בלא לומר תיקון חצות. מעלת תיקון חצות עוד לא חדרה והורגלה בימינו. וזה בניגוד לדרכו של חכם נתן. ולכן אומר, אין לנו חליפתו ואין לנו תמורתו אמנם יש לנו בני תורה רבים שואפים לגדלות בתורה אבל אינה אותה שלימות של דורות הראשונים שאפילו ת"ח פשוט ובעל בית פשוט היה יודע שלא רק צריך להיות גדול אלא גם שלם, בחסידות בקדושה ובתפילה. ומעולם לא ראינו ת"ח בדור הקודם מתפלל בשטיבלאך וכל אחד היה לו מנין קבוע".

מעשה המעורר לתקון חצות

ובכר כתב בספר קב הישר (פרק צ"ג, אות ו') קבלה אמתית היא בידי. כל מי שבלבו תמיד צער על גלות השכינה כביכול, זוכה לכתר תורה. ודע מה שכתב האר"י ז"ל על מורנו ורבנו הרב רבי אברהם הלוי שחיבר התקוני שבת, שהיתה דירתו בצפת תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן, ובכל חצות לילה קם וסבב כל הרחובות של היהודים ונתן קולו בקול מר ואמר, אחינו בני ישראל, הלא ידוע לכם שהשכינה היא בעוונותינו הרבים בגלות כביכול, ובית מקדשנו היה לשריפת אש, קומו ונצעק אל אלהינו שהוא מלך רחום וחנון, אולי ישמע ה' את קול תפלתנו, וירחם את עמו שארית פליטת ישראל. והיה החסיד ההוא צועק ולא נתן מנוחה לכל בני העיר, והיו קמים כלם בשעה חדא, לבתי מדרשות, והיו אומרים התקון חצות, ואחר כך היו לומדים איש איש לפי השגתו, יש מהן היו עוסקים בדברי קבלה ובזוהר, ויש מהם שהיו עוסקים בגמרא ובמשניות, ויש מהם שהיו עוסקים בתורה ונביאים וכתובים, ואחר כך היו אומרים פזמונים ובקשות עד אור היום, והיה מעורר רחמים. והרב האר"י ז"ל היה מפליג בחסידותו, ואמר עליו על החסיד רבי אברהם הלוי ז"ל שהוא היה גלגול של ירמיה הנביא. ופעם אחת אמר לו האר"י ז"ל, דע כי שלמו ימך, והגיעו ימך למות, אם לא שתעשה תקנה אחת שאלמדך, ואם תעשה אותה תקנה, אז תחיה עוד כ"ב שנים. וזו היא התקנה שלך "שתלך לירושלים ושם תלך להתפלל לפני הכותל המערבי ותשפוך תחנתך ותזכה לראות השכינה". ואז הלך החסיד לביתו וסגר את עצמו ג' ימים וג' לילות, בתענית שק ואפר ואחר כך הלך לירושלים, ובא לפני הכותל המערבי

בתפלה ובתחנונים בבכיה גדולה. ואחר כך ראה על גבי הכותל צורה דוגמת אשה מלובשת שחורים, ותכף מרב פחד, נפל על פניו ארצה, והיה צועק ובוכה בבכי גדול ואמר אוי אוי שראיתך בכך, אוי אהה על נפשי והיה מאריך בבכיות ובוזעקות, והיה ממרט בשערות ראשו עד שנתעלף וירדם. ואז ראה בחלום שבאה אליו רוח הקודש בבגדים נאים ואמר התנחם בני אברהם כי יש תקוה לאחריתך וישוכו הבנים לגבולם. כי אשיב את שבותם ורחמתי אותם. ויקץ וישא את רגליו וחזר לצפת ובא אל האר"י ז"ל, ותכף אמר האר"י ז"ל אני רואה בך שזכית לראות פני השכינה, ומעתה תהיה בטוח שתחיה עוד כ"ב שנים. וכן היה שהחסיד חיה אחר זה כ"ב שנים. ע"כ.

ומהחסיד הנזכר לעיל יראה כל אדם לעשות כן, לקום בחצי הלילה או קודם אור היום, להתאבל על חורבן בית המקדש. ואחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין את לבו לשם שמים (ברכות ה:).

החת"ס עם בני ישיבתו עושים תיקון חצות כל ליל ששי

מובא במנהגי החתם סופר (אות מ"ז) שהיה עורך תיקון חצות בכל ליל ששי כל השנה, עם בני ישיבתו, וכן בנו הכתב סופר, וכן נכדו השבט סופר אחריו, לעת זקנת השבט סופר נחלש, ולא היה יכול להשתתף עם הבחורים, וממילא נחלש התיקון חצות. בא החת"ס בחלום לבתו הצדקנית מרת שמחה לעהמן ע"ה ואמר לה, תשאלני את נכדי מדוע הפסיק את עריכת תקון חצות בישיבתנו הקדושה. מאז התאזר השבט סופר עוז והחזיר העטרה ליושנה.

ומסופר על מרן החת"ס ז"ל שפעם היה איש אחד הש"ץ לתיקון חצות, ואמרו בקרירות, והקפיד עליו מאד, היתכן הלא בתקון חצות נמש כל לב והיה למים.

תיקון חצות של חכמי פורת יוסף

לאחר מלחמת יום הכפורים, באחד הימים נכנס מרן ראש הישיבה כמוהר"ר יהודה צדקה זצוק"ל לישיבה, ודיבר בחום גדול על צער השכינה ומעלת תיקון חצות ולימוד התורה לאחר חצות, כמה דברים אלו עוזרים מאד לשכינה ומקרבים הגאולה, והביא עמו ספר קרבן אשה לרבנו אליהו שמאע הלוי זצוק"ל, שבהקדמה מדבר על מעלת תיקון חצות, והביא שם מעשה נורא שהיה בחלב (המובא לקמן). וסיכם את הדברים שלכל הפחות פעם בשבוע נעשה כזאת, ומאז הנהיג שפעם בשבוע כליל ששי יבואו כל תלמידי הישיבה מחצות הלילה, ויברכו ברכות השחר ויאמרו תיקון חצות יחד בבכיות, ואח"כ ילמדו עד אור הבוקר, וכן עשה הלכה

למעשה, וכן נוהגים עד היום בישיבה בראשות מו"ר הגאון הגדול כמוהר"ר משה צדקה שליט"א, וזה המעשה.

שכר הקמים בחצות

בספר קרבן אשה כתב וז"ל: אני אגיד מה שראיתי בימי חרפי במקומנו ארם צובה, שהעיר ה' רוחו לאחד ממשפחת בית דוד, זה שמו חכם ידידיה בן דיין נ"ע, שאזר כגבר חלציו, והיה קם קודם חצות לילה, והיה לוקח עמו משמשי בית הכנסת, והולך ודופק על דלתי פתחי בני ישראל לקום לבוא לביהכ"נ אחר חצות לילה, ויהי ה' עמו, שתיכף היו קמים ממטתם, ולא היה אחד מחזיר פניו ריקם, והולכים לביהכ"נ, עד שכמעט יכולני לומר שרוב קהל עדתינו היו קמים אחר חצות, ובאים לביהכ"נ ויתאספו חבורות חבורות, חברה אחת ת"ח לומדים גמרא ותוס', ואני הקטן הייתי מחברה זו, ויש חברה שלומדים שו"ע או"ח, ויושב עמהם איזה ת"ח להאיר עיניהם ולהבינם, ויש חברה שלומדים זוהר, ויש חברה שלומדים ספרי מוסר, כמו ראשית חכמה וספר כד הקמח, באופן דכל בי עשרה שכינתא שריא, ובכל ליל ששי יש כמה אנשים שהולכים לביהכ"נ, מתחילת הלילה עד הבוקר, ולומדים בתיקון צמח, ובליל שבת היה הולך מבעוד יום, ומזמין שמן למאור, ומדליק נרות הרבה בכל ביהכ"נ, ומתמלא אורה, והיו באים רוב הקהל וכמעט כולו, ולומדים כולם בספר תהלים כולו בקול רם מלה במלה, ואח"כ קוראים שיר השירים כולו, וכן היה עושה בכל ערב ר"ח, והיו באים כל הקהל מאליהם לביהכ"נ בשני לילות אלו, מרוב חפצם וחשקם לבוא לביהכ"נ המכובד באורים, וברוב עם הדרת המלך, והיה האיש אומר מקרא זה, וחובל עול מפני שמן, חובל עולו של סנחריב, מפני שמנו של חזקיהו, שהיה מרבה נרות בבהכ"נ כדי שיבואו ללמוד ולהתפלל, ובאמת שלזה צריך הוצאה מרובה, והקדוש ברוך הוא סייעו שהיו כל הקהל מסייעים אותו במצוה זו.

מעידני עלי שכל זמן שהיה מנהג הטוב הזה בידם, היה אור לבני ישראל בכל מושבותם, ולא היה להם כל אותן השנים שום עצבות ושום דאגה, ולא קרה שום נזק לאחד מבני ישראל, והיה שבע בעולם, והכל בזול, והכל מצוי בחנם, אין כסף נחשב, ובמעט ריוח שריוחו היה מספיק להם אכול ושבוע והותר, ואין דאגה בלב איש, על המחיה ועל הכלכלה, וכמה זקנים מופלגים היו בדור ההוא, ככוחם אז כוחם עתה, ולית מאן דמית בלא זמניה, היו מתים בלא צער, ועל דור זה אני אומר ועמך כולם צדיקים, ומלבד זה מנהגם היה שכל יום ויום אחר התפילה, קובעים מקום ללמוד בקביעות, ויושב חכם ודורש להם כשיעור שעה ויותר, אח"כ יוצאים מביהכ"נ לביתם לשלום.

מעשה נורא עם מו"ר השד"ה

עוד מעשה כעין זה הביא בספר פאת השד"ה (של מו"ר ר' שאול דוויק הכהן זיע"א), שבשנת תרנ"ז התעוררו מחכמי ורבני וחסידים ארם צובה הדורים בירושלים, לזכות את הרבים לעשות תיקון חצות, כמנהג בני ארם צובה, ויסדו חברת שומרים לבוקר לקום בכל לילה בחצות, לקבוע לימוד עד אור הבוקר, כל אחד ותלמודו בידו, ש"ס, רמב"ם, שו"ע, זוה"ק, משניות, ותהילים, כל אחד לפי כחו ויד השגתו, ולמטרה זו מינו גבאי החברה, שמש זריז לעורר הלומדים בחצות לילה, לבוא לביהכ"נ רבן יוחנן בן זכאי בעיר העתיקה. הגבאים והמנהלים אף שדרו מחוץ לעיר העתיקה, שמו עין השגחתם לנהל הישיבה והלימוד במועד הנקבע. והנה אחד מהרבנים הגדולים כמוה"ר שאול דוויק הכהן זי"ע, חלה ושכב בבית חולים, בלילה נגלה אליו הרה"ג מוה"ר נסים לופס זי"ע, ואמר לו, ידידי, דע לך כי מהמעשה של קימת חצות שישדתם וזיכיתם את הרבים בירושלים, גרמתם נחת רוח ושמחה גדולה ועילוי לשכינה, אולם למה שלשה לילות שלא נקראו האנשים ללמוד, בהקיץ הרב משנתו שמח גיסא על הנחת רוח שעושים לבורא, ונצטער מאידך גיסא על איבוד השלש הלילות שלא קמו, ולא ידע מה הסיבה. בבוקר בירר אצל חכמי ורבני ארם צובה. ונודע שהשמש לא היה בקו הבריאות ושלח אחד מקרוביו שיעוררם במקומו, אולם האיש התעצל ולא קיים הבטחתו, וקיבל השמש על עצמו שמהיום והלאה יודרו וישתדל בכל עוז במלאכתו לעורר הלומדים.

חובת הכרת הטוב כלפי בית מקדשינו

ובספרים הקדושים הביאו משל נפלא ומרגש הממחיש לנו עד כמה מחוייבים אנו לבכות ולהצטער על העדר בית מקדשנו: משל לאשה שהתעברה לאחר שנים רבות של עקרות, והנה הגיעה שעת הלידה. הבעל כמובן התרגש מאוד, אך הנה ניגש אליו הרופא ואומר לו שישנו סיבוך עם הולד, ועל כן ישנה אפשרות אחת מן השתים, חד משמעית, או שהאשה תשאר בחיים, או הולד. כשמוע הבעל את הבשורה הקשה הזו חשב וחשב, ולא ידע מה להחליט. מצד אחד, עד שסוף סוף אשתו נתעברה וכל כך ציפו לולד הזה, כיצד אפשר להרגו, ומאידך איך אפשר לאבד בשביל זה את אשת נעוריו, לחיות בלי אשתו שהיא עזר לו, מחמת הספק, אמר הבעל לרופא: נשאל את אשתי מה לעשות.

כשסיפרו למעוברת את הבעיה הקשה התחבטה מאוד ולבסוף החליטה שעדיף להשאיר את הולד בחיים והיא תהיה כפרה עבורו.

אולם בקשה אחת היתה בפי המעוברת אל בעלה: שכשהילד יגדל, תמיד יזכירו לו את המעשה הזה שאמו מסרה את חייה בעבורו, בכדי שיכיר טובה לאמו, ותמיד יתפלל וילמד בעבורה להעלותה מדרגה לדרגה בגן עדן.

והנמשל הוא שבית המקדש היה משמש לנו כאם אוהבת, כשהיינו נטמאים בעבירות היינו מתנקים על ידי הקרבנות בבית המקדש ונטהרים לפני ה' רחום וחונן. אמנם מחמת ריבוי העוונות נתחייבו עם ישראל כלייה, והיה צריך לבחור אחת מן השתים, או שחלילה תהיה כליה לעם ישראל או שתחת זה יחרב בית המקדש. וכשם שאמרו במשנה (סנהדרין מו.) שכשאיש מישראל נתחייב מיתה על ידי בית דין, מה השכינה אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי, כלומר, (כביכול) כבד עלי ראשי זרועי מרוב צער היהודי שיוצא להורג בעבור עוונותיו, כך בזמן חורבן הבית, כשראה הקדוש ברוך הוא שעם ישראל נתחייבו כליה, אמר: כבד עלי ראשי כנגד בית המקדש, כבד עלי זרועי כנגד עם ישראל משום ששניהם חשובים לי.

ואז הסכימו המזבח, הכרובים ובית המקדש ללכת כפרה בעבור עם ישראל, והעיקר שהם יפשפשו במעשיהם. ואכן כך נהיה, שהקדוש ברוך הוא גרם לשריפת בית המקדש ושפך את כעסו על עצים ואבנים. וכשעם ישראל נזכרים בטובות שנעשו לו על ידי בית המקדש, מתפללים בעבורו שהקדוש ברוך הוא יבנהו כבתחילה. יהי רצון שנוכח לראות בעיניים פקוחות את בית המקדש בבניינו, יחד עם השראת השכינה, כי בית המקדש הוא בשבילנו כאמא.

חומרת עון הגזל

כאמור לעיל בריש פרשתנו, הובאו דברי רש"י ז"ל על הפסוק "כי מלאה הארץ חמס", שלא נחתם גזר דינם של דור המבול אלא על הגזל. ומקורו טהור מסנהדרין (דף קח.), ואמרנו להרחיב את היריעה ולבא בדברי כיבושין על הזהירות מן הגזל ומתולדותיה.

מה שהשקר מוליד המארה נוטלת

מובא במדרש שוחר טוב (פרק ז') אמר ר' לוי בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לנח שיכניס לתיבה שנים שנים מכל מין ומין, נכנסו כל אחד ואחד וזוג עמו, בא השקר וביקש להכנס

לתיבה, אמר לו נח, אי אתה יכול להכנס אלא אם כן תשא לך בת-זוג, הלך השקר לבקש לו בת-זוג, פגע במארה (הממונה להחסיר ממון בני אדם), אמרה לו מהיכן באת, אמר לה מאצל נח, שהייתי רוצה להכנס לתיבה ולא הניח אותי באמרו אינך יכול להכנס אלא אם כן יש לך בת זוג, האם רצונך שתהיי את בת זוגי? אמרה לו ומה המוהר שאתה נותן לי, אמר לה, אני מבטיחך שכל מה שאני מסגל את נוטלת. הסכימו כן, ונכנסו שניהם לתיבה. כיון שיצאו, היה השקר הולך ומכנס, והמארה נוטלת ראשון ראשון. בא השקר ואמר למארה היכן כל אלה שסיגלתי, אמרה לו ולא כן הותנה בינינו שכל מה שאתה מכניס אני נוטלת?! ולא היה לו פתחון פה, לכן נאמר, והרה עמל וילד שקר (תהלים ז, ט). וכן המשל אומר, השקר מוליד והמארה נוטלת. (הובא בקצרה בדעת זקנים מבעלי התוספות, כאן).

ממון המושג במרמה יהפך לו לרעה

מכאן מוסר השכל לבל יחשוב אדם כי על ידי שקר ומרמה יצליח להתעשר, וכסף וזהב ירבה לו מאד, כי על זה נאמר, קורא דגר ולא ילד, עושה עושר ולא במשפט, בחצי ימיו יעזבנו, ואחריתו יהיה נבל (ירמיה יז, יא). פירוש, "קורא" הוא עוף ששמו "קורא" (ככתוב בשמואל א, כו, כ) כאשר ירדוף "הקורא" בהרים). "דגר" היינו יושב על ביצים של שאר עופות, "ולא ילד" את הביצים ההם, בסופו של דבר, כשהאפרוחים יוצאים מקליפות הביצים, עולים עליו ומורטים את כנפיו ואוכלים אותו, ואם הצליח לברוח מהם מוצאת אותו חיה וטורפת אותו ואוכלתו. מי גרם לו זאת, על שגזל ביצים שאינן שלו ודגר עליהן. ("דעת זקנים מבעלי התוספות" בפר' כי תצא, על הפסוק כי יקרא קן צפור). ולכן "ומעוף השמים יחכמנו" (איוב לה, יא), היינו תחכם ותלמד מעוף זה, שכמו כן ה"עושה עושר ולא במשפט", המשיג עושר על ידי שקר ומרמה, "בחצי ימיו יעזבנו, ואחריתו יהיה נבל", יפורסם שמו לחרפות לדראון עולם, וכן כתוב, לא יחרוך רמיה צידו (משלי יב, כז), לא יחיה ולא יאריך ימים הצייד הרמאי, זה הצד בפיו אנשים תמימים, והרה עמל וילד שקר.

גזל גוי ומיד נענש

וכן אמרו בתנא דבי אליהו (רבה, פט"ו), מעשה באדם אחד מישראל שמכר לגוי אחד ארבעה כורים של תמרים, ומדד לו בבית אפל, אמר לו הגוי, האלהים בשמים ואתה בארץ יודעים על המדה שאתה מודד לי. ומתוך שמדד לו בבית אפל חיסר לו שלשה סאים של תמרים מארבעת הכורים (כור הוא שלשים סאה). לאחר מכן נטל הישראל את מעותיו ולקח בהם כד של שמן והניחו במקום שמדד את התמרים לגוי, נשבר הכד מאליו ונשפך השמן. התחיל מתרעם

ומטיח דברים כלפי מעלה. בא אליו אליהו ואמר לו בני כתוב בתורה (ויקרא יט, ג) לא תעשוק את רעך ולא תגזול, רעך הרי הוא כאחריך, הא למדת שגזל הגוי אסור.

מקפיד בתפילין כל היום ונכשל בבין אדם לחבירו

מה מאד יש להצטער שיש בני אדם שומרי מצוות הנוהרים בדברים שבין אדם למקום, ואילו בדברים שבין אדם לחבירו הותרה להם הרצועה לעשות כאוות נפשם. וכבר אמרו בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ג), תפילין מפני מה לא החזיקו בהם ללובשם כל היום, מפני הרמאים. כלומר, למה לא הקפידו להניח תפילין כל היום, מפני שהיו אנשים רמאים שהיו מניחים תפילין כל היום ואז היו האנשים מחשיבים אותם לצדיקים ובאמת היו רמאים ובוזה היו מוליכים שולל את רואיהם. הרי שמידה זו להקפיד בדברים שבין אדם למקום ולא בבין אדם לחבירו מידה ישנה היא.

ובירושלמי (שם) מעשה באדם אחד שביקש להפקיד מעותיו אצל אדם נאמן, מצא אדם אחד שיושב בבית המדרש ומעוטר בטלית ומוכתר בתפילין, ובראותו כן היה בטוח שצדיק גדול הינו, על כן סמך עליו והפקיד מעותיו בידו. לאחר מכן תבע מעותיו, והלה כפר בכל, באמרו איני מכירך, לא היו דברים מעולם. אמר לו המפקיד לא לך האמנתי והפקדתי, אלא לתפילין שעל ראשך.

הבריות אומרות עליו אוי לו או אשרי

ומה מאוד יש להתרחק מכך ועל כך אמרו חז"ל (יומא פו.) מי שקורא ושונה ומשמש תלמיד חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, מה הבריות אומרות עליו, אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי להם לאביו ולרבו שלימדוהו תורה, פלוני שלמד תורה, ראו כמה מקולקלים מעשיו וכמה מכוערים דרכיו. אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמיד חכמים ומשאו ומתנו באמונה ודיבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו, אשרי פלוני שלמד תורה, אשרי אביו ורבו שלימדוהו תורה, אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמד תורה ראו כמה נאים דרכיו וכמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר, ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר כך אתפאר (ישעיה מט, ג).

הגזלן והנגזל מוכרחים לחזור בגלגול

כתב הגאון מוילנא (עיין פירוש הגר"א משלי יד, כה) הגזלן דבר מחבירו ולא החזירו עד כלות ימיהם, מוכרחים שניהם לחזור בגלגול, הגזלן והנגזל. עוד מובא בשם הגר"א (ספר הגר"א מוילנא עמ' מ"ו) אין הלומד רואה סימן ברכה בלימודו אם בביתו תקוע מסמר אחד שאינו שלו.

בימינו "רובם בגזל" מחמת ריבוי ההוצאות והמותרות

כתב החפץ חיים (ליקוטי אמרים פ"ב), הנה עון גזל מפורש בתורה, לא תעשוק את רעך ולא תגזול (ויקרא יט, יג) וגם מפורסם הוא בכל ישראל לאיסור כמו בשר חזיר ממש. אכן איזה דבר נכנס בכלל גזל, זה נעלם מהרבה בני אדם, אפילו מהישרים בלבבותם.

עוד כתב (שם) הנה המצוה הזאת של השמירה מגזל היא מן המצוות המושכלות, שאילו לא ניתנה התורה ימצאנה האדם בשכלו, והיא מז' המצוות שנצטווה אדם הראשון. וצריך האדם שישא ויתן באמונה ויהיה נקי כפים מן הגזל... ודע עוד דדין שמים באיסור גזל חמור הרבה מאד, עד שאפילו גרם הפסד לחבירו, ופחות מזה, יכנס גם כן בכלל איסור גזל.

והוסיף (שם, פ"ה) שהסיבה הראשונה לעון הגזל שהופקר בעיני האנשים, היא ריבוי ההוצאות ומותרות המלכודים שנעשו קבע בעונותינו הרבים, וזה גורם בזמנינו את כל הצרות וכל התלאות מבפנים ומבחוץ וכו'.

כסף המגיע במרמה סופו לאיבוד

בתוכחה מגולה יצא בספר ילקוט מעם לועז (כי תצא כ"ה, עמוד תתקע"ג) שכשעוסק האדם במשא ובמתנו, יעסוק באמת ובאמונה, ויאמר על לאו לאו ועל הן הן, ואל יחשוב האדם שאם ינהג כן יבוא לו הפסד, חלילה לחשוב כך. אדרבה, לא זו בלבד שאין בזה הפסד, אלא לא ימצא מנוח בשקר ובתחבולות, כי אז אין העושר והנכסים מכוח החריצות וההשתדלות, כי רבים עשו ולא הועילו, ואף על פי שאנו רואים כמה אנשים שמצליחים בכך, סופם לאבד עשרם ולא יתקיים אותו עושר.

כך הגאון רבי אליעזר פאפו זצ"ל בספר יעלוזו חסידים (עמוד ס"א) כתב, ראינו כמה בתים גדולים אשר הפליאו לעשות צדקה וחסד וירדו לטמיון, וירד העושר ההוא, וזרעו מבקש לחם. והכל היו תמהין איה איפוא אשר דיבר ה' על ידי עבדיו בתנ"ך ובש"ס ומדרשים בתוקף מעלת הצדקה ושכר עושיה? ויש כמה תשובות, ואחת מהן היא, שממונם לא היה נקי מגזל ועון, וה' שונא גזל.

מזון כשר נשמר מן המזיקים

ובספר שם עולם (פרק ו') כתב, שממון כשר שיבוא לאדם הוא מאוצר מלכו של עולם, שהוא מזמין לו, ולכך הוא שומרו מן המזיקים והפתאומיות שלא ילכו לטמיון. כאדם שנותן מתנה לבנו שהוא משגיח עליו שלא תתקלקל המתנה הזו אצלו. לא כן ממון האסור הבא על

ידי גזל וחמס, או על ידי חילול שבת, אינו מאוצר מלך העולם, אלא הוא מה שהאדם חוטף מעצמו, ולכך חל מן השמים אחר כך על זה כל המקרים והצרות, ומכלים גם ממנו הכשר שיש לו מכבר.

גזל עומד בראש

כתב בספר יסוד ושורש העבודה (שער ה' פ"א) בכל מניעות התפילה, עומד בראש כולם הגזל (ראש המונעים את קבלת התפילות הוא הגזל). כי כל שיש בידו עון גזל רחמנא ליצולן, גם כי יזעק וישוע סתם תפילתו, כי ידיו דמים מלאו.

הגמרא (בבא קמא דף קיט.) אומרת, אמר רבי יוחנן, כל הגוזל את חברו שוה פרוטה, כאילו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר ... כן ארחות כל בוצע בצע, את נפש בעליו יקח (משלי א, יט).

ובאבות דרבי נתן (פרק י"ד ד"ה חמשה תלמידים) צאו וראו איזהו דרך רעה שיתרחק ממנה האדם... נכנס רבי שמעון ואמר הלוח ואינו משלם. שהלוח מן האדם כלוח מן המקום, שנאמר, לוח רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן (תהלים לו, כא).

אם כן מה נורא הדבר! אנו שואלים פריטים קטנים מהשכנים ושוכחים להחזירם, כמובן שלא בזדון, ועוברים על כך לסדר היום, כאילו באמת לא אירע דבר. האם חשבנו שאלו הם זרעי פורענות לעצמנו הלא זו היא הדרך הרעה שיתרחק ממנה האדם !

אדם יורד בגלגול עבור פרוטה שחייב לזולתו

ידוע ומפורסם שעבור כל פרוטה שאדם נשאר חייב לזולתו, ולא פרע חובו כאן בעולם הזה, והלה לא מחל לו, צריך להתגלגל ולרדת שוב לעולם השפל, ולהולד מחדש בכדי לפרוע חובו וכמו שהבאנו כן בשם הגר"א לעיל. כדי להבין את חומרת העונש, המשיל על כך החפץ חיים (בספרו שפת תמים פרק ד') משל נפלא.

מעשה באדם שירד מנכסיו, וכדי להביא פרנסה לביתו נאלץ להפרד מכל בני המשפחה האהובים עליו ולנדוד לארץ רחוקה וזרה, על מנת לעסוק שם במסחר. ושהה שם במשך כמה שנים, והמשיך במלאכתו למרות הגעגועים העזים למשפחתו. כאשר הצליח לצבור סכום כסף נכבד, מיהר לשגר מכתב לבני הבית בו הוא מבשר שעוד מעט-קט ישוב ויפגש עמהם, בבית...

לפני עוזבו את הארץ ההיא, הלך האיש להפרד ממכריו ורעיו. אחד מהם הציע לו שיבדוק את חשבונותיו ויברר היטב אם לא נשאר חייב למי מבני המדינה, אבל מיועדנו זה ביטל את

הענין במחי יד. החבר חזר והזהיר אותו, שהדבר עלול לגרום לו מאוחר יותר צער גדול מאוד, מאחר ולמשטרה לא תהיה ברירה אלא להחזיר אותו לכאן, אבל הוא העדיף לגחך "כלום יתכן שבשביל פרוטות אחדות יעוללו לי דברים כאלה?!"

הלה לא שת לבו לעצת חברו והפליג לדרכו. יבשות וימים היה עליו לחצות עד בואו לארצו, והנסיעה שארכה ימים רבים עוד זמן קצר מגיעה לסיומה. והנה סוף סוף הרגע המיוחל לו ציפה בכליון לב ונפש מגיע, הנה הוא הולך לפגוש את אהוביו, אנשי ביתו, מהם נפרד לפני זמן כה רב.

האניה כבר מתקרבת לחוף, ומרחוק נראים בני משפחתו המצפים אף הם ליקרם בכליון עיניים, ומנופפים לו בידיהם בשמחה גלויה.

ברגע האחרון הגיע אות שאינו מבשר טובות, כי כאשר הגיע האיש אל החוף, נסגרו לפתע שערי הנמל ומשטרת הגבולות לקחה אותו לחקירה בתחנת המשטרה שבמקום. בני המשפחה החלו לגלות סימנים של קוצר-רוח, ושלחו מבטי-תמיהה אל מעבר לגדר, בנסיון נואש לדעת מתי יאפשרו להם לגשת אל אבא, לחבקו ולנשקו, אבל השער לא נפתח.

רק לאחר ששהה במשך שעה ארוכה במשטרת הגבולות, התברר עד כמה צדק החבר ההוא. האנשים להם נשאר חייב סכומי כסף קטנים, תבעו אותו בבית המשפט המקומי, והמשטרה נדרשה לסגור בפניו את השער, על מנת שלא יכנס לארצו.

נשא האיש קולו בבכי ותחנונים וביקש מהשוטרים שיתנו לו לפחות לראות את בני משפחתו למשך כמה דקות. "נפשי יוצאת אליהם מגעגועים" כל כך הרבה שנים שלא היינו ביחד! "תנו לי אך לראותם לרגע קט", בכה בפני השוטרים, אולם הם לא התרשמו מדבריו, וסרבו לקיים את משאלתו. "אין אנו מורשים לפתוח בפניך את השער, עד שתשוב למדינה שממנה באת, ותחזיר את חובותיך", אמרו.

עכשיו נתבונן, וכי לא כך מתנהג לו האדם בעולם הזה, כמה יגיעות הוא מתייגע בחיי חיותו, כמה ייסורים עוברים עליו עד שמגיע למקור מחצבתו, מקום מגוריו האמיתי בעולם הבא שם נמצאים קרוביו, וכאשר הוא זוכה כבר להגיע אל המקום הנכסף ההוא, כלום כדאי יהיה לו לחזור לעולם השפל בשביל פרוטות אחדות שנשאר חייב?

פטירת רחל אמנו

י"א חשון

מאמר מן הזוה"ק וד"ת על רחל אמנו

ח"א קע"ה ע"ב

וַיָּצֵב יַעֲקֹב מִצְבָּה עַל קְבוּרָתָהּ, אָמַר רַבִּי יוֹסִי, מָאי טַעָמָא
 למד הציב יעקב מצבה על קבורת רחל. בְּגִין דְּלֹא אֲתַכְסִּיא אֲתָרָהּ
עַד יוֹמָא דְּזַמִּין קְדָשָׁא בְּרִידָּהּ הוּא לְאַחֲרִיָּא מִתִּיָּא כדי שלא יתבסה
 מקום קבורתה עד אותו היום שעתיד הקב"ה להחיות המתים, ותמיד יוכלו בני ישראל
 להתפלל שם, ולבקש רחמים על הגלות. **בְּמָה דְּאֲתָמַר עַד הַיּוֹם, עַד הָהוּא**
יּוֹמָא מַמָּשׁ כמו שכתוב עד היום בה' הידיעה שפירושו עד אותו היום הנודע שהוא
 יומו של תחיית המתים ממש, ור"ל כי בנה יעקב בנין חזק שיהיה בנין עולם.

רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, עַד יוֹמָא דְּתִתְּרַר שְׂכִינְתָּא בְּגִלּוּתָהּ
דְּיִשְׂרָאֵל בְּהָהוּא אֲתָר רבי יהודה אמר מש"כ עד היום, פירושו עד אותו
 היום שתחזור השכינה מגלות ישראל באותו מקום, **בְּמָה דְּאֲתָּ אָמַר**, (ירמיה לא)
וַיֵּשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֶךָ נָאִם יְיָ וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם כמו שאמר הקב"ה
 לרחל ויש תקוה לאחריתך נאם ה' יש לך לצפות לאחרית טובה לבניך, ושבו בנים לגבולם
 באחרית הימים במהרה בימינו. **וְדָא אִוְמָא דְּאִוְמֵי לָהּ קְדָשָׁא בְּרִידָּהּ הוּא**
 וזו היא השבועה שנשבע לה הקב"ה, דכתיב בפסוק לפניו כה אמר ה', ודבריו של הקב"ה

נאמנים כמו בשבועה. וְזִמְנִין יִשְׂרָאֵל כִּד יְתוּבוּן מִן גְּלוּתָא, לְקַיָּמָא
עַל הָהִיא קְבוּרָה דְּרַחֵל וּלְמַבְּרֵי תַּמָּן. בְּמָה דְּאִיהִי בְּכַאת עַל
גְּלוּתָהּזֶן דִּישְׂרָאֵל וּעֵתִידִים יִשְׂרָאֵל כְּשִׁישׁוּבוֹ מִן הַגְּלוּת לַעֲמוּד עַל קֶבֶר רַחֵל וּלְבַכּוֹת
שֶׁם בְּכִיהָ שֶׁל שְׂמֻחָה, כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּכַתָּה עַל גְּלוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּכִיהָ שֶׁל צַעֲרָה. וְעַל דָּא
בְּתִיב וְעַל זֶה נֹאמַר, (יִרְמְיָה ל"א) בְּבִכְיָ יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילִם וְגו'.
וּבְתִיב, (יִרְמְיָה ל"א) בִּי יֵשׁ שָׂכָר לְפַעּוּלְתֶּךָ פִּי יֵשׁ לָךְ שָׂכָר עַל הַבְּכִיהָ שֶׁבְּכִיתָ
עַל גְּלוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּבְתִיב (דָּף קע"ב) שִׁעְתָּא זְמִינָת רַחֵל דְּאִיהִי
בְּאַרְחָא לְמַחְדֵּי בְּהוּ בִישְׂרָאֵל וְעַם שְׂכִינָתָא וְאוֹקְמוּהָ חֲבֵרְיָא
וּבִאֲוָתָהּ שַׁעָה עֵתִידָה רַחֵל לְשֻׁמוֹחַ עִם יִשְׂרָאֵל וְעַם הַשְּׂכִינָה כְּמוֹ שֶׁפִּירְשׁוּ חז"ל בַּמְדְּרָשִׁים.

רחל אמנו

דרשה זו של ר' יוסי מבוססת על הכתוב "היא מצבת קבורת רחל עד היום", ובגמ' יומא (נד,
א) נחלקו אם כל הנאמר עד היום לעולם הוא או לא.

בספר שאלי שלום ירושלים הביא שהשאייר לנו האל יתברך שריד את קבר רחל, וכל אחד יכול
לבוא לשם לבכות ולהתפלל, באין מונע ובאין פוצה פה ומצפצף, ואולי גם זה היה מכוונת
יעקב אבינו ע"ה בקברו אותה על אם הדרך ולא הוליכה לבית לחם, כי ברוח קדשו צפה
מראשית אחרית והציל לנו על ידי זה את קברה להיות לנו לאחוזות נחלה בימי גלותינו כיום
הזה, וגם קרוב לומר כי הוא מנבואת ירמיה הנביא קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה וכו',
דוקא רחל כי יש שכר לפעולתך רצה לומר מדה כנגד מדה, על שלא התקנאה באחותה לאה
והיתה צנועה, לא יתקנאו בנו הישמעאלים שהיא אמנו וקברה כמוצנע מהם וגלוי לפנינו.

מקום קבורת רחל היה ידוע כל השנים, וכבר מצינו בנ"ך (שמואל א' י, ב) שאמר שמואל לשאול
בצאתו לחפש את האתונות אמר "בלכתך היום מעמדי ומצאת שני אנשים עם קבורת
רחל בגבול בנימין בצלצלח ואמרו אליך נמצאו האתונות".

הסיבה שיעקב לא קברה במערת המכפלה

בפסיקתא רבתי (פרשה ג) איתא שיעקב אמר ליוסף "שלא קברתיה שם אלא על פי הדיבור שאף אני בקשתי להעלותה ולקברה ולא הניחני הקדוש ברוך הוא שנאמר "ואקברה שם" (שם) מהו שם על פי הדיבור, ולמה, שגלוי וצפוי לפניו שסוף בית המקדש עתיד ליחרב, ובניו עתידים לצאת בגולה, והם הולכין אצל אבות ומבקשים מהם שיתפללו עליהם, ואינם מועילין להם וכיון שהם הולכין בדרך הם באין ומחבקין קבורת רחל, והיא עומדת ומבקשת רחמים מן הקב"ה ואומרת לפניו רבונו של עולם שמע בקול בכייתי ורחם על בני או תן לי האוניא שלי, מיד הקדוש ברוך הוא שומע בקול תפילתה. מנין שכן כתב "בכי תמרורים רחל מבכה על בניה" (ירמיה ל"א ט"ו) וכתב ויש תקוה לאחריתך (נאום ה') ושבו בנים לגבולם (שם שם י"ז) הרי פייסו למה לא נכנסה אמו לקבורה".

מבואר במדרש שיעקב קברה בדרך היה ע"פ הדיבור, ויש להוסיף ע"פ המובא במדרש (במד"ר פרשה ג' אות ג') "כל מקום שנאמר בו "ואני", כביכול הקב"ה ובית דינו. ומכיון שנאמר אצל יעקב "ואני בבואי מפדן" הרי שהיה ע"פ הדיבור.

יום פטירתה ומצבתה

מקובל מאז ומקדם שיום י"א במרחשון, שנת ב' אלפים ומאתיים ושמונה לבריאת העולם, הוא יום פטירת רחל אמנו, כמובא בצמח דוד, ובסדר הדורות.

וזה ע"פ דברי הילקוט שמעוני (פרשת שמות) שבנימין נולד בי"א מרחשון, וכ"כ רבנו בחיי (שם) בשם מדרש תדשא, ומפורש במקרא שבשעה שילדה רחל את בנימין מתה וזה המקור לתאריך, שיום פטירת רחל אמנו הוא י"א חשון.

אמנם רש"י עה"פ "כברת הארץ" לבא אפרתה כתב בשם המדרש רבה שפטירתה היתה בתחילת הקיץ, בזמן שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה, שהניר מצוי "והסתו עבר והשרב עדיין לא בא" עכ"ל. וע"ע בשפתי חכמים שם.

בפסיקתא דרב כהנא (פסיקתא פרשה ג') איתא דבין פסח לעצרת נפטרה. שאמרו שם, אמר לו שמא מה שלא הכנסת אותה לקבורה שמא עונת גשמים הייתה, אמר לו לאו, בעוד כברת ארץ לבוא אפרתה (שם) בין פסח לעצרת היה.

בת כמה היתה רחל כשמתה, זה תלוי במדרשים, לפי דברי המדרש (ילקוט שמעוני) שרחל נישאה כשהיתה בת כ"ב, ורחל חייתה אח"כ י"ד שנה, (מכיון שיעקב עבד שש שנים אחרי שנשא את

רחל, עד שנולד יוסף, ומלידת יוסף עד בנימין עברו שמונה שנים) נמצא כשמתה היתה בת ל"ו שנה. ולפי רבנו בחיי רחל היתה בת י"ב כשנשאה יעקב, נמצא שחייתה כ"ו שנה.

מצבתה

יעקב אבינו העמיד מצבה על קברה, ואע"פ שאמרו חז"ל תני רבן שמעון בן גמליאל אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הן זכרוניהם. וביותר צריך ביאור דברי המדרש (מדרש רבה בראשית פרשה פב פסקה י) שעל הפסוק הזה "ויצב יעקב מצבה" הביא את דברי רבן שמעון בן גמליאל אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הן זכרוניהם, הרי לכאורה מה שייד לדרוש כן על הפסוק ששם מפורש שמותר לעשות מצבה על הקבר.

וביאר המלבי"ם שיש שעושים מצבה לזכר הנפטר, וע"ז אמר רשב"ג שלצדיקים אין צורך בעשיית מצבה, כי דבריהם הם זכרונם, אבל יש טעם נוסף לעשיית מצבה, שלא לתועלת זכרון הנפטר, אלא לצורך "שידעו ששם קבור הצדיק, ויבואו להתפלל שם", מצבה כזאת מותר לעשות גם לצדיקים, ולזה הביא המדרש שהטעם שעשה יעקב מצבה, לא "לתועלת רחל" נעשה, אלא לטובת ישראל, ולכן סיים המדרש "למדנו שנקראו ישראל על שם רחל שנאמר (ירמיה לא) הבן יקיר לי אפרים", וכן המשיך המדרש "ד"א ותמת רחל ותקבר בדרך אפרת, מה ראה יעקב אבינו לקבור את רחל בדרך אפרת, אלא צפה יעקב אבינו שהגליות עתידות לעבור שם לפיכך קברה שם כדי שתהא מבקשת עליהם רחמים, הה"ד (שם) קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה". והיינו שהמצבה לא היתה "לתועלת רחל", אלא לתועלת כלל ישראל.

צורת המצבה

רבי בנימין מטודילה הביא שהיה בקבר רחל, וכתב על הקבר אחת עשרה אבנים כנגד אחד עשר שבטים" והוא מוסיף נופך משלו, מכיון שעדיין לא נולד בנימין אלא בצאת נפשה אין שם אבן כנגדו.

בסיבוב ר' פתחיה הובא שעל י"א האבנים יש אבן גדולה מאד, והוא של יעקב אבינו, והכמרים לקחוה לבנין ע"ז, ולמחר ראוה על הקבר כאשר בתחילה, כן עשו כמה פעמים, עד שנמנעו מלקחתה עוד. וסיפור זה היה לפני יותר מאלף שנים.

בזמן האחרון שבנו את כותלי קבר רחל היו מעוררים לא לעשותו, והוא ע"פ דברי שער הכוונות (דרושי סדר שבת דרוש א) שכתב "דלאה איקרי עלמא דאתכסיא לפי שעומדת במקום

אורות המכוס' אבל רחל נקרא עלמא דאתגליא כי היא במקום אורות המגולים וגם ז"ס קבורת רחל בדרך באתגליא במקום פרשת דרכים". הרי מבואר שהקבר צריך להיות "בגלוי". אך היו מהרבנים שטענו מכיון שהגויים התחילו לקבור מתייהם סמוך לו, א"כ צריכים להפסיק בין הטומאה.

שכינה שורה שם יותר מכל המקומות

בזוהר הקדוש (חלק א דף רכה, ב) מובא שהראו לרב המנונא בחלום שתפילה אצל רחל גדולה מתפלה בקברי אבות וז"ל ורב המנונא הכי גלי ואמר, דהא אחזיו ליה, דיתיר עבדת רחל דקיימא בפרשת אורחין, בכל זמנא דאצטריך עלמא מכלהו, ורזא דמלה, ארון וכפורת וכרובים בחולקא דבנימין דאתיליד בארחא, ושכינתא על כלא".

וכן משמע בתקוני זהר שאחר החרבן שורה השכינה על קברי הצדיקים, ובמיוחד על קבר רחל, שהיא המרכבה לשכינה.

בתיקוני זוהר (תיקון פ דף כב, א) כתב הגר"א וז"ל בדרך דא וכו' ר"ל שמלכות נקראת דרך, כמ"ש ימתו במדבר בדרך, ר"ל שע"י הדרך מתו, שהוציאו דבת הארץ מלכות, וכן קבורת רחל בדרך כמש"כ, ור"ל בזמן שאין הצדיקים בדור, ואין מוצאה מקום לנוח אז היא שורה על הצדיקים ישני עפר, וז"ש מתו במדבר בדרך ר"ל ששם שורה. ועוד בדרך כו' ר"ל ששם עיקר שרייתתה כידוע, עכ"ל הגר"א.

וכתב ע"ז ב"לשם" (שערי הלשם חלק ב - סימן יא - בית שני) "והנה נמשח דוד בבית לחם, כי שם הוא קבורת רחל, ושם הוא עיקר שריית השכינה, כמ"ש בתיקונים תיקון ו', ע"ש בהגר"א דף כ"ב ע"ב דה"מ בדרך ודה"מ ועוד ע"ש.

היינו דהלשם מפרש דמש"כ הגר"א בדבריו הנ"ל (בסעיף ג') ששם עיקר שרייתת קאי זה על קבר רחל, ובטעם הדבר נראה מפני שרחל היא המכוונת כנגד השכינה.

אמנם עיין בביאור הגר"א לתיקוני זהר (תיקון מ"ט דף צ"ו) במקום שהשכינה שורה, שלכאורה יש סתירה בדבריו, וצ"ע. רק אם נאמר שאין כוונתו שם על השכינה, רק על מטטרון.

יוסף התפלל על קבר אמו

הראשון שמצינו שהתפלל על קבר רחל, היה בנה יוסף, כמובא בסדר הדורות (חלק ימות עולם - האלף השלישי - ב' אלפים ר"ו) הביא כדלהלן, (ומקורו מספר הישר פרשת וישלח).

והנה בדברם ויראו אורחת הישמעאלים הבאה בתחלה אשר ראו בני יעקב באה לקראת המדינים, ויאמרו המדינים איש אל רעהו לכו ונמכרנו לאורחת הישמעאלים ונקח בו המעט אשר נתנו, וימכרוהו לישמעאלים בעשרים כסף וירכיבוהו על הגמלים ויוליכוהו מצרימה, וישמע יוסף כי הולכים מצרימה ויצעק יוסף ויבך כי התרחק מארץ כנען ויבך מאד, וירא אותו איש אחד ויורידהו מעל הגמל וילך ברגליו, ובכל זאת היה יוסף צועק ובוכה ויאמר אבי אבי, ויכה איש אחד מהישמעאלים את יוסף על הלחי ויוסף לבכות ולא יכול ללכת ממר נפשו, ויכוהו כלם ויענוהו בדרך ויפחידו אותו למען יחרש מהבכי, וירא ה' את עני יוסף ועמלו ויורד ה' על האנשים ההם חשך ובהלה ותיבש יד כל מכה ויאמרו מה הדבר הזה אשר עשה אלהים לנו בדרך הזאת והם לא ידעו כי בעבור יוסף קרה להם. ויעברו בדרך אפרת אשר שם קבורת רחל, ויבא עד קבר אמו וירץ יוסף ויפול על קבר אמו ויבכה ויאמר אמי אמי יולדתני עורי נא וקומי וראי את בנך איך נמכר לעבד ואין מרחם קומי וראי את בנך ובכי עמי על צרתי וראי את לב אחי האכזרים עורי אמי עורי והקיצו משנתך עמדי וערכי מלחמותיך נגד אחי, איכה שלחו אותך מכתנתי וימכרו אותי לעבד זה פעמים ויכריתו אותי מאבי ואין מרחם, עורי וערכי מלחמותיך נגד אחי לפני האלהים וראי את מי יצדיק אלהים במשפט ואת מי ירשע, קומי אמי קומי והקיצו משנתך וראי את אבי איכה נפשו ולבו עלי ביום הזה עמדי ונחמיהו ודברי על לבו, ויוסף עוד לדבר כדברים האלה ויצעק ויבך בכי גדול וידום כאבן ממר לבו, וישמע יוסף קול מדבר אליו מתחת לארץ ויענהו בלב מר ובקול בכי ותחנה, בני בני, יוסף בני, שמעתי קול בכיתך וצעקתך ראיתי דמעותיך, ידעתי צרתך בני ויצר לי עליך ותוסף לי יגון רב על יגוני, ועתה בני חכה אל ה' והתחולל לו ואל תירא כי ה' עמך הוא יצילך מכל צרה, קום בני לך מצרימה ואל תירא, ותוסף לדבר כאלה ותדום. ויתמה יוסף מזה.

הראשונים התפללו על קברה

ר' פתחיה מרגנשבורג אחיו של רבי יצחק הלבן מגדולי בעלי התוס' (שזכר הרבה פעמים בתוספות) הביא במכתב מסעותיו שביקר בקבר רחל. וכן הנוסע רבי בנימין מטודילה הביא שהיה שם. וכן מוזכר בעוד מקומות.

ישראל נגאלין בזכות רחל

בפסיקתא דרב כהנא (פסיקתא פרשה ג') הובא שיישראל הולכים אצל האבות להתפלל, ולא נענים אלא בשעה שמתפללים על קבר רחל.

דאיתא שם שיוסף רצה להעביר קבורתה למערת המכפלה, ואמר לו יעקב "אין אתה יכול בני, שלא קברתיה שם אלא על פי הדיבור, שאף אני בקשתי להעלותה ולקברה, ולא הניחני הקדוש ברוך הוא, שנאמר ואקברה שם, מהו שם על פי הדיבור, ולמה, שגלוי וצפוי לפניו שסוף בית המקדש עתיד ליחרב ובניו עתידים לצאת בגולה, והם הולכין אצל האבות ומבקשים מהם שיתפללו עליהם ואינם מועילין להם, וכיון שהם הולכין בדרך הם באין ומחבקין קבורת רחל, והיא עומדת ומבקשת רחמים מן הקב"ה, ואומרת לפניו רבונו של עולם שמע בקול בכייתי ורחם על בני, או תן לי האוניא שלי, מיד הקדוש ברוך הוא שומע בקול תפילתה, מנין, שכן כתב בכי תמרורים רחל מבכה על בניה (ירמיה ל"א ט"ו) וכתב ויש תקוה לאחריתך (נאום ה') וישבו בנים לגבולם."

ומבואר יותר במדרש רבה איכה (הקדמה פסקה כד) לאחר שהלכו אצל האבות ומשה רבנו, עדיין לא נתקבלה תפילתם, ורק לאחר שבאו לרחל, הועילה תפילתה, שאמרו שם "באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקב"ה ואמרה, רבש"ע גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה, ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאד, כי נודעה לי העצה, והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאותי ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי, ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי לבעלי כדי שיהא סבור שהיא רחל, ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי והיה מדבר עמה והיא שותקת ואני משיבתו על כל דבר ודבר כדי שלא יכיר לקול אחותי, וגמלתי חסד עמה ולא קנאתי בה, ולא הוצאתיה לחרפה, ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי, ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקיים רחמן, מפני מה קנאת לעבודת כוכבים שאין בה ממש, והגלית בני ונהרגו בחרב ועשו אויבים בם כרצונם, מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר, בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן, הדא הוא דכתיב (ירמיה ל"א) כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו, וכתב כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך וגו' וכתב ויש תקוה לאחריתך נאם ה' וישבו בנים לגבולם.

ר' חיים שמואלביץ מתחנן אצל רחל אמנו במלחמת יום הכיפורים

רבותינו זכרונם לברכה במדרש (פתיחה דאיכה רבתי) מתארים את תוכן תפילתה של רחל כן: "ריבונו של עולם, גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה, ועבד בשבילי לאבא

שבע שנים, וכשהשלימו שבע שנים והגיע זמן נישואי לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאוד, כי נודעה לי העצה. והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן, שיכיר ביני ובין אחותי, כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר מכן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאוותי וריחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ומסרתי לאחותי את כל הסימנים שמסרתי לבעלי, כדי שיהא סבור שהיא רחל... ומה אני, שאני בשר ודם עפר ואפר, לא קינאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, אתה מלך חי וקיים, רחמן, מפני מה קינאת לעבודה זרה שאין בה ממש והגלית בניך ונהרגו בחרב ועשו אויבים בם כרצונם? אם נדקדק בלשונה, אומרת רחל, כי בעצם גם לי יש רצונות, ואף לי יש שאיפות, וגם אני רואה את העתיד שלי לבנות את בית ישראל יחד עם יעקב אבינו, ואני לא ידעתי שיעקב יעבוד עבורי עוד שבע שנים, ויכולתי חלילה ליפול בחלקו של עשו הרשע ואיתו לבנות בית של רשע חס וחלילה, ומכרתי את כל עתידי רק בשביל דבר אחד, שאחותי לאה לא תבוש ולא תכלם, ולא קינאתי בצרתי-אחותי. ואתה ריבוננו של עולם שאינך בשר ודם כמוני, לך אין תאוות ושאיפות, קנאת בבניך שהלכו לעבוד עבודה זרה שאין בה ממש, ואף הם עצמם יודעים שאין בו ממש ורק יצרם הרע הוא שגרם, ובשביל זה הגלית את בניך, ונהרגו בחרב, ובשביל זה עשו בהם אויבים כרצונם? ומסיימים רבותינו זכרונם לברכה שאחר תפילה זו נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר "בשבילך רחל, אני מחזיר את ישראל למקומן."

ומספרים כי בזמן מלחמת יום הכיפורים כאשר המתח היה בשיאו, יום רדף יום, הגיעו שמועות סותרות ומבולבלות, הציבור בירושלים היה בהאפלה מוחלטת, זועק ומתפלל אל ה'. ובעיצומם של ימי הפחד, שכר ראש ישיבת מיר, רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, מונית כדי לנסוע לקבר רחל. מקורביו ניסו להניאו, והימים ימי פחד אבל הוא בשלו. במשך כל הנסיעה שר לעצמו בהתעוררות וברגש את הפסוקים "קול ברמה נשמע... מנעי קולך מבכי...". הגיעו לקבר. רבי חיים נכנס פנימה אל המצבה ואז התפרץ בזעקה נוראה ושוברת לב "אמא---א!!!". המלווים קפאו על מקומם. הזעקה המזעזעת הפכה בן רגע לבכי סוער ביותר. "אמא" - השתנק רבי חיים - "הקדוש ברוך הוא מבקש ממך 'מנעי קולך מבכי', אבל אני, חיים הבן שלך מבקש ממך אל תפסיקי לבכות! תעוררי רחמים על בניך אל תרפי...". "ובאותו הערב הגיעה הידיעה על ההדיפה המושלמת של כוחות האוייב. ואכן, היא ממשיכה לבכות, אמא רחל, מהו הכוח הנורא היה של בכייה? כן, כאשר כל השערים נעולים ישנו שער אחד הפתוח תמיד - "שערי דמעה" הם מעולם לא ננעלו. גם במצבים בהם נראה, לכאורה כי "אבדה כל תקווה", דווקא אז הבכי הוא זה שיכול לשמש כמפתח לעורר רחמי שמים מרובים ולהביא לאדם מזור ותקווה.

הילולת מורנו ורבינו רבי יהודה צדקה זצ"ל

מהליכותיו והנהגותיו של מורנו רבי יהודה צדקה זצוק"ל
ראש הישיבה לרגל יום ההילולא י"ב חשוון

כבר העיד בו רבו הגדול, הגר"ע עטייה זלה"ה, אשר בעצם ענוותנותו הוא מאפיל ומסתיר כמה גדול ורב חילו באורייתא, שכן שביליו במים רבים אך עקבותיו לא נודעו.

כי גדול ונשגב היה רבנו יהודה זלה"ה הן בחריפות הן בבקיאות. משחר ימיו ניחן בתפיסה מהירה כעין הבזק. והיו נהירין לו כל חדרי תורה כמו שהם פרושים לפניו על כף-ידו, עיניו כיונים על אפיקי ש"ס ומפרשים, וידיו רב לו בפלפול ובסברא - אלא מרוב ענוה וצניעות החזיק את חידושי-הארותיו כמוסים בלבו, שלא יבוא ח"ו לידי שמץ יוהרא והתנשאות, כדבר שכתוב: "בלבי צפנתי אמרתך - למען לא אחטא לך". אמנם נתקיימו בו דברי חז"ל (מועד קטן ט"ז ע"ב) "כל העוסק בתורה מבפנים, תורתו מכרזת עליו מבחוץ", ולפעמים שלא בטובתו נודע לאנשים שסבבוהו מעט מגדולתו.

פעם אחת ביו"ט ראשון של פסח, אחרי הסעודה, יצא רבנו זלה"ה - בלווי פמליא קטנה של בני משפחה ומקורבים - כדי לערוך "ביקור חג" אצל אישים אחדים כמנהגו בקודש בכל יום-טוב, שמתאספין אצלו כמה מתלמידיו וקרוביו, והוא יוצא בלוייתם להקביל פניהם של זקני משפחתו וראשי העדה, בראשם דודו החכם רבי צדקה חוצין זלה"ה, ושורת-ביקוריו נמשכת עד לבית ראש הישיבה הגר"ע עטייה זלה"ה ככוונה טהורה לקיים דברי חז"ל שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל. והיה רבו הגר"ע עטייה מחזיר בקור לרבנו בביתו, ומביע בזה את חובתו והערכתו הגדולה לרבנו.

וכשחזר הגר"ע יוסף זלה"ה ממצרים, בה ישב על מדין בק"ק קהיר במשך שנים אחדות, ביקר רבנו בביתו. שמח הגר"ע יוסף לקראתו שמחה רבה, והזמין אותו להיכנס ולבוא בצל קורתו, והיו יושבים שעה קלה בצוותא בשמחה ודברי תורה קולחים בשפע בין שניהם, מפה אל פה, כדרך תלמידי חכמים שדברי תורה חביבין עליהם בבחינת "כל היום היא שיחתי". בתוך הדברים פתח הגר"ע יוסף והקשה, מה הוא זה שאמרנו ליל אמש בהגדה דילפינן זכירת יציאת

מצרים בלילות מן הפסוק "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך", "ימי" חיך הימים, "כל" ימי חיך הלילות, וכי לא מוטב היה - כפי שהקשה רבנו מהרש"א בחידושי אגדות שלו - שיכתב "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים בחיך" בלבד, בלא "ימי" ובלא "כל", ולא נצטרך כלל לרבות זכירה דיציאת מצרים בלילות.

עוד הקושיא מרחפת בחלל, וכל הנוכחים מהרהרים בה, השיב עליה רבנו יהודה זלה"ה בלשון שוטפת: "הדברים פשוטים על פי המבואר בספר "שאגת אריה" (סימן י"ב) דאף שמזכירים יציאת מצרים גם בלילות, מכל מקום נשים פטורות ממצוה זו, לפי שזכירת יציאת מצרים דלילה זמנה רק כל הלילה, ושל יום זמנה רק כל היום, וכל אחת מהן היא מצוה בפני עצמה, ממילא הויין להו מצוות עשה שהזמן גרמא שנשים פטורות מהן. אמור מעתה: זה שהכתוב מלמדנו חיוב זכירת יצי"מ על-ידי מיעוט וריבוי "ימי" ו"כל" בדוקא הוא, היינו כדי להפריד חיוב יום מחיוב לילה, ולפטור הנשים, שהרי אם היה הכתוב מחייבנו זכירה זו בלשון סתם "בחיך" לא היינו יודעים כלל שזו מצות עשה שהזמן גרמא.

למשמע דבריו, תירוצ מבריק וחודר, שנאמר כמעט בנשימה אחת עם הקושיא, נתמלא הגר"ע יוסף שמחה גדולה ויצהלו פניו, ויקבענו בספרו "חזון עובדיה" להגדה של פסח (ח"ב עמ' רפ"ב).

תורה מגנא ומצלי

אחד הדברים שהחדיר בתלמידיו וחניכיו היא האמונה בסגולת התפילה ובזכות לימוד התורה. בשנת תשכ"ז לפני שפרצה "מלחמת ששת הימים", כשהישוב בארץ ישראל היה שרוי בצרה גדולה, הזעיק את תלמידיו להרעיש עולמות בתפילה ובתחנונים, באמירת תהלים ו"סליחות" ותקיעה בשופרות, כדי להמתיק הדינים וישוב חרון אפו ית"ש מארצו ונחלתו. גם בחר אז בעשרה אברכים מצויינים מחכמי הישיבה, שהיו יושבים ועוסקים בתורה ללא הפוגה עד שיעברו ימי החירום, מבלי להתעניין כלל בשום דבר חיצוני - אפילו בחדשות היום. כי אמר: הרי אפילו בסדום הרשעה, אלמלי היו בה עשרה צדיקים היה הקב"ה נושא פנים בגללם לכל הדור, כל-שכן אצלנו שאם נושיב עשרה צדיקים לעסוק בתורה ולהסיח דעת מכל הסובב אותם בימי חרדה ומתח כאלו, שזכותם יכולה להגן על כל הדור...

אף בימי "מלחמת המפרץ", שנת תנש"א, ארגן רבנו קבוצה גדולה מקרב תלמידיו שיתפללו ויאמרו סליחות בליל ששי לישועת ישראל. בו זמנית תבע מהם, שביחד עם התפילה יקבלו על עצמם איזו הנהגה טובה ותיקונים לתשובה וכפרה (וקראו כולם בפה מלא שמקבלים עליהם

להיזהר במילין דברכות, היינו לכוון היטב בכל ג' חלקים, כמו שלימדם כל הימים), בהזכירו, שבימי מלחמת תש"ח רצו ג"כ לערוך תפילות וראש הישיבה הגר"ע עטייה זלה"ה לא התלהב מכל הענין. לשאלתי, סיפר, ענה לי רבנו עזרא בפסוק מפרשת בשלח "מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו", בהוסיפו: "לכאורה, מה פשר המלים "מה תצעק אלי", אל מי יצעק משרע"ה אם לא לאלהינו בשמים, אלא הכוונה, מה בצע בצעקה זו תפילה גרידא, העיקר דבר אל בני"י ויסעו, פירוש, צריך לעשות גם איזו עשיה בפועל...

תפילת עמלי תורה

מרוב אהבתו שאהב את ישראל קדושים, יחיד כרבים, היה רבנו משתתף עמהם בצערם, כמי שבכל צרתם לו צר. והיה שופך מעומק לבו צקון לחש לרווחתם ולישעם. בכל מקרה ששמע אודות יהודי חולה או שרוי בצרה, נתמלא כולו כאב ועגמת נפש, תקיף ליה עלמא כאילו הוא עצמו נתון באותו מצב. בכל מקרה כזה, חשב קודם-כל מה ביכלתו לעזור, מה ניתן לעשות כדי להקל על האיש בצרתו, או החולה המוטל בערש דווי: אולי רופא מתאים, אולי עזרה כספית, אולי עידוד נפשי במלים מפייסות והיה מזדרז ומסמיך מחשבה למעשה אולם לאחר שהשלים והגיש עזרתו באופן מעשי, עמד לעורר רחמי שמים על האיש המסכן, בתפלה ובתחנונים.

מלבד תפילותיו על המצוקים שהתפלל בינו ובין עצמו, ביחידות, נהג לערוך מפקידה לפקידה תפילות בציבור, כדי לעורר רחמים על כלל ישראל. במשך שנים רבות הנהיג שבזמן פתיחת ארון הקודש, שהוא עת רצון כידוע, יאמרו הקהל פסוקי תהלים (מפרק קי"ט) בתמניא אפי אותיות ישרא"ל ואותיות קר"ע שט"ן להמתיק הדינים מכלל ישראל ולבטל גזירות קשות מעליהם. גם ארגן והנהיג שיקראו בציבור בהיכל הישיבה מדי ערב ראש חודש, שהוא "יום כיפור קטן" המסוגל להרבות בו תפילה ותשובה לכפרתם וישעם של ישראל, את כל ספר תהלות בן ישי מהחל עד כלה, ויאמרו סליחות לישועת כלל ישראל. והיה מבקש מהאי חסידא ופרישא כה"ר אברהם הררי רפול זלה"ה לרדת לפני התיבה ביום זה כשליח הציבור. אף הוא עצמו עלה אל הדוכן, בסיום התפילה, להשמיע דברי מוסר וכבושין שיש בהם כדי להמריך את הלבבות - מה נהדר ומרגש היה המחזה.

כשהבחין פעם, שחלק מהאברכים נשמטו מתפילת רבים זו, אולי מפני הסיבה שחששו לביטול תורה, קראם רבנו אליו והודיעם שהנהיג סדר זה ע"פ הוראתו המפורשת של רבנו עזרא עטייה זלה"ה. אף הקריא בפניהם מספר "כף החיים" חלק אורח חיים (סימן תי"ז ס"ק י"ג)

שהביא משמו של ה"פרי חדש", שכך היה מנהג קדום בעיה"ק ירושלים, שבכל ערב ראש חודש התכנסו החכמים וערכו כסדר הזה, לימוד ותפילה, לעורר רחמים ושלוש על ישראל.

אחרי כל סדר תפילה ואמירת סליחות, נהג רבנו זלה"ה לומר לתלמידי הישיבה: "אם אנו רוצים שהתפילות תתקבלנה בשמים, חייבים להסמך מיד תורה לתפילה, כדרך שמצינו (ברכות ח' ע"א) באמוראים שהתפללו בין "עמודי דגירסא" - יש ללמוד קצת הרבה בחשק ובהתלהבות".

פעם הוסיף וסיפר להם מעשה נורא מימות השואה, כשהצוררים הגרמנים ימ"ש עמדו לפלוש לארצנו הקדושה, והמקובל הצדיק חכם סלמאן מוצאפי זלה"ה הקהיל רבים מאחב"י לתפילה ותחנונים אצל קבר רחל אמנו ע"ה ואצל ישני חברון האבות הקדושים במערת המכפלה. אחרי התפילות חזר רבי סלמאן לביתו, ושכב לנוח מעט ונרדם על מיטתו, פתאום הראוהו בחלום פסוק מספר ירמיה (מו, ג) "לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידיים", ופיענחו לו בהמשך החלום את הרמז, כי על אף שהשתטחו בתפילה על קברי אבותיהם, לא הפנו האבות אל הבנים, כלומר, לא זכו שתעמוד זכות אבות לבנים להביא עליהם תשועה שלמה, רק הסכנה הנוכחית מהגרמנים ימ"ש חלפה, ולמה, "מרפיון ידיים" - מפני שידיהם רפות מן התורה!

את הסיפור הזה ואת פשרו, קיבל רבנו מבעל המעשה גופו, הוא חכם סלמאן מוצאפי זלה"ה. התלמידים ב"פורת יוסף" ששמעו את הדבר הזה ממקור ראשון, כמוכן מאליו התפעלו מאד, והתעוררו ללמוד אח"כ בחשק ובהתלהבות, ולהיזהר מרפיון ח"ו בעסק התורה.

דביקות במדותיו של הקב"ה

והיה משנן ומבאר כפעם בפעם לתלמידיו, שכל קנין המדות אין לו ערך בר קיימא אלא בישראל קדושים, המסגלים לעצמם כל מדה נכונה בכוונה להידבק במדותיו של הקב"ה, ומפני שהם טובים בעצם ולא במקרה מצד תכונת נפשם. לא כן הגוים הערלים, שטבעם רע ומושחת משרשו, ואפילו אם סיגלו למראית עין נימוסים ודרך ארץ ושאר הרגלים נאים, אין זה כי אם לפנים בעלמא ולא מפנימיות נפשם.

תדע, אמר, שכבר ראינו בדורותינו את העם הגרמני, שהיה העם הנאור ביותר בין עמי אירופה, סמל התרבות והאינטלגנציה, ואין מספר לגיוני הנימוס וההתנהגות ה"יפה" בחברה אנושית שהיו מקובלים אצל העם הזה. אך הנה בשואה האיומה נתגלו כל טובי העם ה"אציל" הזה בפרצופם האמיתי כחיות טרף מהלכות על שתיים, ולא יאומן כי יסופר כל הזוועות והרציחות והמעשים הברבריים שהיו מסוגלים לחולל במו ידיהם.

נהירנא, הוסיף וסיפר, שאחד מלומדי ישיבת "פורת יוסף" יצא לכהן ברבנות בקהילה אחת באשכנז, ובבואו פעם לביקור בא"י סיפר גדולות מן הכבוד וההערצה שהוא זוכה לקבל שם אפילו מן הנכרים, אך למגינת הלב בבוא יום צרה ועברה תפסוהו שכניו "יפי הנפש" ה"מנומסים" והשליכוהו חי לכבשן אש. רחמנא ליצלן.

מרי דחושבנא

יום אחד כשבא להגיד את השיעור בישיבת "פורת יוסף", פתח וסיפר לתלמידיו: הלכתי הבוקר אל הבנק בכוונה למשוך סכום כסף להוצאותי. בטוח הייתי שיש לי בחשבוני סכום ניכר. מה מאד הופתעתי, לכן, כשהודיעוני פקיד הבנק כי אין לי בחשבון לזכותי אפילו אגורה אחת... **וכמה** מוסר השכל יש ללמוד מזה, הנה אדם מתהלך שליו ושאנן פה בעולם הזה, כשלבסוף סמוך ובטוח בוודאות גמורה, שיש בקרבו יראת שמים, ומובטח לו שהנהו בן העולם הבא. מה רב הטוב הצפון לו שמה בעד מעשיו הטובים - אך באמת מי יודע, הלא יתכן שיתברר אז, כי בהנאותיו מכבוד ושאר תענוגים בהאי עלמא, הספיק האיש לנצל את כל ה"יתרה" שנוקפה לזכותו והתרושש לגמרי?! גרוע מזה: יתכן מאד, שבבוא שעתו להתייצב בפני בית דין של מעלה, יתברר שחשבונו היה מלכתחילה ריק מכל וכל?! **והלא** כך אמרו חכמינו זכרונם לברכה: אל תאמן בעצמך...

עלומנו למאור פניך

יום אחד בשעות אחה"צ ישב רבנו זלה"ה על מקומו בהיכל הישיבה והביט נכחו. לפתע קרא אליו את אחד התלמידים, ממקורביו, ויאמר אליו: "הבט נא אל קרני השמש הזורחת על ריצפת ההיכל, הבט גם אל הצל הסמוך בריצפה, הבט ואמור מה ההבדל בין שני המקומות?" הסתכל התלמיד, ומבלי לעמוד על כוונת רבו ענה: "בצל הריצפה נראית נקיה מאד... רק בשמש מבחינים בגרגירי אבק ובכל שריטה קטנה..."

הוסיף גם הוא והסביר לתלמיד: כך הוא במעשי אנוש... אדם מדמה לנפשו כי סגל הרבה מצוות ומעשים טובים, אבל לאחר מותו כשיבוא לעלמא דקשוט, יבדוק את כל מעשה אשר עשה מול האור העליון האמיתי, שהוא הרבה יותר לאין ערוך מאור החמה...

יחודים ותיקונים בעולמות העליונים

מדי דברו במעלתם של עבדי השם, העומדים בבית ה' בלילות, הזכיר תמיד בגעגועים את שארו המקובל הגה"צ רבי יעקב חיים סופר זלה"ה, בעל "כף החיים", שהיה זריז ונזהר כל ימיו

להיות ער ב"נקודת חצות" ולערוך בשעה זו את הקינה והתיקונים על חרבן ביהמ"ק וגלות השכינה. אחר היה גורס ושונה פרקי משניות (כידוע שנהג ללמוד ח"י פרקי משנה בכל יום) וחוזר אל ערש יצועו לישון מעט ומתעורר שוב בהשכמה לפני שיעלה עמוד השחר כדי לעסוק בתורה, עד שהגיע זמנו להתפלל שחרית כותיקין עם הנץ החמה.

והיה מקריא לפעמים באזני תלמידיו מתוך הספר "תיקון חצות" שחיבר הגה"צ רבי בנציון שפירא זלה"ה, והמה דברים שכתב במעלת מי שהוא זריז ונשכר לקיים סדר תיקון חצות דרך קבע, מה נעים גורלו בתיקונים ויחודים שעושה בעולמות העליונים, ומה רב הטוב הצפון לו מבעל הגמולות. אף נהג לומר בנוגע לאברכים בני תורה, מאחרי שבת, מכיון שהם עדיין ערים קרוב לחצות - מוטב ימתינו עוד מעט מלישון, וידקדקו לומר "תיקון חצות" בפלגות ליליא, כי אין ערוך למעלת אמירה זו וחשיבותה בשמי מרומים.

עצה טובה זו שיעץ לאחרים היתה כמובן ג"כ מנת חלקו. "תיקון חצות" היה לגביו נתח טבעי מסדר הלילה. מעולם לא עבר עליו חצות לילה בלא "תיקון". סיפר חתנו רבי יעקב שכנזי: נתלוותי אליו פעם בזקנותו כשנסע מירושלים לחתונת אחד מתלמידיו שהתקיימה בצפון הארץ. אחרי השמחה הגענו עיפים בשעת לילה מאוחרת ללינה בבית הורי שהתגוררו בחצור הגלילית. העמידו לרשותו חדר מיוחד, והייתי בטוח שיעלה מיד על יצועו לנוח מעמל היום, כי התאמץ מאד בטלטולי הדרכים ובמזמוטי חתן וכלה עד אפיסת הכוחות. כיון שראיתי את האור עולה מחדרו, הצצתי דרך החרכים, והבחנתי שרבנו זלה"ה יושב על הריצפה ואומר תיקון חצות. **מרגלא** בפומיה: "אלה תולדות נח", אלה תולדותיהם של צדיקים, מעשיהם הטובים, נ"ח - נוטריקון: נקודת חצות, נץ חמה...

ומעשה שהיה בשנת תשמ"ג, כשהגר"צ אבא שאול זצוק"ל היה מוטל על ערש דוי במצב קשה, וזקוק לרחמי שמים, בא רבנו יהודה זלה"ה אל קבוצת תלמידיו, ויפן אליהם בלשון זו: אם באמת ישכם אוהבים את רבכם, בואו ללמוד עמנו בבית הכנסת "משכיל אל דל", בליל ששי אחרי חצות ויהיה לזכותו ולרפואתו.

מילי דברכות

צינור השפע

כל ימיו השגיב פלאים את ענין הברכות שאדם מישראל מברך לאלהיו.

היה אומר: יש הרבה מדינות בעולם, המבורכות בעושר חמרי, ממון ונכסים, אבל שפע של מזון ואוכל אין בהם. ולמה? -

מפני שאין מברכים שמה די ברכות... הברכה היא צינור השפע להמשיך ברכה...

חינו ממתקים

הברכות התמתקו בפיו כצפיחית בדבש ונופת צופים. הוא דיבר אודות הברכה כמי שמזכיר את המעדן המתוק ביותר שבא בפיו מעולם. אם היה מציע לאורח שיאכל ויסעד לבו, והלה התבייש, נהג לשדל אותו באמירה כזו: "כלום אינך רוצה לברך את השם?!" ושוב לא יכול לסרב לו.

כל ברכותיו היה מברך בכבוד ראש, יודע למי הוא מברך, ומשמיע לאזניו מה שמוציא מפיו. כאשר אי מי בשיבת "פורת יוסף" הגיש לו כוס תה, כדי שירווח צמאוונו, היה קודם כל מברך לאלקיו על המשקה ולוגם ממנו. רק לאחר מכן הודה גם לאיש שהביא עבורו.

נשמת כל חי

ברכת השיר "נשמת כל חי", שחיבר התנא שמעון בן שטח, היתה מן התפלות האהובות עליו ביותר. ועד זקנה ושיבה, כל הימים שעמדו לו כוחותיו, הידר והשתדל לעבור לפני התיבה בשחרית של ש"ק ולומר תפלה זו מלה במלה בלהט ובהתרגשות רבה, בנעימה של דביקות וכיסופין, עד שכל הלבבות רעדו לקולו הבוקע מחביוני הנשמה.

אף לכל אדם שניצול מצרה כלשהי, היה מייעץ לומר תפלה זו במקהלות עם ועדה. כשנולד תינוק ראשון לאחד מתלמידיו, אחרי שחלפו שמונה שנים מנשואיו, הורה לו להגיד ברבים "נשמת כל חי". אף בברית מילה של אחד מנכדיו, ציוה לחזן שליח הציבור לקרוא בנעימה נשמת כל חי...

כמונה מרגליות

פרשה מיוחדת במינה היא תוכחתו הנעימה להיזהר במילי דברכות, לברך בניחותא ובישוב הדעת, כמונה מרגליות, לא בחפזון ובחטיפה. כשראה פעם את אחד מתלמידיו מברך ומתפלל במהירות, ניגש אליו והוציא את הסידור מידי וסגרו, אמר: הרי אתה שוטח עכשיו בקשה מאלהים, וכי כך מבקשים במלים חטופות!

ארוממך אלקי המלך

מרגלא בפומיה משמו של רבי ששון מרדכי משה זלה"ה בעל "תהלה לדוד" (מגדולי רבני בגדד לפני מאתים וחמשים שנה) לדייק בכתוב "ארוממך אלהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד",

שקודם כל יש לו לאדם לחשוב בגדלות הקב"ה ורוממותו, ולזכור לפני מי הוא עומד, רק לאחר מכן יברך לשמו, או אז יהיה ערך לברכתו והיא תישאר חלקו לעולם ועד.

ברכה משולשת

"יש להוציא מן הפה כל ברכה בשלושה שלבים" נהג להרגיל את העם. פותחים בשלוש תיבות הראשונות בא"י ועושים אתנחתא, כדי לכוין יפה במלים האלו כפשוטן כוונת הלב, שאנחנו קרוצי חומר מברכים בלשון נוכח לעילת כל העילות. אחר ממשיכים ואומרים שלוש תיבות שניות "אלהינו מלך העולם", ושוב עושים אתנחתא ומכוונים כראוי לקבל עלינו אלהותו ית"ש, ולהמליכו על עולם ומלואו. לבסוף משלימים את גוף הברכה "שהכל נהיה בדברו", וכדומה, בנתינת שבח והודיה להקב"ה עבור החסד והטוב שגמל אתנו.

במיוחד שינן סדר זה לתינוקות של בית רבן, והדבר נקלט היטב בתודעתם ונבלע בדמם, עד שבכל פעם שביקר בת"ת היו הילדים צוהלים לקראתו: הנה בא הרב בעל הברכות.

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מוזכר ענין המבול ככתוב "כי מי נח זאת לי", וזה מעין הפרשה העוסקת בנח ובמבול.

תוכן ההפטר

הנביא אומר לציון, שירי ושמחי כי אף שהיית שוממה, לעתיד עם ישראל יתרבו מאוד, ויהיו יותר מכל הגויים שישבו לבטח ולא גלו מארצם, לכן הרחיבי את כל הערים שסביבך שיהיה מקום לבניך, כי ימין ושמאל תפרוצי.

הנביא מבשר לה, שמרוב הטוב שיהיה לה אז תשכח את כל ימי הגלות, וכל ימי הגלות הם יהיו כרגע כלפי הטוב הנצחי שתקבל.

וכמו שנשבעתי שלא אביא עוד מבול על הארץ אני נשבע שיותר לא אכעס עליך ולא אגער בך, ודעי כי אף שההרים והגבעות הם חזקים, בכ"ז פעמים שזוים ע"י רעידת הארץ וכיו"ב, מ"מ חסדי וברית השלום שבייננו לא ימוש לעולם.

ישעיה פרק נ"ד פסוק א' - י'

א רְנִי שמוחי כנסת ישראל **עֲקָרָה** [א] **לֹא יִלְדָּה** [ב] שהייתה כאשה עקרה [שלא ילדה בנים לגהינם כמו

עיונים והארות

אדם שיברך וישבח ויפאר וירומם ויגדל ויקדש לשמו של הקב"ה על כל מה שבאות לו לאדם בין טובות ובין רעות. (תנא דבי אליהו רבה - פרק יח).

ב. ס"ת אהי"ה, כמשז"ל אהיה עמם בצרות אחרות, ועמ"ש בספר באר יצחק.

א. רְנִי עקרה - כתיב קומי רני בלילה אין רנה זו אלא דרך שבח אבל כל זמן שישראל עושין רצון אביהם שבשמים אף הקב"ה בעצמו בא ומשבח את שמו הגדול בפניהם שנאמר רני עקרה לא ילדה פצחי רנה וצהלי וגו' ואומר (ירמיה לא) ובאו ורננו במרום ציון וגו' לפיכך הייתי אומר חייב

הגויים (ע"פ ברכות י') **בְּצַחֵי רִנָּה וְצִהְלֵי לֹא חָלָה** פתחי פִּיךָ להרים קול רִנָּה אפילו שלא חלית בחבלי

יולדה (מ"ד) **כִּי רַבִּים בָּנֵי שׁוּמְמָה** כי רבים הם בני ירושלים אף שהיתה שוממה **מִבְּנֵי בְּעוּלָה**

מבני הגויים שישבו על אדמתם, כאשר בעולה שיושבת עם בעלה (רד"ק) **אָמַר יְהוָה: בְּהִרְחִיבִי**

ירושלים **מְקוֹם אֶהְיֶה לְקָלוֹט בְּנִיךְ שִׁישׁוּבוֹ אֵלֶיךָ וְיִרְעָעוֹת וַיִּלְוֹנוֹת** (מ"צ) **מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ**

שהם יתר ערי ישראל **יָטוּ אֶל תַּחֲשָׁכִי** יהיו נוטים לאורך ולרוחב ואל תמנעני להטותם למרחוק (רד"ק)

הָאֲרִיכִי מִיַּתְרֶיךָ תגדילי את חבלי האוהל המיועדים לקשרם ביתדות (רש"י) **וַיִּתְּדֶיךָ** התקועות

בארץ **תִּזְקִי** שלא יוזזו ממקומם (מ"ד): **ג. כִּי יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרָצִי** [ג] לדרום ולצפון

תתחזקי (ת"י) ותתרבי (א"ע) **וְזָרַעַךְ גּוֹיִם יִירָשׁ** מפני שערי ישראל לא יספיקו, לכן ירשו ישראל את ערי

הגויים **וְעָרִים נִשְׁמֹות יוֹשִׁיבוּ** וערים שהיו שוממות, עתה יתיישבו בבני ישראל (מלבי"ם): **ד. אֶל**

תִּירָאִי אל תפחדי שתהיה צאתך מגלות זו כמו שיצאת משאר גלויות בצרות רבות **כִּי לֹא תִבּוֹשִׁי**

כי לעולם אחר שתצאי מגלות זו, לא תתביישי יותר (רד"ק) **וְאֶל תִּכָּלְמִי** אלא תחזיקי בגדולה **כִּי לֹא**

תִּחְפְּרִי כי לא תתביישי יותר לילך לגלות **כִּי בָשֶׁת עֲלוּמֶיךָ** [נעורידך (רש"י)] **תִּשְׁכַּחֲחִי** כי

הבושה שהיתה לך בימי נעורידך לא תהיה לך יותר (מ"ד) **וְחִרְפַּת אֲלֻמְנוֹתֶיךָ** הצרות שהיו לך בגלות

שהיית כאלמנה **לֹא תִזְכְּרִי עוֹד** כי מרוב טוב שיהיה לך תשכחי את הצרות שהיו לך (רד"ק): **ה. כִּי**

עיונים והארות

ג. והרד"ק כ' כי ימין ושמאל תפרצי - על דרך ופרצת ימה וקדמה וזכר דרום וצפון. וזרעך גוים ירש - כולל מזרח ומערב. וערים נשמות - בין מארץ ישראל בין משאר ארצות ישראל יושבו אותם. ובמצודות דוד כ' כי ימין ושמאל תפרוצי - תתחזק על הכשדים היושבים מימין ומשמאלך.

בְּעֵלְיָךְ עֲשִׂיךָ: כי האדון שלך שעשה אותך ויצר והגדיל אותך (ת"י): **יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ**

הוא בעל היכולת ומושל בצבאות השמים והארץ: **וְנִגְלָלְךָ** הוא **קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל** אשר **אֱלֹהֵי**

כָּל הָאָרֶץ יִקְרָא בזמן המשיח (רד"ק): **וְכִי כְאִשָּׁה עֲזוּבָה** את דומה לאשה שקצף עליה

בעלה ועזב אותה לאיזו תקופה אבל לא גירשה (מלבי"ם) והיא **וְעֲצוּבַת רוּחַ** שבעלה קורא לה לשוב אליו,

כך את **קָרָאָךְ יְהוָה** לשוב אליו: **וְאִשָּׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵם** בעיני בעלה לא יתמיד

המניאוס, כי ישוב לרחם עליה, כן **אָמַר אֱלֹהֶיךָ:** לרחם עליך (ט"ד): **בְּרַנֶּע קָטָן [ו] עֲזוּבָתְךָ**

כל ימי הגלות יהיו נחשבים כרגע קטן, מול ימי הטובה שיבוא לך בעת הקיבוץ גלויות (רד"ק), כי **וּבְרַחֲמִים**

נִדְלָים [ה] אֶקְבֹּצֶךָ וזה יהיה לאורך ימים בלי גבולות (ט"ד): **חַ בְּשִׁעָרַי [במעט] קָצַרְךָ** [רגוז]

עיונים והארות

רחמים בלא דינא כנודע. אבל זעיר אנפין אקרי רחמים סתם דשייך בו קצת עיכוב דין. ונותן טעם לזה בגין דאית ביה ימינא ושמאלא דינא ורחמי, מכלל דא"א שכולא ימינא הוא כולא רחמים גמורים. והנה מתיבה אקבצך, מוכרח שיהו צריכים רחמים גמורים דא"א דוקא, שהרי כל קיבוץ ניצוצי הקדושה דנשמת ישראל שבין הקליפה בסוד המלכים שנבררו צריכים כח גדול וחסד גמור ולא חסד סתם [ד"א], שהרי יש בו ימינא ושמאלא ובשמאלא יש אחיזה, ולכן ברחמים גדולים גמורים שכלא ימינא לו נאה לקבץ הקדושה.

ובספר עמק המלך (שער טז - פרק נב) כ' אלא בכל זמנא דעתיק דעתיקין רישא חוורא אתגלייא רעוא דרעוין [אתגליא], רחמין רברבין אתשכחו בכלא' [שם] הוא ראש אריך אנפין אשר הוא כולל השני חבריו, ולכן נקרא עתיקא דעתיקין.

ד. **הנה יום בא**, כנגד מי אמרו לא אמרו אלא כנגד אותו שבוע שהמשיח בא בו שהוא מוטמן, ובאו כל אותן הדורות ונפלה עליהם תרדמה ושנשתקע מהם משיח, וכשהקדוש ברוך הוא רוצה בו, מרעיש ארבע פנות העולם ובא ומבטיח את ישראל ואומר להם, כבר גאולה, ומתקבצים אנשים ונשים וטף ומבקשים רחמים גדולים שנאמר (ישעיה נד ז) ברגע קטן עזבתיך (בתי מדרשות חלק א - פרקי היכלות רבתי - פרק לה אות ב).

[ויעיין בשער הכוונות (דרושי ויעבור דרוש ז) - שכ' י"ג פעמים אהיה [ג'י רגע] שה"ס ברגע קטן עזבתיך כו' וכן גער חית קנה].

ה. **כ' הרב ר' יעקב צמח** (קול ברמה - אות קסב) וברחמים גדולים אקבצך, אמר ברחמים גדולים היינו דעתיק יומין. רחמים גדולים היינו רחמים גמורים בלתי שום חלק דין כלל, שכל העתיקא הוא

הַסִּתְרֹתַי פָּנַי רָגַע מִמֶּנִּי [ת"י] ההסתר פנים מול החסד הגדול [שאעשה לך בזמן הגאולה] נחשב

כרגע קטן (ע"פ רד"ק) **וּבִתְּסֹד [ו] עוֹלָם** שיתקיים לעולם (רש"י) **רַחֲמֵתֶיךָ** חסתי ורחמתי עליך

אָמַר גְּאֻלְךָ יְהוָה שהגאולה העתידה תהיה רק על ידו יתברך ואין שעבוד אחריה (עיי' טלבי"ם על תהלים

פה, ב): **כִּי מִי** כמו שהיה בזמן מי המבול (עיי' רד"ק) שהיה בזמן (ת"י) **נָח** שבועה **זֹאת לִי אֲשֶׁר**

נִשְׁפָּעֵתִי אז **מַעֲבָר** שלא יהיה יותר **מִי נָח עוֹד עַל הָאָרֶץ [ו] בֶּן נִשְׁפָּעֵתִי**

עיונים והארות

נקרא על שם נח, לפי שלא התפלל על דורו. ואפשר להביא סמוכין לזה מדברי הגמרא (שבת נד:): "פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים", ושואלת הגמרא, וכי שלו היתה, של שכנתו היתה, אלא על שלא מיחה בה נקראת על שמו.

ועי"ל שהיה צריך ללכת ולהשפיע עליהם, וכמו שמובא בבאר החסידות משם רבי מנחם שניאורסון שכתב על זה: מכאן הוראה לכל יהודי, שאפילו הוא צדיק תמים לבל יסתגר בתוך ארבע אמותיו, כי הדברים קל וחומר: מה נח שהיה לפני מתן תורה כך, יהודים שלאחר מתן תורה לא כל שכן, שהם חברים וערבים זה לזה, אין יהודי רשאי לומר: אני את נפשי הצלתי, אלא חייב הוא לגונן ולהציל את הזולת. ואין זה מעניינו של האדם אם יצליח להשפיע על אחרים או לאו, עלינו לעשות מה שהוטל עלינו, ובדרך כלל, כל דבר עושה רושם במקומו ובזמנו ואסור לאדם להתייאש.

עוד כתבו המפרשים שהסיבה נעוצה בהתנהגותו של נח, שפגם בכך שלא התפלל על בני דורו ולא הצילים. ולכן, כדי לתקן פגם זה, התגלגל נח במשה רבנו, ועל ידי שהתפלל משה על ישראל בחטא העגל, ומסר את נפשו כדי להצילם ואמר

כשמתגלה המצח שלו הנקרא 'רעוא דרעוין' המאיר אל החוטם הזה, יוצאים הרחמים אל חוטמא דזעיר אנפין, ונמתקים כל הדינים ברחמים גדולים, ואלהים במילוי יודין עולה ברחמים, שנאמר, 'וברחמים גדולים אקבצך'.

ובבאר הגר"א על תקו"ז (תיקון יא מתיקונים אחרונים) כ' וברחמים גדולים אקבצך - מסט' גדולה והוא כמ"ש בר"מ ו'ברחמים אקבצך ו'בתחנונים ר"ת וא"ו [גי'] י"ג מכילן דרחמי.

ו. **בוזרה** (ח"ב דף ק/א) פסח דרועא ימינא, לקיים בה (מיכה ז טו) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, והאי איהו בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל, לקיים בהון (ישעיה נד ח) ובחסד עולם רחמתיך אמר גאלך יהו"ה. [ולבתר נטלי כלהו מגבורה, דמניה משיח בן אפרים, לנטלא נוקמא משנאו, דהכי בעי לנקאה עבורא דאינון ישראל בימינא, ולבתר לאוקדא קש בשמאלא, הדא הוא דכתיב (עובדיה א יח) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום].

ז. **ויש** לשאול, למה מי המבול נקראו על שם נח, הרי לא בחטאו של נח בא המבול, שהרי הוא היה צדיק תמים? ואומר על זה הזוהר הקדוש: שהמבול

שתי שבועות **מִקְצֶה עָלֶיךָ** שלא אכעס עליך בגלל עוונך **וּמִנְעָר־בֶּן** להגלותך (מלבי"ם): **כִּי**

הַהָרִים יָמוּשׁוּ [ה] וְהַנְּבָעוֹת תִּמוּטְיָנָה אפילו שההרים והגבעות הם דברים הקיימים תמיד

בארץ, לפעמים ימושו ויוזו הגבעות וינסו למטה מפני רעידת אדמה [וי"מ אף אם תכלה זכות האבות והאמהות (רש"י

וְחֶסְדִּי מֵאֵתָךְ לֹא יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמוּט בכל זאת חסדי

ובריתי איתך לא יזוּוּ מִמְקוֹמָם, והבטחתי לא תסור מִמְךָ לְעוֹלָם (רד"ק) **אָמַר מֶרְחֶמֶךָ יְהוָה:**

עיונים והארות

כתבת", ובזה תיקן את חטא נח ולכן אמר לו הקב"ה, אתה לא תהיה כמו נח, אתה תעשה משכן שיאיר לכל העולם, שיחבר את כל הנשמות מחדש. כי במשכן כל אחד הביא את החלק שלו, את התרומה שלו, ומשה רבנו חיבר את הכל ועשה מהכל משכן אחד. התיבה של נח הצילה יחידי סגולה מהמבול, לעומת המשכן, שכולם שותפים בו, והוא הנותן כח שלא יהיה מבול כלל.

ח. ר' יודן ברבי בשם רבי ברכיה אמר אם ראית את זכות אבות שמטה זכות אמהות שנתמסטה לך והטפל בחסדים הה"ד (שם נד) כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה הרים אלו אבות והגבעות אלו אמהות ואח"כ וחסדי מאתך לא ימוש א"ר אחא לעולם זכות אבות קיימת לעולם מזכירין ואומרין (דברים ד) כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך וגו' (מדרש רב ויקרא - פרשה לו פסקה ו).

"מוחני", שזה אותיות "מי נח", תיקן את שפגם נח. וכן מחני נא אותיות מנ"ח אנ"י.

והנה בשני המקרים הללו, היו דינים בעולם שאיימו להשמיד את הנפשות הפועלות. במבול, כל באי העולם, ובחטא העגל, עם ישראל. אלא שמשה התפלל על עם ישראל לפני צאת הגזרה לפועל והיה מוכן ששמו ימוח מהתורה למען עם ישראל, ואילו נח בשעה שיצא נח מן התיבה וראה את החרבן הנורא, התחיל לבכות ואמר - רבונו של עולם, נקראת רחום, היה עליך לרחם על ברייתך. השיבו הקב"ה - רועה שוטה, עכשיו אתה אומר זאת, בשעה שאמרת לי - "כי אותך ראיתי צדיק לפני" אמרתי לך זאת כדי שתבקש רחמים על העולם. משה רבנו לעומתו, עמד בתפילה לפני השם יתברך, ומסר את נפשו על עם ישראל, ואמר "מוחני נא מספרך אשר

שאלות מספר בן איש חי שנה א'

א. הסבר: איש צדיק בדורותיו.

תשובה.....

ב. הסבר: חמס.

תשובה.....

ג. הסבר: כי השחית כל בשר.

תשובה.....

ד. למה הטריח הקב"ה את נח לבנות תיבה והרי יש לו לקב"ה הרבה דרכים להצלה!

תשובה.....

ה. מדוע נאמר על התיבה וכפרת אותה מבית ומחוץ בכופר (זפת) ואילו בתיבת משה כתוב מבפנים בחומר ומבחוץ בזפת.

תשובה.....

ו. הסבר: צהר.

תשובה.....

ז. לשם מה היתה התיבה ג' עליות זו על גב זו?

תשובה.....

ח. מה פירוש מבול?

תשובה.....

ט. מדוע אומר הקב"ה לנח והקימותי את בריתי אתך?

תשובה.....

י. מדוע כביאה לתיבה כתוב: ובאת אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך. וביציאה מהתיבה כתוב אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך?

תשובה.....

יא. הסבר מה בא לרבות: ומכל החי?

תשובה.....

יב. איך ידע נח איזו בהמה וחיה להכניס לתיבה ואיזה לא?

תשובה.....

יג. מדוע בתחילת הפרשה אומרת התורה שנח היה צדיק תמים. ואילו כשה' אומר לו לבוא לתיבה כתוב אותך ראיתי צדיק (בלבד ולא תמים)?

תשובה.....

י"ד. מהיכן לומדים שנח למד תורה?

תשובה.....

ט"ו. למה מן הבהמה הטהורה ציווה ה' לקחת שבעה?

תשובה.....

ט"ז. למה המתין ה' לימים עוד שבעה לרדת המבול?

תשובה.....

י"ז. מה פירוש ויבא נח..... מפני מי המבול?

תשובה.....

י"ח. מתי זה בחודש השני?

תשובה.....

י"ט. למה כתוב בתחילה ויהי הגשם ואח"כ כתוב ויהי המבול?

תשובה.....

כ. מה פירוש בעצם היום זה בא נח?

תשובה.....

כ"א. הסבר: ותרם מעל הארץ.

תשובה.....

כ"ב. הסבר חמש עשרה אמה מלמעלה.

תשובה.....

כ"ג. הסבר: מכל אשר בחרבה מתו.

תשובה.....

כ"ד. הסבר וישאר אך נח.

תשובה.....

כ"ה. הסבר ויסכרו מעיינות תהום.

תשובה.....

כ"ו. מדוע העורב יצא יצוא ושוב?

תשובה.....

כ"ז. הסבר: והנה עלה זית טרף בפיה.

תשובה.....

כ"ח. מדוע כתוב הוצא אתך וקוראים היצא אתך?

תשובה.....

כ"ט. הסבר: אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו.

תשובה.....

ל. הסבר: ואך את דמכם לנפשותיכם.

תשובה.....

ל"א. הסבר: שופך דם האדם באדם.

תשובה.....

ל"ב. מדוע כתוב לדורות עולם בלי ווי"ם? (לדרת)

תשובה.....

ל"ג. הסבר: וירא את ערות אביו.

תשובה.....

ל"ד. למה כתוב: ויקח שם ויפת ולא ויקחו?

תשובה.....

ל"ה. וישכון באהלי שם. למה דווקא שם?

תשובה.....

ל"ו. ויהי כל הארץ שפה אחת. איזו שפה?

תשובה.....

ל"ז. הסבר: ודברים אחדים.

תשובה.....

ל"ח. מדוע הכינו לבנים ולא השתמשו באבנים?

תשובה.....

ל"ט. מה לומדים מהכתוב: וירד ה' לראות. וכי היה צריך לרדת?

תשובה.....

מ. למה כתוב: אשר בנו בני האדם? בטח בני אדם! שמא בני חמורים וגמלים?

תשובה.....

📖 חדש!!! 📖

ניתן לרכוש את החוברת כל שבוע
בחנות הישיבה

"הידור מצוה"

רחוב אורט ישראל 4 בת ים

בעלות 10 ₪ בלבד

לבירורים ניתן ליצור קשר

בטלפון: 03-505-1111

